

Turkish Studies

International Periodical For The Languages, Literature and History of
Turkish or Turkic

ACADEMIC JOURNAL

PROF. DR. MEHMET AYDIN ARMAĞANI

Turkish Studies Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies Dergisi*’nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları **www.turkishstudies.net**’e aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları
yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.
Gönderilen yazılar iade edilmez.

Turkish Studies; EBSCO, DOAJ, ICAAP, Scientific Commons, MLA, ASOS, AMIR (Access to Mideast and Islamic Resources), Journal Directory, DJS (Dayang Journal System), ULAKBİM indeksleri tarafından taranmaktadır.

ISSN: 1308-2140

Volume 7/4 Fall 2012

TEZKİRE-İ BUĞRA HAN'IN ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ BİR NÜSHASI (METİN- DİL İNCELEMESİ- TIPKIBASIM)

*B.Erdem DAĞISTANLIOĞLU**

ÖZET

Türklerin İslamiyet'e intisaplarının ilk dönemleri hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu dönem hakkındaki bilinmezliklerin benzeri, İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasında büyük bir yeri bulunan ve efsanevi özellikler taşıyan *Satuk Buğra Han* için de geçerlidir.

Bu makale, Türklerin İslamiyeti kitle hâlinde kabul edişlerini ve ilk Müslüman Türk hükümdarının efsanevi hayatını anlatan *Tezkire-i Buğra Han* kitabının 19. yüzyılda Çağatayca olarak kaleme alınmış bir nüshasının çeviri yazı ve dil incelemesini içermektedir.

Çalışmamıza konu olan eser, *Klasik Çağataycanın* dil özelliklerini taşımakla beraber, *Özbekçe* ve *Çağdaş Uygurcanın* ses ve şekil bilgisi özelliklerini de barındırmaktadır. *Tezkire-i Buğra Han* kitabı gerek ses gerekse şekil bilgisi bakımından *Çağatayca* öncesi arkaik örnekleri de içermektedir. Eser bu özellikleriyle, hem *Çağataycadan* çağdaş Türk lehçelerine geçişi yansıtmakta hem de içerdği arkaik yapılarla dikkat çekmektedir.

Yazmanın *Çağatayca* dışında en çok *Çağdaş Uygurcanın* dil özelliklerini barındırdığı görülmektedir. Kitabın ilk sayfasındaki karışık bir hâlde yazılmış ifadelerin içinden tespit edebildiğimiz *tārīḥka bir mīng iki yüz yetmiş¹ inal aqsuluk taḥrīri āḥir boldı* cümlesi eserin *Çağdaş Uygurcayla* olan bağına da açıklar niteliktedir.

Bu makalede söz konusu yazma eserin bütünü hakkında, yazarı, yazıldığı yüzyıl, diğer nüshaları vb. özellikleri bakımından bilgi verilmiş olup yalnızca *Satuk Buğra Han* menkabesinin geçtiği kısmın çeviri yazılı metni sunulmuştur. Ayrıca incelenen kısmın tıpkıbasımı da makalenin sonuna eklenmiştir.

Bu yazıda, British Library'deki Or. 8161 numaralı metnin 83a-102b varakları arasındaki *Satuk Buğra Han* menkabesini esas almakla birlikte, dil incelemesinde gerek duyuldukça yazmanın bütünü göz önünde bulundurularak açıklamalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Satuk Buğra Han, Çağatayca, Uveysi, Tezkire.

* Arş. Gör. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, El-mek: erdemdgstn@gmail.com

¹ Miladi 1853-1854.

A MANUSCRIPT OF TAZKIRA-I BUGHRA KHAN WRITTEN IN CHAGATAY TURKISH (TEXTE- GRAMMAR NOTES- FACSIMILE)

ABSTRACT

The information is quite restricted which is about the first periods of Islamic adoption by Turks. Unknown counterparts about this period are the same with *Satuq Bughra Khan* who is in the huge role of diffusion of Islam between Turks and has legendary singularity.

This article includes the translation and the examination of the language of the transcript of *Tazkira-i Bughra Khan* which is indited in 19th century in Chagatay Turkish and recounts Turkish people's embracing İslam in indiscrete and the legendary lives of the first Muslim Turkish emperor.

The artifact that in our labour not only has the feature of the language of *Classical Chagatay Turkish*, but has the feature of phonetics and grammatical structure of *Uzbek* and *Modern Uigur*. The book of *Tazkira-i Bughra Khan* includes examples of archaic *pre-Chagatay Turkish* either phonetics or grammatical structure. The artifact attracts attention with these features not only represents passage from *Chagatay Turkish* to modern Turk idioms, but also includes archaic structures.

The writing gets the most of language features of *Modern Uigur* apart from *Chagatay Turkish*. The statements are written complicated and we could spot that are in the first page of the book, *tārīḫka bir mīng iki yüz yētmīṣ inal aqsuluḫ taḥrīri āḫir boldı*, also explain, this sentence is related with the *Modern Uigur*.

The paper gives information about the whole text, writer, the century it is written in, and the other copies of the written work; also the translation of the written text about the legend of *Satuq Bughra Khan* is given. Beside, the facsimile of the part inspected is attached to the end of the article.

Although grounded on the *Satuq Bughra Khan* narrative which takes place in British Library in the Or. 8161 numbered text between the 83a-102b pages; also, when examination of the language is needed, some explanations are given considering the whole text.

Key Words: Satuq Bughra Khan, Chagatay Turkish, Uveysi, Tazkira.

Giriş

Türklerin İslamiyet ile kitleler hâlinde tanışmaları 8. yüzyıldan itibaren söz konusu olmakla beraber devlet otoritesi tarafından kabul edilişi ve yayılma süreci 10. yüzyılı bulmaktadır. Türklerin İslamiyet'i kabul edişlerini içeren anlatılar ise ilk Müslüman Türk hükümdarı *Satuk Buğra Han*'ın adı etrafında şekillenmiştir.

Türklerin İslamiyet'e intisabının erken dönemleri ve bu dönemin en önemli karakteri olarak zikredilen *Buğra Han*'ın kimliği hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. *Buğra Han*'ın gerek şeceresi gerekse İslamiyet'e intisabı ve *kâfirlerle* olan mücadelesi, 14. yüzyılın başında *Cemâleddin Ebu'l-Fazl Muhammed El-Karşî*'nin yazdığı *Mülhakâtü's-Sürâh* adlı eserde yer almaktadır (Şeşen 2001: 18). *Mülhakâtü's-Sürâh*'ta *Satuk Buğra Han*'ın şeceresi şu şekilde geçmektedir:

Satuk Buğrahân el-Mücâhid Abdülkerim b. Bezîr Arslân-hân b. Bilge Kadir-hân: Afrâsyâb b. Bişnek b. Rismen neslinden gelir. Ve nesebi Tûr b. Aferîdûn b. Anûyân b. Güştâşif b. Cem b. Fârs b. بوری b. Gürg b. Yâfes b. Nûh'a ulaşır. Kâşgar ve Fergana hudutlarındaki Türk hâkânlarından, Halife el-Mutî-lillâh ve el-Emîr el-Reşîd Abdülmelik b. Nûh el-Sâmânî'nin devleti zamanında [Karahanlılardan] ilk Müslüman olan budur. Ünlü İmâm ... Ebu'l-Fütûh Abdülgaflâr (Abdülgâfir) b. El-Hatîr Ebû Abdullâh el- Hüseyin el- Fazlî Târîhu Kâşgar adlı eserinde böyle söyler (Şeşen 2001: 208).

Bu alıntıda görüldüğü gibi *El-Karşî*'nin *Mülhakâtü's-Sürâh*'ta bahsettiği *Satuk Buğra Han* ile ilgili bilgileri, *Târîhu Kâşgar* adlı bir başka kaynaktan alıntıdır. Daha sonraki yüzyıllarda yazılan eserlerde ve çağdaş edebiyat tarihi çalışmalarında, *El-Karşî*'nin eserindeki anlatı ve onun varyantları kullanılmamıştır.

El-Karşî'nin *Mülhakâtü's-Sürâh*'ı, *Satuk Buğra Han* bahsini içeren anlatılar açısından her ne kadar kendisinden sonraki yüzyıllarda yazılan eserlere kaynaklık etse de İslami Türk edebiyatının ilk mesnevi örneği olan *Kutadgu Bilig*'den itibaren *Satuk Buğra Han* adının zikredildiği de görülmektedir (Barthold 1923: 151-158). Bu durum, daha erken dönem örneklerinden itibaren Türkler arasında İslamiyet'in millî kimlikle beraber efsanevi motifler doğrultusunda benimsendiğini göstermektedir.

Menkabenin çeşitli varyantlarla günümüze kadar gelişi ve Türk edebiyatı ve tarihindeki yeri ile kıyaslandığında, *Satuk Buğra Han* üzerine yapılan çalışmalar, beklenilenin aksine, oldukça azdır. Konuyla ilgili ilk çalışmalar 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başlarında gerçekleştirilmiştir. Yarkent ve Kaşgar bölgesinden elde ettiği verileri sunan R. B. Shaw, 1878'de basılan *A Sketch of Turki Language As Spoken in Eastren Turkistan* adlı eserinde menkabenin Arap harfli matbu bir nüshasını yayımlamıştır. Bu çalışma, menkabenin Arap harfli matbu metniyle beraber İngilizce tercümesini de içermektedir (Shaw 1878: 87-109). Ayrıca R. B. Shaw, eserindeki matbu metinlerin söz varlığından yola çıkarak *A Sketch of Turki Language As Spoken in Eastren Turkistan II- Turki-English Vocabulary* adıyla bir de sözlük hazırlamıştır (Shaw 1880).

Buğra Han menkabesi üzerine yapılan diğer bir bilimsel yayın *Fernand Grenard*'a aittir. *Journal Asiatique*'te 1900 yılında yayımlanmış olan çalışmasında *Grenard*, menkabenin tespit ettiği nüshalarını karşılaştırmak ve *Shaw*'ın yayımladığı metni de göz önünde bulundurmak suretiyle Türk- İslam ilişkisi içinde tarihî zemini, Türklerin İslam'la tanışma sürecini ve bunun devletlerarası ilişkiler bakımından nedenselliğini içeren kapsamlı bir değerlendirme gerçekleştirmiştir (Grenard 1900: 5-79). *Grenard*'ın bu çalışması *Osman Turan* tarafından *Ülkü Mecmuası*'nın muhtelif sayılarında tercüme edilmiştir (Turan 1939I-II-III-IV, 1940). N. Pekolcay, *Grenard*'ın incelediği yazmadaki motiflerle *Shaw*'ın ele aldığı yazmadaki motiflerin birbirlerini

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

tamamladığı tespitini ortaya koymuştur (Pekolcay 1967: 18). *Shaw*'ın eserindeki matbu metnin çeviri yazısı ve Türkiye Türkçesine çevirisini *M. Turgut Berbercan* yapmıştır (Berbercan 2011).

Bu çalışmada, İslami dönem Türk edebiyatının ilk örneklerinden itibaren adı zikredilen *Satuk Buğra Han*'ın menkabesini içeren geç dönem Çağatayca bir tezkirenin Türk dili ve Türk kültür tarihi bakımından tetkiki gerçekleştirilecektir.

Makalemizin konusu olan yazma, mürettibi tarafından *Tezkire-i Buğra Han* olarak adlandırılmış olup *Buğra Han*'ın menkabesinin yanı sıra *Uveysi* sufiliğini ve şeyhlerinin menkabelerini de içermektedir. Yazmada kitabın adı şu şekilde geçmektedir: *8b-13 bu kitābnı tezkire-i (14) buğra han ataldı*.

Çalışmamıza esas aldığımız metin, İngiltere'de British Library'de Or. 8161 numarayla kayıtlıdır. 430 varaklık bu metnin 83a-102b varakları arası *Sultan Satuk Buğra Han* menkabesini içermektedir.

Tezkire-i Buğra Han metninin diğer bir nüshası *Berlin Staatsbibliothek*'te Ms. or. oct. 1723 numarayla kayıtlıdır (Götz 1979: 528-529). 76 sayfalık bu nüsha, *Ebu'n-Nasr-ı Sâ mânî, Satuk Buğra Han* ve haleflerinin anlatılarını içermektedir. Katalogda verilen giriş kısmını incelediğimizde söz konusu yazma ile elimizdeki eserin aynı metnin iki farklı nüshası olduğunu tespit ettik. Söz konusu metnin bir kopyasını *Berlin Staatsbibliothek*'ten istedik. Lakin bu yayın tamamlanmadan önce elimize geçmediği için karşılaştırmalı metin yayını yapma imkânımız olmadı². Hâlihazırda, Or. 8161 numaralı nüshanın üç bölümünün çeviri yazısı ve dil incelemesi tarafımızdan yapılmış olmakla beraber *Berlin Staatsbibliothek*'ten istediğimiz nüshayla karşılaştırmalı olarak metin yayını yapmayı planlıyoruz.

Metnin muhtemel bir nüshasından *Önal Kaya* söz etmiştir (Kaya 2007: 20-21). Kaya, *Tezkire-i Hakim Ata* risalesinin yer aldığı mecmuada 1b-9a varakları arasında *Tezkire-i Hâce Ebu'n-Nasr-ı Sâ mânî*, 9a-35a varakları arasında *Tezkire-i Sultan Satuk Buğra Han*'ın bulunduğu değinmiştir. Bu nüsha, Rusya Bilimler Akademisi, Asya Halkları Enstitüsünde, Uygurca El Yazmaları kısmında yer almaktadır. Söz konusu nüsha 1876 yılında istinsah edilmiştir (Kaya 2007: 21).

Hofman, *Tezkire-i Buğra Han*'ın Çağatayca nüshalarına değinmiş, söz konusu eserin üçü *Taşkent*, biri İngiltere, biri de *Leningrad*'da olmak üzere beş nüshasından söz etmiştir (Hofman 1969: 59-61). *Hofman*, *Taşkent* nüshalarından ikisinin tarihini ve adlarını da vermiştir. Bunlardan ilki H. 1230 (M. 1814/15) yılında istinsahı tamamlanmış olan *Tercüme-i Tezkire-i Buğra Han*'dır. Diğer *Taşkent* nüshasının adı ise *Tezkiretü'l-Evliyâ-yı Buğrahanî*'dir ve istinsahı H. 1267 (M. 1851) yılında tamamlanmıştır. İngiltere nüshası 19. yüzyılın başında yazılmıştır. Eserin mütercimi olarak M. Niyâzî Kâşgarî gösterilmiştir. *Hofman* eserin Farsça özgün metninin adının *Tezkire-i Uveysiye* ya da *Tezkire-i Buğrahanî* olduğunu belirtmiştir (Hofman 1969: 59-61). *Hofman*'ın *Leningrad* nüshası olarak işaret ettiği metin *Petrovskiy* koleksiyonunda yer almaktadır ki bu da *Önal Kaya*'nın çalışmasında değindiği metin olmalıdır (Hofman 1969: 60; Kaya 2007: 21).

Çalışmamızın konusu olan yazma eser, büyük oranda Çağataycanın dil bilgisi ve imla özelliklerini yansıtmakla birlikte, nadiren arkaik yapıları ve yer yer de mahallî özellikler diyebileceğimiz, bugünkü *Özbekçe* ve bilhassa *Çağdaş Uygurcanın* dil özelliklerini taşımaktadır. Bu çok şekillilik, *Klasik Çağataycadan* çağdaş Türk yazı dillerine geçişi göstermesi açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

² British Library'deki metin her ne kadar 2008 yılında yüksek lisans tez aşamasındayken fark ettiğimiz ve 2009 yılında başladığımız doktora sürecinde çalışmak istediğimiz konulardan biri olsa da gerek yazışmalardaki yavaşlık gerekse posta iletiminde yaşanan aksaklıklardan ötürü hem metnin bütününe tez konusu olarak çalışma fırsatı hem de Almanya ve İngiltere'deki nüshaların karşılaştırılma imkânı bulunamamıştır.

Eserin yazıldığı dile dair mürettibin söylediği *427b-6 türki kitābığaça ki müretteb boldı ol kitābda* sözü, bu kitabın başka kaynaklardan veya sözlü verilerden derlenerek oluşturulmuş olabileceğini, hatta bunların başka dillerde olma ihtimalini de bizlere göstermektedir. Aslında bu hususta sekizinci sayfanın ilk yüzünde Uveysi dervişlerinin hikâyelerini anlatan bu eserin *farsî til birlen* mevcut olup Türkçe ile tertip edildiği anlatılmıştır. Hofman'ın verdiği bilgiyle örtüşen bu durum eserin aslının Farsça olup Türkçeye çevrildiğini göstermektedir.

Mürettib, kitabın kısımlarından *8b-14 bu tezkire-i buğra han bir muḳaddime birlen üç (15) maḳṣad birlen kırk bâb birlen otuz faṣl birlen bir ḥâtıme birlen bu [9a]-(1) tezkire-i buğra han allah ta'âlanıṅ i'âneti birlen rāḥber bolḡay* ifadesiyle söz etmiştir.

Kitabın dokuzuncu sayfasının ilk yüzünden itibaren *Uveysiliḡin* ne olduğu ve *Uveysi* sufilerin kimler oldukları sırası ile anlatılmıştır.

Eserin yazılma tarihi kitabın sonundaki ibarede şöyle geçmektedir: *tārīḡka mīṅ iki yüz on toḡuz saḡḡan (12) yıldı rebī'ü'l-âḡir ayınıṅ yēḡirme toḡuzı çehâr-şenbe küni namāz-ı piş'ân vaḡtıda (13) tamām bolḡan*. Hicri olan bu tarihi miladiye çevirdiğimizde karşımıza 7 Ağustos 1804 çıkmaktadır. Kitabın kapağında ise 1785'ten 1856'ya kadar uzanan üç ayrı tarih yer almaktadır. Bu tarihllemelerin neyi kastettiği bilinmemekle birlikte, bunlardan ikisinin okuyucuların uyguladıkları tarih koyma âdeti olabileceğini düşünmekteyiz. Öte yandan bu sayfada karalamayı andıran ve silinmeye yüz tutmuş, okunamayan, birbiri içine girmiş yazılar da bulunmaktadır.

Doğumundan yaptığı savaşlara kadar birçok kerameti zikredilen *Sultan Satuk Buğra Han*'ın ölüm tarihi ve defnedildiği yer metinde şu şekilde verilmiştir: *101a-8 ḡazret-i sulṡān dü-şenbe küni tūş vaḡtıde tārīḡka (9) tōrt yüz yēḡirme toḡuzıda sūnnet-i nebevî tarīḡası birlen bu beytlerni oḡıp (10) cān bi-ḡaḡḡın tesellūm kılıp dārū'l-fenādın dārū'l-bekāḡa rıḡlet kıldılar [...] 101b-4 ḡazret-i sulṡān kāşḡar şehride astın artuḡ mevzī'ide meşhed-i muḡaddese (5) dēḡen kentide defn kıldılar*. Elbette, gerçekte olağanüstülüğün iç içe geçtiği bu metni tarih vesikası ve kesin bir delil olarak değerlendirmek pek mümkün görünmemektedir.

Eser, düzgün ve süslü bir yazıyla kaleme alınmıştır. Kenarlarında herhangi bir süsleme yahut düzenli bir yazı yazma uygulamasının bulunmadığı kitapta, başlık olarak belirlenen ya da anlatılacak hikâyenin içeriği hakkında bilgi veren kısımlar olağan mürekkebin dışında bir renkle yazılmıştır³. Metinde alıntı ibareler, bilhassa Arapça ifadeler, ayet ve hadis parçaları, kişi isimleri ve bazen de sayıların üstü yine bu farklı renkteki mürekkeple çizilmiştir.

Metnin özellikle Türkçe olan kısımlarında, genellikle, hareke kullanılmamıştır⁴. Fakat Arapça ibarelerin neredeyse tamamında hareke kullanıldığını görmekteyiz.

Hız. Muhammet'ten sonra gelen, ya doğrudan ondan ya Hızır aleyhisselamdan ya da diğer bir Uveysi şeyhinden terbiye ve ilim alıp şeyhliğe yükselenleri, yani Uveysiliği ve onun şeyhlerini anlatan eserde, *Satuk Buğra Han*'ın menkıbevi hayatı da ele alınmıştır. İslamiyet'e geçişin ve bu yolda *Sultan Satuk Buğra Han*'ın amcası *Harun Buğra Han* ve *kâfirlerle* mücadelesinin yer aldığı bu menkabe de gerçek ile olağanüstülükler iç içe geçmiştir. *Sultan Satuk Buğra Han*'ın doğduğunda yaşananlar, yaptığı savaşlarda atının ağzından ateş çıkması, kılıcının *kâfirler* arasında gazapla seyreyleyebilecek kadar uzun oluşu ve tesiri, ölümünün ardından defnedilirken mezarında söyledikleri vb. unsurlar bu olağanüstülüğün bazı parçalarıdır.

³ Yazmanın siyah-beyaz olarak taranmış kopyası elimizde olduğundan bu rengi tespit edemedik. Fakat diğer kısımlardan daha silik olan bu bölümler, bunların farklı bir renkteki mürekkeple yazıldığını bize göstermektedir.

⁴ Metinde, az sayıda olmala birlikte, Türkçe kelimeler için hareke kullanılmış örnekler de mevcuttur: 85b-10 ḡattḡ قاتّغ

Anlatım üslubu olarak bilhassa giriş kısmında süslü bir dil kullanan mürettib, nezaket ve övgü yüklü anlatımlarında Arapça ve Farsça sözcük ve kalıp ifade alıntılarıyla anlatımını güçlendirmiş, bu özelliğini ilahî anlatımın dışında, diyalogların olduğu bölümlerde dilin doğal bir kullanım şekliymiş gibi eriterek akıcı bir anlatımı sağlamıştır. Ayrıca eserde *beyt*, *rubāʿī* gibi adlarla manzumelere, *kışsa* ve *hikāyeleri* de yer verilmiştir.

.....

1. Metin

[83a]-2 yëttenci⁵ bāb sultān ibn sultān haqān ibn (3) haqān küfr ve ‘iṣyān eşerleridin nīst nābūd⁶ kılğuçı peygamber-i āhīr-zamānning() şer‘ ve dīnleriğa revāc bērgüçi zemīn ve zamānning pādīşāhı nūr-ı imānning (5) mazharı perğ amberler hātīmī ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellemning dīn ve milletlerini āşkāre (6) kılğuçı ḥabību’l-lāhdın perveriṣ tapğ an dīnlerning beher atını huveydā kılğ an (7) müşrikler ve kāfirler ve munāfiḳ ve düşmenlerni katl tığ ı birlen nābūd kılğ an (8) andağ zāt-ı bā-berekātī ki körenedür tığ larıning şu‘eleri ehl-i şirk ve (9) ehl-i tuğ yānning arasında ve reh-nümālar reh-nümāsı ve serverlerning serveri (10) yıkılğ anları yolap ḥālīg a yētgüçi ve mazlūmlarınģ feryādğ a yētgüçi ve bī-çāre-(11)-lerning mūnisi a’nī evliyālarınģ pādīşāhı ve şūfilerning tācı ğ āzī-(12)-lerning şehensāhı ḥazret-i sultān satuḳ buğ ra ḥan ğ āzī ‘aleyhi’r-rahmeti (13) ve’l-ğ ufrānning zikrileride⁷ ḳaddesa’llāhu rūḥahu ve ṭayyibu’llāhu merḳadehu ifāza (14) ‘alā rū’ūsü’l-sālikīn birrehu ve iḥsānehu ya’nī pāk kılğ ay allah ta‘āla rūḥını aning (15) ve ḥoş-büy kılğ ay allah ta‘āla merḳadini aning ve yētgüzgey sāliklerning başğ a [83b]-(1) aning yaḥşılığını ve iḥsānını ki aning ta’rifide söz kıladuğ an zebān ya’nī (2) kuvvet-i nāṭıka-i lāldür ve ‘aql-ı kāmīl aning zāt-i şerīfini tavşīf kılmağda bī-maḳāldür (3) fehmliglerining fehmi [a]ning cemālini vaşf kılmağda ḥayrān ve ‘āḳillerning ‘aqlı (4) aning zātınınģ dānişide kemālide ser-gerdān ve aning kelām-ı mu‘cize-beyānı esrār-ı ğ ayb-(5)-ning ḥazānelerining açkısı ve aning şīrīn sözlüğ zebānı kelāmu’l-lāhını (6) tefsīr⁸ kılğ uçı ve aning ṭab‘ fehmini imtiḥān ve āzmāyış kıladuğ an sözi-(7)-din zamān faşīḥ-zebānlarınģ faşīḥraḳı lāldür ve aning bülend-faşl taḥtda (8) devrān fāzıllarınınģ efzālı muṭlaḳ maḥvdur ve ayning cirmi aning cemāl-i cihān-(9)-ārāsınınģ āfītābınınģ aldıda ḥacīldür⁹ deryā-yı ulūhiyyetning muğ-i ābīleri-(10)-ning ārām-gāhı olarınģ ayağınınģ astıda ve şerāfetlig menzil cāydur (11) ve yüz minģ nūrdın ḳandil ve rūşen meş‘aller ol zāt vucūdınınģ mülkide (12) rūşen kılıpdur ki aning şu‘ādın ‘ālem mūnevver bolupdur ve rūstem dāstānning (13) kuvvet bāzūsı ve şāh-ı merdānning himmetlerining emīr ḥamzağ a ‘ālī-şān-(14)-ning cūr‘etlerini ol zātta kerāmet kılıpdurlar ki küffār-ı bed-girdārları islām-(15)-ning şerefige¹⁰ müşerref kılıp dergāh-ı ḥaḳğ a kēltürüpler cāhil gümrahları [84a]-(1) ḳalāletdin çıkarıp ḥidāyetning yolğ a kirgüzdiler ki allāh ta‘āla ḳudret-i (2) kāmilesi ve ḥikmet-i şāmilesi birlen mundağ zāt-ı şerīfni yaratıpdur peygamberning (3) dīnlerining ḳalfasınınģ eşiklerining açkısı olarınģ girih-küşād (4) ḳollarıdadur ki ḥazret-i ḥaḳ subḥāne ve ta‘āla olarınģ pāk rūḥlarını nēççend (5) yıldın ilgeri öz dostı muḥammed muṣṭafa ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellemge mi‘rāc kēçeside (6) enbiyā ‘aleyhime’s-selāmning ḳatarıda körsettiler ḥazret-i resūl ṣallallāhu ‘aleyhi (7) ve sellem sordılar ki yā birāderim

⁵ Bu sözcük, metinde *Çağdaş Uyğurcada* olduğu gibi *yette*, *alta* olarak yazılmıştır. Buradan yola çıkarak *yëttinçi* yerine *yëttenci* okunmuştur.

⁶ Nīst [ü] nābūd.

⁷ Metinde زكر.

⁸ Metinde تفسر.

⁹ Metinde خجل.

¹⁰ Metinde شرفيكا.

cebrâ'il bu rûh kaysı peygamberniñg rûhı êken (8) bu derece birlen halk kılınıpdurlar hazret-i cebrâ'il 'aleyhi's-selâm habar bẽrdiler ki yâ muhammed bu rûh (9) hiç peygamberniñg rûhları emes bil ki sizinñ ümmetleriñgizdin bir ümmetiñgizniñg (10) rûhıdur türkistân ikliminiñg islâmı anıñg vucūd-ı şerefıge mevķũfdur atları (11) sultân satuk buğra han ğāzı turur bu habarnı cebrâ'il 'aleyhi's-selâmdın eşitip (12) aydılar ki bu zamân hâtırım türkistân şarefidin¹¹ cem' boldı dediler derhâl hoşluk-(13)-dın fâtiha okıdılar tâ ol vaktın tâ bu vaktı aç olarnıñg hâķķıda fâtiha okımaķ-(14)-nı lâzım tuttum dep aşhâbı a beyân kıldılar aşhâblar hemmeleri hoş-hâl boldılar (15) olarnıñg hâķķılarıda her künlüki fâtiha okıdılar ve mu'az-ı cebel razıyallahu 'anhu kopup iltimâs [84b]-(1) kıldılar ki yâ resûla'llâh hazretleri hudây ta'alanıñg ber-hâķ peygamberi hudânıñg (2) dostı müstecâb¹² du'adurlar ki hâķ subhâne ve ta'ala hazretleri üçün dünyâ ve (3) âhiretni yaratıpdur neme boladur ki biz âmın desek sizler bir du'a kılsalar (4) tâ ol zât peydâ bolsalar biz mü zâhir közümüz bilen körsek cemâl-i cihân-ârâları a (5) müşerref bolsak ve anıñg dıdârı a vâsıl bolsak biziñg hâtırımız hem şol (6) şarefdin cem' bolsalar dünyâdın âsûde-hâl ötsek anıñg üçün ki ol şarefdin (7) hâtırımız perişân edi hazret-i resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellem mu'az-ı cebelniñg hâceti-(8)-ni revâ kılamak üçün ve girye âğ âz kıldılar du'â a kavlı köterdiler bir sâ'ati (9) ötüp edi ki cem'i ahlı ğsmân şarefidin peydâ boldı şahâbe-i rızvânı'llâhi (10) ta'ala 'aleyhim ecma'in kördiler hemme êrenlerdin kırk berten kişi başları a kėgiz (11) kalfâķ kėyipdũrler dört fevti aķ karakaş a ağı umaķ a minipdũrler ğ azât (12) libasını kėyipdũrler yakın yẽttiler hazret-i resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellemge (13) selâm kıldılar ve dũ-rudâ iberdiler hudây ta'ala ğ senâ ayttılar hazret-i resûl (14) şallallâhu ve sellem cem'i şahâbe rızvânı'llâhi ta'ala 'aleyhim ecma'in zâhir közleri bilen (15) kördiler hemme ayttılar elhâmdulillâh elhâmdulillâh andın kėyin aydılar bu cemâ'at [85a]-(1) kavlleridin maķşũd hâşıl bolur dep hoş-hâl boldılar ve mübarek-badlık kıldılar (2) bu cemâ'atniñg fetħ-küşadlı ğ hâķķıda fâtiha-i şahih okıdılar ve ruşsat bẽrdiler andın (3) kėyin olar ğ âyib boldılar uşol meclisde hazret-i resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellem aydılar (4) kim bu kırk berten kişiniñg imân ve islâm keltũrmekige hıvâce ebun-n-naşr sebebi (5) bâ'ışdũr ki mẽn mi'râcda anıñg bilen hem-râh körũp edim telkin-i imân ve ta'allũm-i (6) kur'an kılar edi hâlâ hem anıñg birlen hem-râhdur uşol sâ'atde hazret-i (7) sultânıñg rûh-ı pākizeleri târiħka üç yüz otuz yıldın kėyin vucũd a (8) kelişlerini on iki yaşıda devlet-i imân a müşerref boluşlarını ve islâm (9) tı ğ tartıp hemişe ğ azât birlen boluşlarını uşol meclisde hazret-i (10) resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellem aydılar avvalı min esleme mine't-türki satuk ba'zıları (11) aydılar bu söz 'alî kerimu'llâhu vecchudındur vaktı ki hazret-i ebun-n-naşr-ı sâmanî rahmetu'llâhi (12) 'aleyhi 'adem şahrâsıdın vucūd meydânı şahnsige kadem keltũrũp şeriat-i muştafavini (13) ârâste kılg andın kėyin peygamber şallallâhu 'aleyhi ve sellemniñg hadişlerinde kördi ki avvalı min (14) esleme mine't-türki satuk şol-zamân hazret-i hıvaceniñg kõngũlleride hazret-i (15) sultân satuk 'aleyhi'r-raħmanıñg aşķ ve muhabbetleriñg otı ziyâde boldı [85b]-(1) ve muħkem boldı târiħka baķtılar kördiler ki vakt yakınlaşıpdur koptı-(2)-lar hazret-i resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellemniñg ruşsatları bilen olarnıñg (3) cüst ü cularıda boldılar ammâ şundâ ğ ki bu yukķarı ötken bâbda mezkũr boldı (4) ma'lũm bolğ ay ki hazret-i sultân kıdvetu'l-hâķimîn burhâni'l-muħaķķaķın ol (5) küni ki 'âlem-i lâhũtdın 'âlem-i nâsũ ğ nüzũl

¹¹ Metinde طرف.

¹² Metinde مستجب.

kıldılar āsmān ferīsteleri ve ‘arş-(6)-nı kötergüçiler dirîğ ve efsūs kılar édiler ki ‘aceb hālî ki mundağ rûh-ı laţîf-i (7) pākizeni kesāfet-hāne-i dünyāğ a alıp baradurlar olarnıñ hālî neçük keçer éken dër (8) édiler ferīstelerdin biri aydı ki nêmerse ẖvāhlasa kılar her nermerse ki ẖvāhladı (9) kıldı el-kışşa ol küni ẖazret-i büzürgvār tevellüd taptılar ẖudāy tebārek ve ta‘ālanıñ (10) fermānı bilen zemīn andağ kattı tepredi ki sular yérniñ tahtıdın taşıp (11) çıktı ve çeşmeler revān boldı güller açıldı ol-vaḵtda mundağ ‘acāyib (12) ve ğ arāyib vākı‘alar vuķūğ a kēlgen émes édi ẖükemālar ol-vaḵtnı ‘ilm-i (13) ẖikmet ve ‘ilm-i ferāset bilen taptılar ki bu ferzend cihāngīr bolur amma muḥammedniñ dīñ a (14) revāc bērgüçü bolur vaḵta ki kāfirler bu sözni ẖükemālardın eşitip ol büzürgvārı (15) öltürmekke kaşdı kıldı olarnıñ vālideleri rızā bērmedi ve aydılar ki [86a]-(1) éy kāfirler nême bilesizler ki bunıñ muḥammed dīñ a kirīşini ber-taķdīr muḥammedniñ dīñ a kirse (2) öz qolunğlardadur vaḵta ki kāfirler bu sözni vālideleridin eşittiler ayttı-(3)-lar ki ẖūb ayttıñız kaçan ki cūng bolğ anda ma‘lūm bolur ki biziñ dīn ve mezhebimizğ a (4) kirmegeni muḥammedniñ mezhebini ihtiyār kılğ anı ol vaḵtda öltürmekke lāzım dēdiler (5) el-kışşa yette yıl ötkendin kēyin ataları vefāt boldı ‘amekleri hārūn buğ ra ḥan (6) aldı yana beş yıl ötti büzürgvār on iki yağ a kirdiler tā ol-vaḵt aça olarnıñ tārīķıda (7) uşbu bir kem kırk ten kişi birlen üns ü ülfet alışıp ērdiler bir kün mübārek (8) ḥāţırlarğ a yētti ki bu çemende neççend yārānlar bilen seyr kılsam dēp kıptılar (9) yüzlerini şahrāğ a kıydılar nāğāh bir yantaķnıñ tüpidin bir tavişķan çıktı (10) büzürgvār kēyindin koğ lap kēttiler ẖvāhladılar ki oķ birlen atķaylar ol tavişķan (11) bir qarı kişiniñ şūretide bolup aydı ki éy-ferzend kēlinğ ki sizni kōrmeglikniñ ārzūsıda (12) édim el-ḥamdulillāh müyesser boldı be-taḥşīş ol tārīķanı tenhā qolumğ a kēltürdüm obdan (13) kēlip-siz atıñızdın tüşüñ neççend söz aytadur-mēn dēdiler büzürgvār ol hāl ni kōrüp (14) ḥayrān kıldılar derḥāl atdın tüşüp edeb birlen ol pīrniñ aldıda olturdılar (15) ol pīr ayttılar ki éy-ferzend bu nē kārīdür ki ihtiyār kılip-siz bu neçük hezz ve şıfatdur ki [86b]-(1) özünğüzge pīşe kılip-siz bu kār özünğüzge ma‘lūmdur ki siziñ yaratğ an perverdīgār-(2)-ıñız bar ẖudāñız buyruğ an yolda bolunğ anıñ ḥabībi kirgen yolğ a kiring dēdiler (3) anda büzürgvār ḥayrān boldılar ta‘accüb kılip ayttılar ki bu ne ādemdür ki uşbu sözlerni (4) aytadur bu diyārda bu kısmı kişi yok édi mundağ ḥikāyelerni aytağdın peydā bu (5) bolupdur nēmeler dēydür dēp zebān-dirāzlık kıldılar ve ayttılar ki éy baba (6) nême dēr-siz ğ arazıñız nême pīr aydı éy yenğ baḥt mēniñ ğ arazım oldur ki siz-(7)-niñ bu nāzik bedenıñız bu post gūşt atıñız āteş-i dūzaḥda köymegey büzürgvār (8) aydılar dūzaḥ dēgen nēmedür pīr aydı dūzaḥ dēgen bir qarāñğ u yerīdür ki ol (9) öyniñ içi pūr-yılan ve pūr-ot ve çıyan kāfirlerni ve güneḥkārlarnı ve ‘āşīlerni (10) şunda taşılaydurlar rengāreng ‘azablarını anğ a kıladurlar bu söz-(11)-din ḥazret-i büzürgvārniñ kōñğüllerige bir qorķunç tüşti ve aydılar ki éy pīr (12) aytadurğ anıñızni aytnıñ pīr aydı ki aytnıñ ẖudā birdür muḥammed ber-ḥaķdur andın (13) kēyin ayttılar ki lā ilāhe illā’llāh muḥammed resūlu’llāh eşhedu en lā ilāhe illā’llāh (14) ve eşhedü enne muḥammeden ‘abduḥū ve resūluḥu pādīşāh-zāde sordı ki bu neçük (15) kelāmdur ma’nisi nēmedür pīr ayttı bu söz andağ sözdür kim her kişi aytsa müslümān [87a]-(1) boladur ol kişiniñ cāyīdur ki anda ḥūr-ı kuşūr ve ḥūr-ı ğ ilmān ve vildān ve aţime (2) ve eşribe bī-ḥadd ve bī-nihāyetdür her kişi

bu sözni aytmaydur ol kişiniñ cāyı dūzah-(3)-da boladur ki anda otdın periler ve çıyan ve rengāreng ‘azāblarnı ol kişiğe (4) kıladurlar dedı vaқта ki hāzret-i sultān-ı şāhib-kırān bu sözlerni eşitti-(5)-ler ve ayttilar kabūl kıldım sizinñ sözünğüzni ammā mevķūf kılınğ tā bālig ve mükellef (6) bolğ ay-mēn pīr aydı ki ēy pādīshāh-zāde ol zamānda sizlerni teklīf kılğ uçılar kēlūr (7) kıladurğ an nēmerseler tola büzürgvār ayttilar ēy pīr el-ān aytadurğ anıñgızni aytınğ (8) aytadur-mēn līkin bir şart birlen şart oldur ki her künlūki mañga mundağ mulākāt (9) bolunğ ve ta’līm bēring ol pīr aydı ki sizge ta’allūm kılmağ ol kişiğe mevķūfdur (10) ki fāt-ı furşatda sizinñ qaşınğız a kēlip hīzmetinğizde bolur sizni terbiyet kılıp (11) maķşūdunğuz a yētgūrūr siz hem şulardın kemāl tafur-siz büzürgvār aydılar kim (12) eger şundağ bolsa tohtañğ tā şol kişiniñ aldıda siz dēgeninğiz dēk kılay (13) pīr āhīr kelime-i şahādetni mevķūf koydılar ammā bu bābda iki rivāyetdür bir (14) rivāyet uşbudur ki ol pīr hāzret-i hīzr ‘aleyhi’s-selām ēdiler yana bir rivāyetde (15) ērdiler ādem şūretide kōrūndı ba’zıları aytıpdurlar ki avval imānnı hāzret-i [87b]-(1) sultān satuk buğ ra hān gāzī hāzret-i h’āce ebu’n-naşr-ı sāmāniniñ aldıla-(2)-rıda ta’allūm aldılar ammā avvalkı söz mu’teberdür ki kelime-i tayyibeni ol pīrdin ta’allūm aldılar (3) kağ anını hāzret-i h’ācedin ta’līm aldılar egerçi ‘avāmninğ arasıda meşhūr (4) oldur ki kelime-i tayyibeni hem hāzret-i ebu’n-naşr-ı sāmānīdin ta’allūm alıpdurlar tā ol (5) vaқта ki hāzret-i h’āce ebu’n-naşr-ı sāmānī ol büzürgvārniñ hīzmetige barmāğ unça (6) ol büzürgvārniñ islāmı āşkārā bolmadı uşbu sebebdin kelime-i şerīfni ta’allūm (7) bērişni olağ a ta’ayyūn kıladurlar ammā aşıl vākı’a hağk gümān kılğ an dēk ēmesdür (8) taḥkīk-i kışsa ol ēdi ki mezkūr boldı ve līkin kelime-i şahādet imān-ı muḥammed (9) imān-ı mufaşsal-ı fażilet kēyip kemālāt ve maķāmātlar ve bülend-maķāmlar ve sulūk-ı (10) tarīķleri ve tarīķat yolğ a kirmeglik ol büzürgvārniñ aldıda hāşıl boldı (11) ikinci faşl hāzret-i sultān ‘aleyhi’r-raḥmatihı ve’l-ğ ufrānninğ hāzret-i h’āce sāmānī bilen (12) mülākāt bolğ anlarıninğ beyānıda bu ikilerininğ devleti dīdārg a müşerref (13) bolğ anlarıninğ büzürgvār kelime-i şahādetni örgetmeglikleri islām a yüz (14) kēltürmeglikleri kur’ān örgetmeglikleri müslümānlarıninğ cenkidin (15) kāfirlerninğ kaçmağı hāzret-i sultānninğ ‘ammeleri hārūn buğ ra hāndın [88a]-(1) feth ve zafer tapmağ lıķları kāfirlerninğ mağ lūb ve maķhūr bolğ anlıķları-(2)-ninğ beyānıda hāzret-i sultān bir künī oturup ēdiler öz öyleride mülāzım-(3)-ları hemişe mülāzımlıķ kılur ēdiler şikārniñ dağ dağ ası cānver endārlıķ (4) kōñğüllerige tüşti ve kıoptılar şol-zamān bir kem kırk kişi bilen atlanıp (5) yüzlerini şahrā tarefige kıldılar nāgāh olarninğ seyrleri baķķuğ a yētti (6) kōrdiler ki cem’i hağkdın hoş-şūret ve pākīze-sīret kişiler bir otluğ (7) yerge tüşüpdürler ‘alef-zārıķnıñ küşesinde nefis libāslar bilen (8) tüşüpdürler hāzret-i sultān-ı şāhib-kırān yārānlarğ a aydılar bu (9) nēçük hağkīdür ki biziñ vilāyetimizğ a kēlipdür kēlinğler tōpesiğe baralın (10) olarninğ aḥvālını soralın ve bileli ki nēme kişilerdür kaydın kēlipdür (11) bizge bir cāydın hediye ve peyğ ām yētgürdi bolğ ay dēp yaķınrağ bardılar (12) hāzret-i büzürgvār kōrdiler ki cem’i aṭlıķ kēledürler hāzret-i h’āce nazarlarını (13) şol tarefige saldılar şol kısımda kōrdiler ki tarīḥde bar ēdi (14) fi’l-hāl hādimğ a buyrudılar ki yükni açınğlar ve tuḥfe-i lāyık bolsa pādīshāh-(15)-zāde-i devlet-mend üçün tayyār kılınğlar ki bular dūnyā ve āḥiretningpādīshāhı-[88b]-(1)-dur şerāfet ve sa’ādetniñ humā-yı bülend-pervāzıdur kırbet tağ mınğ sīmuğ-ı (2) ‘aẓīmü’s-şānıdur mēniñ talebim uşbudur bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

diyârğ a kèlmeglikimdin maqşûd (3) uşbu sa'âdet-menddür dèdiler hâdimler der-hâl yükni açtı tuhfeni alıp kèlmekge (4) meşğ ül èdi ki kârvândın biri ezân okıdılar hemmeleri kıptılar ve namâzğ a (5) meşğ ül boldılar hemme yükleri şundağ açuk qaldı hâzret-i büzürgvâr qaddese (6) sırrahu'l-'azîz namâzdın fârîğ boldılar öz menzillerige kèldiler tâ ol-vaqt-(7)-ğ aç a hâzret-i sulţân aţnıñg üzeside turup endişe kıldılar 'aceb hâl-(8)-lık ve 'acâyib halk êken ki bizge oğşa bî-gâne halkdın ihtiyât kılmay (9) bu mâl emvâllerni açuk qoyup başlarını yerge urmağ a meşğ ül boldılar (10) hikmet neme aydı ki dèdiler uşbu endişede êrdiler ki hâzret-i büzürgvâr revân (11) boldılar yette qadem ilgerirek yörüp èdiler hâzret-i sulţân 'aleyhi'r-rahmeti (12) ve'l-rîzvân atdın tüştiler yalg uz h'âcenıñg aldılarğ a revân boldılar (13) birbirlerğ a yakın kèlip körüşüp soraşıp muşâfaha kılıştılar (14) hâzret-i büzürgvâr ta'zîm-i ikrâm bilen hâzret-i sulţânıñ öz menzillerige (15) kèltürdiler münâsib metâ'dın tuhfe kèltürdiler andın kèyin naşîhat kıldılar [89a]-(1) hâzret-i sulţân rîzâ ve rağ bet birlen her nêmerse ki dèp èdiler kabûl kıldılar (2) anıñg üçün uşbu kısmî kişi peydâ bolur dèp hâzret-i sulţânıñg âyine-i şıfat (3) kôñgülleride bar aydı mên gümân kılğ an kişi şubu bolğ ay dèp hâzret-i sulţân (4) aytılar kim êy baba aţnıñg nêmedür hâzret-i h'âce atlarını beyân kıldılar (5) hâzret-i sulţân bildiler kim ol pîr ayğ an kişi şubu mañga îmân-ı islâmı (6) telkîn-i ta'allüm kıladuğ an kişi şubu bolğ ay êy baba her nêmerse ki dèdîñgiz cân (7) dil¹³ birlen kabûl kıldım ammâ bu fi'li ki el-ân kıldıñgiz hâkîkîdin habar bérîñg dèdiler (8) h'âce aydılar mênîñg qaysı fi'limdin habar taleb kıla-siz hâzret-i sulţân aydılar (9) başıñgızni yerge urduñguz bizdin perhîz kılmadıñgiz aytmadıñgiz ki mênîñg mâl (10) eşyâ'mnı bular alur dèmedîñgiz hâzret-i h'âce aydılar êy pâdişâh-zâde bu dünyâ biziñg (11) boladuğ an câyımız êmesdür bu mâlîñg uluğ luqınıñg vefâsı yoqtur (12) bil ki düşmenlerniñg düşmenidür rûz-ı kıyâmetde âmennâ ve şaddaknâ bolğ anda ol mâlîñg (13) sebebidin âteş-i dûzağ a giriftâr bolğ ay-miz dèdiler ve yana söz ol ki dünyâ hemîşe (14) cây almak ve menzil kılmaknıñg yeri êmes ve güzergâhîdür ki elbette ötmeglik ve sefer (15) kılmaklık lâzım-ı vâcibdür ve biz müsâfirleğ a zâd-ı rahle lâzımdur bizler kim [89b]-(1) biz bu dünyâda uşbu kârnı becâ kèltürdük âhîretniñg çapduğ ını ve isti'dâdını (2) râst kılduğ hâzret-i sulţân sordılar ki âhîret dègen nêmedür dèp (3) h'âce aydılar âhîret andağ câydur ki anda şâhib-cemâl kızlar bar rengâreng mîveler (4) bar rengâreng ta'âmlar ve nefis-metâ'lar ve naqş-ı nigâh kılğ an sarâylar tayyâr (5) kılğ lık ol kişi üçündür ki her küni bu beş iş ol kişidin vuqûğ a (6) kèlipdür bihişt digen ol kişiniñg câyıdur dèdiler her kişi bu kârnı (7) kılmaydur anıñg câyı özgedür ki anı dûzağ ataydurlar ol dûzağ pür-yılan (8) ve pür-çıyandın anda taşlaydurlar 'azâb-ı 'uqûbetler kıladur dèdiler hâzret-i (9) sulţân vaqta ki bu naşîhatni hâzret-i h'âce qaddesa'llâhu sırrahu'l-'azîz- (10)-din ya'nî mübârek zebânlarındın eşittiler olarnıñg kôñgüllerige qorkunç peydâ (11) boldı aydılar ki êy muqarrib-i dergâh aytıñg aytaduğ anıñgızni hâzret-i h'âce (12) aydılar aytıñg ki eşhedu en lâ ilahe illâ'llâhu vahdehu lâ-şerîke lehu ve eşhedu (13) enne muhammeden 'abduhu ve resûluhu hâzret-i sulţân qaddesa'llâhu sırrahu'l-'azîz (14) aytılar ve yana andın kèyin sordılar kim muhammed ne kısım kişidür dèp h'âce (15) aydılar muhammed resûlu'llâh hüdânıñg dostıdur dünyâ ve âhîretni olar üçün yaratğ andur-[90a]-(1) yaratğ andur kıyâmet küni günehkâr

¹³ Cân [u] dil.

müslümānları şefā‘at kıladurlar olarnıḡ (2) aldılarıda özgelerniḡ şerī‘atleri mensūḡ ya‘nī bozuḡdur olarnıḡ yolu yo-(3)-līdūr ki her kiṣi uşbu yol bile barsa menzilḡ a yētedūr ḥazret-i sultān büzürgvāḡ a (4) aydılar ēy hādī-i muzillīn ve yana aytaduḡ anıñız nēme aytıḡ dēdiler ḥazret-i ḥ‘āce ḥazret-i (5) sultāḡ a īmān-ı mücmel īmān-ı mufaşşalını kelime-i redd-i küfrni du‘ā-yı ḡunutū‘t-taḥiyyātını (6) fātihā ve ihlāşını şol yērde örgettiler ve yād bardılar andın kēyin ḥazret-i sultān (7) özge kişilerni bir bir kıçkırdılar ve aydılar ēy yārānlar kēlinḡler müslümān (8) bolunḡlar ve ḥazret-i muḡammed muştafa şalla‘llāhu ‘aleyhi ve sellemniḡ dīnleridin obda-(9)-nraḡ dīn yoktur uşbu dīḡ a kirinḡler eger bu işde mañḡa muvāfaḡatlar kılsaḡlar (10) sizler ḡalāş bolur-sizler eger unamasanḡlar mēndin āşınalıḡnı ḡaṡ kılınḡlar (11) dēdiler ba‘zıları rızā ve raḡ bet bilen devlet-i īmāḡ a müşerref boldı ḥazret-i (12) ḡaḡ subḡhāne ve ta‘ālaḡ a īmān kēltürdiler ve ba‘zıları cebir bilen ḡarb-ı şimşir bilen (13) īmān kēltürdiler el-kışsa bu bir kem kırk kiṣi müslümān boldılar tā namāz-ı dīgeḡ aḡa (14) uşbu ta‘allūm aḡ an kārniḡ tekrārḡ a meşḡ ūl boldılar andın kēyin ruḡşat tilediler (15) ve aydılar ki vaḡt bolupdur bizler öyümüzge yansaḡ ḥazret-i ḥ‘āce el-naşr-ı [90b]-(1) sāmānī aydılar ki ḡūb aydıñızlar anıḡ üçün ki eger yanmasanḡlar (2) sizlerni istep mebdā bu yērde tapsalar fitne-engīz ḡopar kāfirler bizni (3) öltürgeli kēlūr sizler kāfirlerniḡ ‘azābḡ a giriftār bolur-sizler ruḡşat (4) bērdim barınḡlar ammā sizler pinhān mēniḡ ṡarefinge kēlip ta‘allūm alınḡlar ve ḡur‘ān-(5)-nı ve namāznı ve anıḡ ādāblarını sizge örgetey¹⁴-mēn dēdiler tā bu cemā‘at ḡabūl (6) kıldılar ve öylerige yandılar ve kūn kēç boldı ve kēçeniḡhem bir zerresi¹⁵ ötti (7) ve ötti ḡoptılar üstādları kaşlarḡ a bardılar tā vaḡt-i seḡeḡ aḡa ḡur‘ān (8) tilāvet kıldılar ve yana kēttiler ikinḡi kēçesi yana kēldiler ve öz kārılarḡ a meşḡ ūl (9) boldılar ve ‘ala heze‘l-kıyās yētte kēçe şumdaḡ kıldılar sēkizinci kēçesi nışf-ı (10) şeb bolup ēdi ki tevḡīḡ-i ilāḡi ‘ināyet-i pādīşāḡi bilen kelāmu‘llāḡnı ḡatm (11) kıldılar ḥazret-i sultān-ı şāḡīb-kırān yād aldılar ve namāznıḡ ḡā‘idelerini (12) örgendiler ḥazret-i ḡaḡ subḡhāne ve ta‘ālanıḡ ṡa‘atler ‘ibādetlerige meşḡ ūl (13) boldılar el-kışsa alta ay şubu kārni kılıp yorur ērdiler bularnıḡ ‘amek-(14)-leri hārūn buḡ ra ḡan sebebī ataları ērdi ol-vaḡtda küfrde şundaḡ ērdiler (15) ki ḡara taşdın hem muḡkem ve küfrniḡ kārıda bisyār ḡuvvetlig tola leşkerlig [91a]-(1) ‘ilm-i ferāsetde bī-nihāyet şāḡīb-kemāl kiṣi ēdi ve ferāset bilen (2) bildi ki bularnıḡ aḡvālları özgeçe bolupdur ammā bir nēççend vaḡṡ aḡa bu kārni kişige (3) izḡār kılmadı cirā ki olarnıḡ hemme aḡvāllarındın imtiḡhān ve ḡabar almaḡnıḡ peydā (4) ērdiler āḡir bu imtiḡhān arasıda bir kēçe tūş kördiler ki bir şirī kēlip pençe urup (5) helāk der-ḡāl uyḡudın bīdār boldı öziniḡ köçi ki ḥazret-i sultānnıḡ (6) vālideleri ēdi anḡa aydı ēy mazlūm mēn bu kēçe bir tūş kördüm munıḡ ta‘bīri (7) nēmedūr köçi bildi ki bu vāḡı‘a ḥazret-i sultānnıḡ ḡaḡḡıdadur yaḡın ki bu kāfir-i bed-girdār (8) helāk kıḡ ay anıḡ ‘ilācı nēmedūr dēp bu tūşniḡ ta‘bīride bā-vucūdī te‘vīller (9) kıldı anıḡ ṡab‘ı ḡabūl kılmadı āḡir aydı ēy ḡatun mēn sañḡa aytmay (10) ērdim mü ki balanḡnı öltürgil āḡir bu balanḡ biziḡ öyümüzdin bizge peydā bolḡ an (11) fitnedūr ve biziḡ dīnimizḡ a raḡne salur belki bizni öltürgeli sa‘y kıılır (12) ve zāḡir oldur ki mēn tūşümde körḡen ferzend uşbudur mundın özgeniḡ ihtimāli (13) yok bu mēni öltürüşdin ilgeri mēn munı nēçükdin

¹⁴ Metinde اوركايمن.

¹⁵ Metinde زرّ.

öltürmey özümni (14) neme üçün munıñdın halâş kılmay dep özi büzürgvârni öltürüşke (15) karar berdi ve hatunı a aydı ey hatun özünñniñ degeni uşbu emes midi [91b]-(1) ki uşbu beççe seninñ dñniñdin yüz evürse ihtiyâr kolunğdadur dep (2) aydınğ hatunı aydı ki obdan aydınğ eger dñimizdin yüz evürse uşbudur ki (3) mên ilgeri hem istep edim ve mên hem râzı emes-mên ki bu ferzend bu 'âlemde bolğ ay (4) el-kışsa ertesi 'ale's-şabâh ol kâfirler emirlerini yğıp aydı ey (5) bizlerniñ cânımız a fitne peydâ bolupdur h'âhlapdur-mên ki ol fitneni (6) öçürsem ve aradın yok kılsam vâlâ bizlerniñ hemmemizni yok kılğ u-(7)-sıdur emirleri aydı ki eger fitne peydâ bolsa biziñ aramızda neme iş (8) kılatur dep bu büzürgvârni öltürüşke ittifağ kıldılar bu hâletde (9) anaları otağ a keldiler ve aydılar ey bed-baht kâfirler bu meniñ bî-günâh (10) ferzendimni nemege öltüre-sen ve neççend yıldur ki renc ve meşakkât birlen (11) cüng kılıpdur-mên ol kâfir aydı ey hatun bîhûde sözlemegil (12) ilgeri anı deydür-sen bu kün munı deydür-sen hiç günâh mundın artar mu (13) ol biziñ dñimiz a tağ ayyür berse muhammedniñ dñi a dedi anası mihr ve şefkat (14) ve dil-nüvâzlıkdın yana aydı bu ferzend imtiyhân kılıp bakmak kerek eger g'araziñ-(15)-daki-dék imtiyhân a kelmese aytğ anıñdaki-dék kılğ il ihtiyâr seninğ kolunğdadur [92a]-(1) kolunğdadur lîkin seninğ dñiniñ a tağ ayyür berip muhammedniñ dñi a kirişi g'ayr-ı (2) vâkı'a bolğ ay korkadur-mên ki bu ferzend bîhûde ölüp hayf boladur hatunı-(3)-nınğ bu sözi kâfiñ a ma'kul boldı ve nedimleridin biri ki maşlahatda (4) yok edi ol hem uşbu maşlahatnı aydı bu kâfir aydı obdan aydınğlar (5) bu kârniñ maşlahatnı kılay dep ittifağ birlen büt-hâne kılmağnı engiz kıldı ve (6) büt-häneniñ esbâb âlâtını muheyyâ kılıp andın bir kişisini sordı ki (7) sultân satuk buğra han g'âzini cebrlep kēgil dep cebrlep keldiler (8) hârûn buğra han aydı ey ferzendim mên anğlasam meniñ dñimdin çıkıp (9) muhammedniñ dñi a kiripdür-sen dedi hazret-i sultân kâfirleriñ atıdın (10) and içtiler bu kâfirler inanmadılar hârûn buğra han aydı ey ferzend h'â-(11)-hlaydur-mên ki bir büt-hâne binâ kılsam ve 'imâret salsam bu büt-hânege kerek ki (12) avval sen qadēm qoysanğ dediler hazret-i sultân zâhiren hoş bolğ ay dep (13) ammâ bâtınlarında nihâyeti müte'ellim boldılar ki ne çäre kılay bu belâdın neçük halâş bo-(14)-ğ ay-mên dep uşbu endişede êrdiler ki kēçe hazret-i sultân-ı şâhib-kırân (15) kopup öz yârânları bilen üstâdları h'âce ebu'n-naşr-ı sāmānî qaşlarğ a [92b]-(1) barıp yğlap aydılar kim ey üstâdım ebu'n-naşr dedemdin qalıp özlerini (2) dedem dep êrdim 'ammım hârûn buğra han meniñ islāmımdın habardâr bolupdur (3) mēni imtiyhân kılmaq üçün küfrniñ 'alāmâtıdın büt-hâne kılatur ve iltimās (4) kılatur ki bu 'imâretni binâ kılğ uçı mên bolğ ay-mên ki munıñ 'ilâcı nemedür (5) eger kılmasam öltürgü dek ve eger kılsam dñimdin çıkqu dekdür-mên bu bâb-(6)-da maşlahat sizlerniñ haq-perest ve girih-küşâ qollarıdadur dediler (7) h'âce aydılar hiç bâkî yokdur ki cân saklamağ lıq üçün mundağ (8) emirlerni fuqahâlardan ba'zılar tecvîz kılıpdurlar eger mescid dep niyyet (9) kılsanğ ve mescidniñ niyyetide kol qoysanğ hudâniñ katıda hûb (10) bolğ usıdur g'am yemegin ve endüh-gın bolmağ il hazret-i sultân (11) h'âceninğ bu sözleridin hoş-hâl boldılar şol-zamân yanıp öz (12) câylarğ a keldiler vakta tañ attı âf-tâb-ı cihân-ı tâb-efrûz maşrıqnıñ (13) maṭla'ıdın tülû' kıldı ol-vakt bu kâfir münâdî kıldurdı tâ hemme siyâh (14) ve leşker cem' bolup büt-häneniñ 'imâretini binâ kıladağ an

yèrige hâzır boldılar (15) hârûn buğ ra han hazret-i sultânı çarlatıp aydı ey-ferzend satuk [93a]-(1) buğ ra han kélgil eger bizge ittifâk kılsañg anı kılğ ıl ki kıladur-miz ve anı (2) perestış kılğ ıl ki biz kıladur-miz bu kün ol künidür ki 'ibâdet-hânemizni (3) kıladur-miz kerek avval sên qadem kıoysañg tã bu 'imâretniñ başı sên bolğ ay-(4)-sên dèp hazret-i sultân tav^c ve rağ betleri bilen kabûl kılıp hoş (5) bolğ ay-dèp èteklerini kısturup ve yeñglerini şamâlap ve özleri-(6)-niñ cem'î yârânları bilen mescid niyyet kılıp üç mertebedin ikidin hişt (7) köterip alıp kèlip 'imâretg a kıydılar tørtünçi mertebe yana kıoytılar ki (8) hişt alıp kèlgeyler 'ammları hârûn buğ ra han feryâd kılıp ey ferzend (9) nûr-ı dîde satuk buğ ra han yang ıl ki mundın ziyâde nâzik kıollarıñg a (10) âzâr bərişke tãkatim yokdur bu miqdâr tekliñni hem kıılmağ ımda maşlahat üçün (11) erdi hâtırım sèndin cem^c boldı mundın kèyin kaydağ kılsañg şundağ (12) kılğ ıl andağ bolğ ıl dèp öz halkğ a ruşsat bèrdi bu büt-hâneniñ binâyı bütme (13) celâ qaldı vaqta ki kün kèç bolup kèçeniñ bir hişsesi ötkendin kèyin (14) hazret-i sultân yana h'âceniñ hizmetlerigè barıp aydılar ey büzürgvâr (15) özleriniñ buyrğ anları-dèk kılıp kâfirniñ qolıdın halâş boldum [93b]-(1) ammâ kıaysı kündür ki ol segî-yi cehennemî hemmemizni helâk kıılır maşlahat nemedür hazret-i (2) h'âce aydılar munı sên obdan biledür-sên hazret-i sultân aydılar ki eger (3) kâr mèniñ iħtiyârım bilen bolsa maşlahat mañga uşbu körenedür ki hürûc kılsağ (4) şâyed ki haq-subhâne ve ta'âla feth zafer bergey hazret-i h'âce aydılar obdan (5) aydıñgız eger cür'et kıla alsañgız hazret-i sultân aydılar ve huve'l-kâhıru fevka (6) 'ibâdehu ya'nî allah ta'âla kâhirdür bendeleriniñ öz arasında ya'nî g âlibdür (7) cemî' bendesige şâyed ki haq subhâne ve ta'âla qahrını uşbu kâfir-i nâ-bekârlağ a (8) musallağ kılğ ay tã hemmesi maqhûr ve mağ lûb bolğ ay hazret-i h'âce aydılar (9) bu maşlahat obdandır lîkin islâm leşkeri azdur hazret-i sultân aydılar (10) tevekkeltu 'al'llâh ve lâ ercû'un savî'llâh ya'nî tevekkül kıldım mèn (11) haq-subhâne ve ta'âla a ve ümîd tutmaydur-mèn anıñ g ayırdın âhir ittifâk (12) kılıp öz halkıları bilen hürûc kıldılar ve hâl ol-vaktda müslümânlar-(13)-dın ba'zıları bar ediler ki kâfirlerdin qorqup ve öyleriniñ (14) tamıda 'ibâdet-hâne kılıp tã'at 'ibâdet kıılır ediler hazret-i h'âce (15) ol câyda erdiler ki ol müslümânlar berîn berîn cem^c bolup alta ay [94a]-(1) içide alta yüzge yakın kişi hâzır bolup ediler vaqta ol kèçe ötti tañgla (2) kèçesi avval-ı aħşâm edi ki hazret-i sultân ol otuz toquz özleriniñ (3) yârânları bilen peydâ boldılar ve ayttılar ki ey büzürgvâr imdi te'hîr kıılmağ a maħal (4) yoktur qopsunlar tã bu kâñg a qadem kıoyalın tã tañg atkuncha kârını tamâm kıılalın hazret-i (5) h'âce cemî' müslümânlar bilen qopup yolğ a revân boldılar ol kâfirniñ câyğ a (6) barıp du'âğ a qol köterip ve aydılar ey bâr hudâyâ öz kerem ve ihsânıñ bilen (7) kâfirleri uykuğ a mağ lûb kılıp müslümânlarını maqmûr kılg ıl müslümânlağ a (8) zafer bergey vaqta h'âce du'âda erdiler haq-subhâne ve ta'âla hazret-i h'âceniñ du'â-(9)-larını icâbet¹⁶ kılıp ve kâfirleri andağ uykuğ alebe kıldı ki birbiriniñ kucağ ı-(10)-dın tutup tartıp alıp oltursa yana biri tuymadı el-kışşâ bu kâfirniñ (11) ordasında tørt miñg at tãbilada arfa yèr edi bu atlarını tamâm aldılar (12) ve ceng şilâhını ol miqdâr lâzımlıg nı alıp ve bir aylık tüşè alıp ve nedîm-(13)-lèrniñ ba'zısını öltürüp hürûc kılıp yolğ a revân boldılar kèçe tañg atkuncha yol (14) yörüp şubh vaktide tève tağ qa yetip anda tüşüp muhkem boldılar èrtesi nişf-ı (15) rûz bolup kâfirleriñ serdârı kırk miñg leşker bilen barıp leşker-

¹⁶ Metinde يجابت.

i [94b]-(1) islām a zūr kıldılar ehl-i islāmniñ dilāverleri ve pehlevānlar muşlih ve (2) mükemmel bolup deredin çıkıp meydāng a kirip cengge yüz keltürdiler ol miqdār (3) ceng kıldılar ki kâfirlerdin bēş miñ kişi cehennemge ketti ve müslümānlardın (4) iki kişi zaḥm-dār boldı tā namāz-ı pişing aç a ceng kıldılar ve namāz-ı pişindin kēyin (5) kâfirler maḡ lūb boldılar ikinci küni altmış miñ kişi yana keldi tā ol-zamān (6) islām leşkeri alta miñ a yettiler ol-küni şad çendān avvalkı kündin kēyin (7) ziyādere ceng kıldılar tā bir hafta bir kün ceng kıldılar islām leşkeri (8) ğ ālib keldi ve kâfirler maḡ lūb bolup arkasğ a yandılar islām kündin küng e (9) ziyāde boldı ve şecāatlig ve dilirler boldılar ve leşker-i şer'iniñ (10) nihāyeti on iki miñ a yetti el-kışsa neççend kün muniñ birlen ötti (11) müslümānlarniñ hemmeleri cem' bolup h'āce kaşlarğ a keldiler ve aydılar (12) ēy h'āce maşlahat nemedür kaçanğ aç a bu derede sulakıp yatadur-miz semiz (13) aṭlar yügürüşdin qaldı ve dilāverler ma'āş-ı tenglikdin dilāverlikdin (14) qaldı ḥazret-i h'āce aydılar sizlerniñ ḥatırniñızlağ a neme yatadur ğ āziler (15) aydılar ēy h'āce maşlahat uşbu körenedür ki şebī-hūn urşak ve kâfirler [95a]-(1) üzesige barsak neme kelse şunı körsek ḥazret-i büzürgvār bu maşlahat-(2)-nı ma'kūl kördiler ve qopup yolniñ isti'dādını kıldılar ve ceng-i şalāhni ārāste (3) kılıp bu on iki miñ leşker islām yolğ a revān boldılar baş tavaḥḥide kâfirlerniñ töfe-(4)-sige yettiler kördiler ki kâfirler uyuklaydurlar islām leşkeri kâfirlerniñ töfe-(5)-side turdılar ḥazret-i h'āce qaddesa'llāhu sırrahu yana du'āğ a qol açtılar ve du'ā kıldılar (6) kâfirlerni andağ uyku ğ alebe kıldılar ki eger a'zāsıdın bir a'zāsını cūdā kılsalar ḥabar-dār (7) bolmas ēdi ḥazret-i sultānū'l-evliyā atdın tüştiler ve şimşirlerini¹⁷ yalañgla-(8)-dılar ve ol kâfir-i bed-baḥt hārūn buğ ra ḥannıñ ḥarem-ḥānesige kirdiler kördi ki (9) bu kâfir-i bed-baḥt h'āb-gāhida uykuğ a mest-i müsteğ raq yatıpdur ḥadimlerden biri ḥizmetide (10) öre turadur ve şem'ler eṭrāfida yanduruğ luğ turadur şimşirlerini tañlap (11) h'āhladılar ki kâfirniñ başı a çağğ aylar ḥatırlarige keldi ki bu nāmerdlik ve (12) kemhimmetlikdür ve bī-cür'etlikdür bu kâfirni uykusida öltürgey-mēn obdanı (13) ve ḥūbrakı oldur ki uyğ atıp ḥak-subḥāne ve ta'ālāniñ yolı a ḥazret-i muḥammed muştafa (14) şallallāhu 'aleyhi ve sellemniñ dīnlerig a da'vet kılay şāyed ki tevfiğ tafip (15) imān keltürgey ve imān keltürmese tğ nı çağ ay ve andın kēyin her-çend kâfir bolsa [95b]-(1) mu hem nemek der-miyāndur tuznı saklay-dēp şimşirleriniñ uçını kâfirniñ (2) fevtig a sançıldılar kâfir ıztırāb birlen uykuğ anıp kördi ki ḥazret-i sultān (3) şimşir yalañgla başida turadurlar kâfir ayttı ēy satuk sañga neme boldı ki munça (4) tağ allūb kıladur-sēn bu neme işlerdür ki sēn kıladur-sēn ḥazret-i sultān aydılar (5) kār mēniñ kılığ anımdur qopğ ıl ki vaqt-i tañg fırsat-ı ğ anımetdür ve ayğ ıl lā ilāhe (6) illā'llāh muḥammed resūlū'llāh ol bī-sa'adet kâfir qabūl kılmadı ve her-çend sa'y kıldılar (7) ol cehennemni tevfiğ tapmadı neççend merātibe ḥamle kıldılar ki tğ ini sürgeyler özleri (8) bilen endişe kıldılar ki neçük kılay ki ḥaqq-ı nemek aradadur ve pederlik ḥaqqı (9) nazarımdadur niyāz yüzini ol bī-niyāznıñ dergāhğ a keltürdiler ve ḥak-perest (10) kollarını köterip du'ā kıldılar ve aydılar ḥudāyā dānā-sēn ve bīnā-sēn cemī' (11) maḥlūqlarniñ aḥvālg a neme bolur ki qahr ve ğ azabıñnı bu kâfiğ a yüzlendürseñ (12) tā bu kâfir maḥhūr ve maḡ lūb bolğ ay-dēp uşbu ḥinde ērdi ḥazret-i sultān-(13)-

¹⁷ Metinde شمشیر.

nıñ du‘âlarınınıñ okı icâbetnıñ¹⁸ hedefige tégdi zemîn-i zamân (14) zelzelege keldi ve yér yarıldı bu kâfirni yér yuttı tâ sînesig açâ hâzret-i sultân (15) aydı kim ey kâfir kördünğ-mü kim hâl neçükdür İmân keltürgil tâ mên du‘â kılay [96a]-(1) ki hâk subhâne ve ta‘âla bu belâdın hâlâşlğ bergey hârûn aydı ey satuk yernıñ (2) tahtıge barğ anım bihrağdur ki sênıñ dîninğ¹⁹ a kirgenimdin ve sên ayğ annı ayğ anımdın ve sañğa (3) fermân-ber-dâr bolğ anımdın mênıñ²⁰ qaysı atam munı kılıp êken ki mên munı kılğ ay-mên hâzret-i (4) sultân ikinci mertebe du‘â kıldılar bu kâfir bi‘l-küllıye yernıñ astğ a kirip ketti tâ ol-zamân (5) maşrıknıñ terefidin sa‘âdetnıñ şubhı örledi hâzret-i sultân buyurdılar ki (6) islâm kösini satuk buğ ra han atğ a çalınğlar ve menârnıñ töfesinde bülend (7) âvâz birlen ezân okunğlar ve münâdî kıldurunğlar ki devir devir-i satuk buğ ra han (8) döp şol-zamân ezânı bülend okıdılar ve naqqâre çaldılar islâmın kösini (9) hâzret-i sultânın atlarğ a çaldılar ol-vakt kâfirler habar-dâr boldılar ki islâm (10) leşkeri zür²¹ kıldılar ve ğâlib bolupdurlar cengnıñ şalâhnı ârâste kılıp leşker (11) birlen rû-be-rû bolup tâ namâz-ı pişinğ açâ ceng vâkı‘ boldı ba‘zılar aytıpdurlar ki (12) kâfirlernıñ kanı atnıñ oşuğ a çıktı ve ba‘zılar tuvağğ a çıktı dëpdürler (13) ve ba‘zıları aytıpdurlar ki rû-yı zemîn kâfirlernıñ kanğ ağ arğ boldı uşbu (14) üçünçi qavl şahîhğdur ol-küni hâk-subhâne ve ta‘âlanıñ fermânı bilen ve hâzret-i (15) muhammed muştafa şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemnıñ nüşretleri bilen yegirme minğ kişi İmân [96b]-(1) devletğ a müşerref bolup müslümân boldılar kâfirler mağ lûb boldılar ğâzîler zafer (2) taptılar ve ol-künde hâzret-i sultân satuk buğ ra han ğâzîdin neççend kerâmâtlar (3) zâhir boldı avvalkı kerâmetler uşbu êdi ki zemîn fermân-ber-dârlıq kılıp ol kâfirni (4) yuttı ikinci ol ki ol büzürgvârınğ şimşirleri zâhiride resmî kişinıñ şimşir-(5)-i-dék êdi vakt a ki kâfirlernıñ terefige havâle kılsalar kırk kez uzar êdi ve neççend kâfir-(6)-ler ol şimşirnıñ tihide öler êdi üçünçi ol-ki ol büzürgvârınğ atları (7) atlarınıñ ağ zıdın zamân zamân ot çıkar êdi ve her yerde kâfirğ a yetseler (8) köydürüp yok kıılır êdi ve ol kâfirleri ki hâk-subhâne ve ta‘âlanıñ ‘inâyeti (9) birlen tevfiğ tapıpdurlar gürûh gürûh islâmğ a yüz keltürdiler ve müslümân boldılar (10) ol-küni hâzret-i sultân ğazât sıfatı birlen mevşûf bolup ğâzî atandılar (11) ve olarnıñ yaşları on iki yarım yaşda êdi ve ba‘zılar aytıpdurlar (12) on alta yarım yaşda êrdiler ammâ avvalkı qavl mu‘teberdür ey derviş hoş (13) devlet-i ebedî ve sa‘âdet-i sermedî ol benдеgedür ki kiçig yaş birlen (14) bu devletğ a müşerref bolup ğâzî nâm ağ ay ve islâm anıñ sebebiden âşkârâ (15) bolğ ay ammâ ma‘lûm boladur ki hâzret-i sultânü’s-selâtin ve burhâni’l-muḥakkağın [97a]-(1) on iki yaşlarıdın ğazât kılmaknı pişe kıldılar ol tarığa birle ki bahâr ve tâ-(2)-bistânda ğazât kıldılar ve zemistânda hâk-subhâne ve ta‘âlanıñ ‘ibâdetige (3) meğ ül boldılar ve hâk celle celâluğğ a tâ müddet-i hayât bu emirde ‘ahd bağ ladılar ve ol (4) büzürgvârınğ müddet-i hayâtları toğsan altada êrdi bu müddetde bu teref-(5)-din tâ şehr-i kezek²² ve şehr-i qarâkürümğ a ol büzürgvârınğ şimşirleriniñ şu‘le-(6)-sidin rüşen ve muhammed muştafa şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemnıñ şer‘lerinin (7) yolu fetḥ ve zafer taptı ve aḥmed-i

¹⁸ Metinde إجابته.

¹⁹ Metinde دنيكغه.

²⁰ Metinde منيك.

²¹ Metinde زور.

²² Metinde كدك.

muhtârınîğ dîn ve milletleri ber-çarâr bolup revâc (8) taptı bir küni hazret-i sultân oturup aydılar köngüllerige şikârınîğ dağ da-(9)-ğ ası tüşti cemî' yârânlar bile atlanıp şahrâğa revân boldılar ittifağa aldılarğ a (10) bir âhû çıktı âhûnîğ arkasından sürdiler dört ferseng ya'nî iki kem elig (11) kadem âhûnîğ kèynidin bardılar 'âkıbet hazret-i sultân kèyikni ètip kebâb-(12)-ğ a meşğ ül boldılar arkalarından islâm leşkeri yetip keldiler ve kebâb (13) kıldılar ve tuz yok èdi hazret-i sultân-ı rûhu'l- 'azîz yüzlerini âsmâng a (14) kıldılar ve haq-perest èliglerini du'âğ a köterdiler nâgâh bir pâre tuz 'âlem-i (15) ğ aybdın yetti ol tuz birlen kebâbnı tuzlap tenâvül kıldılar ve aşır [97b]-(1) kağı anını hazret-i sultân mübarek kolları bilen ol tuznu tağ ka saçtılar (2) hudâ ta'âlanîğ fermânı bilen ol tağ başdın ayâğ tuz boldı tâ kıyâmeğ açâ bâkîdür (3) hergîz kem bolmaydur 'ala heze'l-kıyâs ol büzürgvârınîğ lâ-yuadd ve lâ-yuħşa kerâmâtlarından (4) halk arasında ma'rûf ve meşhûrdur ammâ ma'lûm boladur ki hazret-i sultân re'îs-(5)-ü'l-evliyâ şâhib-i silsileti'r-raḥmetihi ḳaddesa'llâhu sırrahu'l-'azîz bâtında hazret-i ḫatimü'l-(6)-enbiyâ ve tâci'l-aşfiyâ hazret-i muḫammed muṣṭafa şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ve 'ala âlihi ve şaḫâbihiniñ (7) rûḫ-ı muḳaddes-i pür-fütûḫ ve pür-nûrlarından terbiyyet êkenler uşbu tariḳa bilen zıkr kılındı (8) kitâbnîğ avvalıda ammâ hazret-i süleymân peygamber şalavâtü'llâhi 'aleyhiniñ zuhûrlarında (9) ediler 'âlem-i zâhirde ḫ'âce ebu'n-naşr-ı sâmanî ḳaddesa'llâhu sırrahu'l-'azîzdin terbiyyet (10) tapıp ediler ammâ hazret-i sultân 'aleyhi'r-raḥmetihi ve'l-ğ ufrânîğ terbiyyetleridin (11) hiç kim behre-mend bolmap êrdi mürîd almap ediler anîğ üçün-ki hazret-i sultân (12) özlerige fî sebîli'llâḫ ğ azâtnı pîşe kılip ediler ve hemîşe ğ azât kıılır êrdiler (13) bir yılı ḫıṭây memleketini ğ azât kıılmaḫnı niyyet kılip êrdiler âḫir ğ azâğ a sefer kıldılar (14) haq-subḫâne ve ta'âlanîğ 'inâyeti bilen tâ tûrfanğ açâ fetḫ kıldılar ol küni ḫıṭây (15) tarefiğe yörgeli tevfiḳ tapmadılar anîğ üçün-ki hazret-i sultân ol-küni kesel boldılar [98a]-(1) ol keselleride beşâret taptılar ki imdi öz vaṭan-ı aşlîñğîzğ a yanmaḫ kerek (2) hazret-i sultân ḳaddesa'llâhu sırrahu yandılar neççend künde vaṭanlarğ a yettiler bir yıl (3) tamâm riyâzet-i ıztırârî ihtiyâr kıldılar ve ol keselleride özlerinin (4) yakın yârânlarğ a ḫikâyet kıldılar ki ol-küni ki menîñ rûḫumnu 'âlem-i pâkdin dünyâ-(5)-nîğ kesâfet-ḫânesige keltürür ediler ve bir âsmâng a ki menîñ rûḫum yetti ferîşte-(6)-ler aytur êrdi ki şad hezâr ḫayf bu rûḫ-ı pâkîze ve laṭîğ a dünyâ-yı bî-beḳâ ve kesğ a êltedür-(7)-ler ve anda şad hezâr kesâfetler birlen mübtelâ bolup âlûde boladur el-ḫamdî'llâḫ ol-nev' (8) bolmadı ki olar aytıp ediler bu meclisde evliyâ-yı uveysiyyedin birleri hazret-i (9) sultânınîğ tevâbi'leridin êmes èdi bu sözdin köñgliğe inkâr naḫş bağ ladı (10) ve hazret-i sultânğ a inkârı ma'lûm boldı fî'l-hâl hazret-i sultân ol dervîş-(11)-nîğ dervîşlik yolını bend kıılmaḫ üçün ve velâyetni naşḫ kıılmaḫ üçün mübarek (12) ḳabâları bağ aḫını çekdiler şol-zamân ol velîniñ velâyeti muṭlak bağ landı kim (13) hiç vechî bilen fetḫ bolmadı âḫirü'l-emr ol dervîş niyâz-ı tamâm bilen hazret-i (14) sultânınîğ ḳaşlarğ a kèlip ḫ'âce ebu'l-fettâḫ ve şeyḫ necmü'd-dîn-i atṭâr ve ḫ'âce (15) 'alemdârını şeffî' keltürdi 'özi taḫşîrler ḳoydılar ve hazret-i sultânınîğ ayağ [98b]-(1)-larğ a yıkıldılar ve kılgan inkâr fî'lige tevbe kıldı ve bular ḳopup hazret-i (2) sultândın tilediler ḫ'âce ebu'n-naşr-ı sâmanîniñ mübarek rûḫlarını şeffî' (3) keltürdiler şol-zamân hazret-i sultân bu dervîşniñ günâhını 'afv kıld-(4)-ılar ve günâhdın öttiler fâtiḫa-ı fetḫni ol dervîşniñ ḫaḳḳıda

oکیدار (5) fi'l-hāl ol dervîşniñg yolu açıldı âhirü'l-emr ol keselde vaqt-i (6) nez'-i ta'ayyün yetti bir küni oturup ediler bir dervîş şüretide bir kişi eşikdin (7) kirip keldi şey'ullāh dedi hâzret-i sultān bildiler ki bu kişi kimdür (8) ve ğ arazi nemedür dep ayttilar ki ey dervîş maṭlūbuñg nemedür ol dervîş (9) aydı kim el-'ākil yekfiyeti'l-işāret ya'nī 'ākilğ a işāret kifāyedür aytmağ hācet (10) emes ey 'azîz bilgil ki hâzret-i sultānniñg ḥalîfeleri ki ḥvāce abu'l-fettāḥ (11) ḥvāce abu'n-naşr-ı sāmāniniñg ferzendleri êrdiler kerāmet ve velāyetde (12) hâzret-i sultāñg a berāber ediler ve ğ azāt kılışda ve şecā'atlıkde hem-tenğ ol sebebdin (13) her zamān hâzret-i sultān aytur êrdiler kim ḥalîfim ḥvāce abu'l-fettāḥni özümün kem (14) körmeydür-mên ve nêççend kündin kēyin ḥvāce abu'l-fettāḥg a cezbe ğ ālib keldi ve (15) meczûb boldılar gāḥī cezbeneñg ğ āliblikidin ol büzürgvārniñg mübārek [99a]-(1) ağ ızlarıdın köfük peydā bolur edi mest tēveniñg ağ zıdın peydā bolğ an-dêk ol cih-(2)-etdin hâzret-i sultān olarnı buğ ra dediler ve andın kēyin kerāmetde ikileri-(3)-niñg arasındaki münāsebetniñg cihetidin mübārek isimleriniñg bir cüzvini ol (4) büzürgvārg a itlāk kıldılar şubu isim birlen şuhret taptılar anıñg üçün-ki ol (5) cezbe ol büzürgvārg a emîr-i zamān ve ḥabîb-i rahmān ve şāh-ı merdān emîrü'l-mü'minîn 'ala (6) keremetu'llāh vechniñg rūḥ-ı pür-feyzleridin yētip edi ol cihet-(7)-din hâzret-i ḥvāce abu'l-fettāḥ şecā'at ve kuvvet-i bāzūda hâzret-i sultān bilen (8) berāber ediler ve hâzret-i sultāndın bölek hem-tenğleri yok edi bir küni ḥvāce (9) abu'l-fettāḥ öz ḥalvet-ḥānerleride oturup ediler hâzret-i ḥvāce-i zinde-dilān (10) 'aleyhi's-şalavāt ve's-selām kirip kēlip ayttilar ey 'abdu'l-fettāḥ nēme oturadur-(11)-sên çoğ ıl ki vaqt-i tañğdur fırsat-ı ğ anımetdür tā bağ ay-miz ol kişiniñg (12) kaşğ a ki ḥağ ta'ālanıñg dergāḥg a muḥarribdür bu diyārniñg islāmı anıñgdın āşkārā (13) bolupdur hâzret-i 'azrā'îl 'aleyhi's-selāmdın bu zamān ḥabar taptım ki ol dīñg a revāc (14) bērgüçi ve rū-yı zemīnniñg zīneti ehl-i islāmniñg āfitābı millet-i dīnniñg çerāğ ı (15) ve ehl-i taḥkīklerniñg rāḥberi ve 'ariflerniñg pādīşāḥı ve sālīklerniñg zübdesi [99b]-(1) hâzret-i sultān 'aleyhi'r-rahmağ a nez' vakti bolupdur der-hāl olarnıñg şöḥbet-(2)-lerini ğ anımet bileli zamānī olar bilen şöḥbet tutalı hâzret-i ḥvāce aydılar mên (3) hem bu vākı'adın ḥabar tapıp edim sizlerniñg kēlişlerige mevķūf edi (4) fi'l-hāl ikevlen hâzret-i sultānniñg mulāzemetlerige bardılar yolda hâzret-i sultān-(5)-niñg ğ ulāmlarıdın biri aldğ a yoluktı ve aytı ey ḥvāce silerni ḥabarlağ alı barur (6) edim ḥvāce ıztırāb birlen sultānniñg bārgāḥg a yētiler hâzret-i sultān ḥalvetde (7) oturup ediler ol büzürgvār ḥvāce-i zinde-dilān bilen kirip kēldiler kördiler (8) ki hâzret-i sultān şād-mān ve ḥandān her ṭarefge bakıp oturupdurlar (9) vaktā ki hâzret-i sultān büzürglerni körüp ḥoş-ḥāl boldılar ve ayttilar (10) obdan kēldiñgiz der-maḥal yēttiñgizler ki intizārlıg közi yolda edi ğ arazları (11) bu sözdin ol edi ki şeh-bāz-ı bülend-pervāz rūḥ-ı ḳudsī ğ ālibā külli şey' merci (12) ila aşlehuniñg mażmūnı bilen vaṭan-ı ašlīsige yanmağ lıknı ihtiyār kılıp (13) edi ve cānniñg tūtīsi tenniñg kafesini sındurmağ lıknı āğ āz kılıp (14) edi anıñg üçün-ki ḳuds 'āleminiñg ḳuşları kanatlarını yayıp rūḥ-ı (15) ḳuds kafesiniñg çevreside esîr kıladurlar çağlaydur-mên ki bu ḥabar ki [100a]-(1) cüzvidür ol ḥabarlardın ašlige ḳatılmağnı meyl kıladurlar bu nev' cüdālīknıñg (2) dağ dağ ası dostān cānı ve birāderān-ı dü-cihāndın müşkil körenedür ammā nêçük (3) kılmak kerek ki mertebe-i 'ubūdiyyet każāğ a rızā bērmeglikdür her vaktā ki ecel sākī-(4)-si küllü nefsin zā'ikatü'l-mevt cāmıdın bir cur'a tatarsa nā-çār fe izā cā'e ecelühüm (5) sâ'aten ve lâ yestāḳdimün

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

maẓmūnı birlen te'hîr²³ kılmamak lâzımdur uşbu hâlet-(6)-de êrdi ki bir tabağ kıızıl gül ve bir tebengde iki renglig alma bir qadehde şerbet-i şîrîn (7) ol meclisde hâzır boldı ervâh-ı qudsî ve melâ'ike-i 'ulvî köründiler hâzret-i (8) sulţān a ma'fūm boldı ki vaqt-i âhîrî a yêtipdür hâzret-i sulţānū'l-evliyā (9) naşîhatğ a ağız açıp ayttılar êy 'abdu'l-fettâh mēnîng vaşîyyetim saña oldur ki (10) dîn-i nebevî ve şerî'at-i muştavâvîniñ hil'atini sēniñ gerdeniñğ a koydum (11) obdan zabt kılğ ıl ki mēniñ ferzendlerim kiçigdürler tā kıyāmet küni şerm-sār (12) bolmağ ay-sēn ve mēn hacîl bolmağ ay-mēn kim anı kılğ ıl ki mēn kıldım ve ol-nev' bolğ ıl (13) ki mēn bolupdur-mēn andağ kēlgin ki mēn kēlip-mēn tā âhîretniñ āb-rüyını (14) tapğ ay-miz ve mundın ziyāde mübālağ a kılmāğ ay-mēn ki 'ākîl kişi himmetni bülend tuğ ay (15) ve merdāne bolğ ay haq subhāne ve ta'ālādın yārî taleb kılğ ay server-i kāyināt [100b]-(1) ve mefhar-ı mevcūdāt ve hâzret-i muhammed muştafa şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemniñ rûh-ı (2) pür-fütûhlarıdın isti'ânāt tilegey-sēn ve mundın hem ekser-i evkāt ğāfil bolmağ ay-(3)-sēn bu sözni ayttılar ve yğ ladılar hâzret-i h'vāce-i zinde-dilān birlen vedā' (4) kıldılar ve âhîret seferige hâzret-i h'vāce-i zinde-dilāndın ruḥşat tilediler ve andın (5) kēyin h'vāce ebu'l-fettāhı kaşlarğ a çarladılar şeyḥ necmü'd-dîn h'vāce 'alem-dārı hem (6) kışkırdılar vaşîyyet āğ āz kıldılar ve ayttılar êy birāderim sēn ğ usl kılğ ıl (7) ve âhîret libāsını maña necmü'd-dîn tiksün ve kabrimni 'alem-dār kazsun ve (8) bu sözni ayttılar andın kēyin ayttılar hoş bolunğlar ğ am yēmenğler ki ḥudāniñ (9) dostlarıniñ ölümü ölüm êrmedür bil ki 'ayn-ı 'ināyetdür (10) nihāyetî zāhir ḥalknıñ aldıda fersûde ten tofrağ a kiredür anıñ üçün-ki (11) aşlı tofrağdur vāllā haqîkatde şûret-i menzîlini tebdîl tapğ andın (12) ziyāde êrme birbirimiz bilen körüşür-miz zîler andın bir teh gül tabağ-(13)-dın aldılar ve yıldadılar tebengdin bir alma alıp tenāvül kıldılar (14) qadehdeki şerbetni köterdiler ve anda ki içtiler ve ayttılar el-ḥamdulillah ve yana (15) ayttılar el-ḥamdulillah ve yana ayttılar el-ḥamdulillah ve kelime-i ṭayyibeni ve kelime-i şahādet-[101a]-(1)-ni okıdılar ve andın kēyin kıptılar üç merātibey pey-der-pey carḥ bardılar ol (2) eşnāda bu şîrni okıdılar beyt

yêtürdi qatre-i özin ki boldı vāşıl-ı deryā

(3) ki rûh-ı quds yaratıp perde-i hacletni ser-tā-pā

mēniñ muğ -ı seher-ḥîzim tutupdur menzîl-i (4) a'lā

bolup firdevsde sâkin²⁴ tapıpdur mescid-i aḳsa

kılıñg köp terbiyet-(5)-ler muğ -ı dil-ārāmı êy-dost

kaçan sinsa kanatı kuşğ a bolmas uçmağı aşlā

(6) bolupdur maḥrem-i dergeh kişi kim êyledi ihlās

kılıpdur zāyî' evkāt ol-kim kılmadı ferdā

(7) barıp dārū'l-fenāğ a 'āşık sulţān satuk miskîn

riyāzet ihtiyārâtı (8) kılıp 'azm sefer-i tenhā

²³ Metinde تأخر.

²⁴ Metinde ساکین. İkinci hecedeki ünlü muhtemelen vezin için uzun yazılmıştır.

ve Һazret-i sultān dü-şenbe küni tüş vaktide tārīḥқа (9) tōrt yüz yēgirme tokuzıda sūnnet-i nebevī tārīḥası birlen bu beytlerni okıp (10) cān bi-ḥaḫḫın tesellūm kılıp dārū'l-fenādın dārū'l-bekāğ a rihlet kıldılar der-ḥāl (11) her ṭarefge ḥabar bērip kişi iberdiler ḥalk her cānibdin yēğ lıp kēldiler (12) büzürgvārniṅ mübārek cenāzelerini iki yüz velī-yi kāmīl ve sēksen 'ulemā-yı (13) 'āmil ve yēgirme iki minṅ ḡāzī ve on bēş minṅ merd-i resmī cem' bolup namāz (14) ötediler mübārek ḫabirleride qoydılar ve Һazret-i sultān ḫaddes'allāhu sırrahu'l-(15)-'azīz ḫabride başlarını köterip bülend āvāz birlen ayttılar ki rabbi enzelni [101b]-(1) mübāreken ve ente ḫayru'l-menzilīn ya'nī perverdigārā tüşürgil mēni menzil-i (2) mübārekke ve sēn-sēn nuzūl kılduḡ uçılarniṅ yaḫşısı dēp andın (3) kēyin ölüḡler resmi bilen yanlarını yerge koyup yüzlerini ḫıbleğ a kılıp yattılar (4) Һazret-i sultān kāḡ ar şehrde astın artuḡ mevzi'de meşhed-i muḫaddese (5) dēgen kentide defn kııldılar allāḥ ta'āla ol şehrni cemī' āfātın ve zarar-(6)-dın saḫlāğ ay tārīḥқа tōrt yüz yēgirme tokuz ēdi ba'zıları aytıpdur-(7)-lar ki vaḫta Һazret-i sultānniṅ cenāzelerini köterdiler yüzige niḫāb tarḡ an (8) tēvege miniglig kişi peydā bolup kēlip cenāze kötergüçilerniṅ ketfidin (9) alıp ḡāyib boldılar ve ba'zıları aytıpdurlar ki Һazret-i sultān özleri (10) ḡāyib boldılar ammā avvalḫı ḫavl mu'teberdür aḫḫaḫḫı oldur ki avvalḫı kēçe ḡāzī-(11)-lerdin bir kişi ve dānişmendlerdin üç kişi ve resmī kişilerdin iki (12) kişi tüşleride kördiler ki Һazret-i sultān pādīşāḫlık saltanatıda (13) leşker-i 'azīm bilen şikār kılıp yōriydürler sordılar kim ēy büzürgvār ḥāl nēçük-(14)-dür ḫudāy ta'āla sizlerge nēçük luḡ kerem kıldı dēdiler Һazret-i sultān (15) ayttılar ēy yārānlar ol nerseni 'atā ve kerem kıldı ki dūnyāda iberip ēdi [102a]-(1) anıṅḡça üç ḫişse ziyāde bērdi ēy ḡāzī mēniṅ dostlarıṅ a ḫabar yētürgil (2) ki maṅa āḫiret menzili müyesser boldı mēniṅ yārānlarıṅ a ayḡ ıl ol kārni (3) kılıḡ ay ki mēn kılıp ēdim ol-nev' boḡ aylar ki mēn bolup ēdim ol-nev' kēlgeyler ki (4) mēn kēlip ēdim ve ol nēmerseni taḡ aylar ki mēn tapıp ēdim ve ayḡ ıl ḫvāce 'abdu'l-(5)-fettāḫ ḫalīfe ki mēn muntazirdür-mēn yatraḡ mēniṅ ṭarefimge sefer kılsun ve (6) ol bilür ēdi ki dūnyāda bir sāt ārām ḫarār ala almas ēdük āḫiretde (7) hem anıṅsız bir zamān-ı ārām ve ḫarār yoḡdur egerçi mülk-i ferzendlerniṅ (8) vaşiyetini anḡa kılıp ēdim ammā dostluḡı ḫaḫḫı ol ērmes ki birbirimizdin (9) cūdā boḡ ay-miz ḡāzī uyḡudın bidār boldı der-ḥāl ḫvāceninṅ aldılarḡ a bardı (10) ayttı ēy ḫvāce 'abdu'l-fettāḫ hoş ḫabar bizge bu kēçe Һazret-i sultānnı tüşümde (11) kördüm ayttılar ki ḫvāce 'abdu'l-fettāḫ a ayḡ ıl mēniṅ ṭarefimge kēlsün dēdiler (12) ḫvāce 'abdu'l-fettāḫ bu ḫabarnı ēşitip hoş-ḥāl ve ḫurrem bolup üç mertebe-i carḡ (13) ördiler ve ayttılar bismi'llāhi'r-raḫmāni'r-raḫīm ḫiç māni'i yoḡdur dēp (14) kētmeglikke daḡdaḡa kıldılar uşol ḥālde Һazret-i sultānniṅ rūḫ-ı (15) pūr-fütūḫları 'ālem-i ma'nada ḫāzır boldılar ve ayttılar ēy 'abdu'l-fettāḫ [102b]-(1) sēniṅ i'tikād ve iḫlāşinḡ a raḫmet ammā sēniṅ kēlmeḡniṅniṅ tevaḫḫufi bardur (2) ol ḫizmetlerige mēn buyrup ērdim ya'nī memleketniṅ kārḡ a ... (3) bērip ve terbiyyet kılıp ve ferzendler ḫālidin ḫabar-dār bolmaḡ a koyup ēdim tā (4) ol zamānḡ aça ki ferzendler belāḡ atke yētkey ve olar öz iḫtiyārı bilen kār (5) kılıḡ ay ve andın kēyin ḫiç māni'i yoḡdur dēdiler ve ḫvāce ebu'l-fettāḫ yana üç (6) yıl zinde-kārlik kıldılar ve andın kēyin vefāt boldılar ve ḫabrde defn kıldılar (7) ve Һazret-i ḫvāce ebu'l-fettāḫ hem ḫabrde başlarını köterip ayttılar rabbi enzelni (8) mübāreken ve ente ḫayru'l-menzilīn ḫalkdın feryād ve ḡiriv çıktı Һazret-i ḫvāce ḫabrdin (9) āvāz-ı bülend birlen üskütü erḫamkümü'llāḫ ya'nī şük turuṅḡlar ḫudāy ta'āla silerge (10) raḫmet kılıḡ ay uşol kēçe Һazret-i ḫvācenī şeyḫ necmü'd-dīn ḫaddesa'llāhu sırrahu'l-(11)-'azīz tüşleride kördiler ve ayttılar ḥāl

nêçükdür ve Һazret-i Һvāce tebessüm (12) kılıp ayttılar ervāhlağ a koşuldı bu dehr-i fānīnīğ
ğamıdın Һalāş boldı (13) ve meczūblağ a hemme cāy ve hemme yēr bir rengdedür bağ ıl ve her
nēmerse ki körüp-(14)-sēn anı ayğ ıl dēp g āyib boldılar vallāhu'l-a'lem bi's-şavāb

2. Dil İncelemesi

2. 1. Ses Bilgisi ve Yazım Özellikleri

Tezkire-i Buğra Han gerek ses gerekse yapı bilgisi bakımından Çağatayca özellikler üzerine kurulu bir metindir. Bu anlatının içinde *Çağataycanın* yanı sıra bilhassa *Çağdaş Uygurca* ve *Özbekçenin* tesirini görmekteyiz.

Metinde bazı eklerde ve sözcüklerde k/ğ nöbetleşmesi tespit edilmiştir: *83b-10 olarnm̃g ayağınm̃g astıda; 88a-12 hażret-i büzürgvār kördiler ki cem‘i aḡlık kéledürler; 88b-7 ‘aceb ḡāl-(8)-lık ve ‘acāyib ḡaḡk éken; 89b-4 ḡayyār (5) kılığlık ol kişi üçündür*. Benzer kullanım –mAk eki için de geçerlidir fakat metnin genelinde bu durumun, daha ziyade bir ötüm benzeşmesine bağlı olarak gerçekleştiği söylenebilir: *92b-7 cān saḡlamağlık; 93a-10 bu miḡdār teklifni hem kılmağında*.

Metinde iç ve son ses /p/ lerinin /f/ sesine dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu durum Çağataycada da rastlanılan bir özelliktir: *toprak~100b-10 tofraḡ*. Bu değişim yalnızca isim soylu sözcüklerde değil fiil köklerinde de gerçekleşmiştir: *87a-11 şulardın kemāl tafur-siz; 95a-3 kāfirlerniḡ töfe-(4)-sige yéttiler*.

Metinde sıkça karşılaştığımız diğer bir ses olayı ise göçüşmedir: *86b-2 ḡudāḡız buyruḡan yolda; 93a-15 éy büzürgvār (15) özlerinm̃g buyrıḡanları-dék kılıp kāfirniḡ ḡolıdın ḡalāş boldum; 101a-14 mübārek ḡabrileride*.

İç seste yer alan bazı /k/ lar süreklileşerek /ḡ/ olmuştur: *88b-8 bizge oḡşa bī-ḡāne ḡaḡkdın iḡtiyāt kılmay*.

Eski Türkçenin iç ve son ses /b/ leri metinde /v/ olmuştur: *86a-9 tüpidin bir tavişkan çıktı*.

Eski Türkçenin sözcük başı /t-/ ve /ṭ-/ sesi metinde genel olarak korunmuştur: *83a-6 perveriş tapḡan; 85b-10 tepredi*. Bunun yanı sıra Çağataycada da karşılaştığımız sözcük başı t->d-değişimi metinde de tespit edilmiştir: *85b-7 dēr; 86b-8 dūzaḡ dēgen nēmedür*.

Eski Türkçenin iç ve son ses /d/’leri metinde /y/ olarak karşımıza çıkmaktadır: *87a-13 pīr āḡir kelime-i şahādetni mevḡūf koydılar; 93a-7 törtünçi mertebe yana ḡoytılar*. Ancak bazı örnekler eskicil nitelikler taşımaktadır: *100b-13 yıldadılar*.

Düzenli olmamakla beraber, ötümsüz bir sesle bitmiş sözcüğe ulanan ekin ilk sesi ötümlü olanıyla kullanılabilmektedir: *100b-10 tofraḡḡa; 102b-3 ḡabar-dār bolmaḡḡa*.

Ünsüz ikizleşmesi düzenli olmamakla birlikte bazı sayı adlarında ve sözcüklerde tespit edilmiştir. Bu ses olayı yazıda, iki sesin harfle karşılanmasıyla ya da şedde kullanımıyla gösterilmiştir: *85b-3 yuḡḡarı; 85b-10 zemīn andaḡ ḡattıḡ tepredi; 88b-11 yette ḡadem*.

Uygur yazım geleneğinde olmayan, daha ziyade Anadolu Türkçesinin imlasında karşılaşılan, ön ve art ünlülü hecelerde ط/ت ayrımına dayalı kullanımı metinde düzensiz olarak görmekteyiz: *94a-11 tört mīḡ aḡ; 96a-6 islām kösini satuḡ buḡra ḡan aḡıḡa ḡalmḡlar; 96b-10 ḡāzī atandılar²⁵*.

Metinde *altı>alta, yēti>yette* sayı adlarında *Çağdaş Uygurcada* karşılaştığımız biçimler görülmüştür.

Zamir /n/’si Çağataycanın klasik dönemiyle beraber manzum metinler hariç, umumiyetle kullanılmamıştır. *Satuk Buğra Han* menkabesinde de zamir /n/’sine rastlanmamıştır.

²⁵ Metinde at “ad” sözcüğü hem ات hem de ط biçiminde yazılmıştır.

Kapalı /è/ fonemi metinde özel bir işaretle gösterilmemiş, düzenli olarak ۞ kürsüsüyle karşılanmıştır. /i/ sesi ise, bilhassa iç seste yazılmayabildiği gibi bazı örneklerde noktasız kürsüyle de gösterilmiştir.

Damaksıl /ng/ sesi metinde birkaç örnek dışında, Uygur yazım geleneğinde olduğu gibi ۞ biçiminde gösterilmiştir. Birkaç örnekte ise ۞ yerine ۞ kullanılmıştır: 90a-4 *éy hādī-i muzillīn ve yana aytadurğaniñiz nēme aytıñ dēdiler*.

Avval gibi bazı sözcüklerde ünlüler, üzerlerine gelen eklerin ünsüz değerlerine göre yazılmışlardır: 94b-6 *avvalkı*²⁶ vb. Bu uygulama, düzenli bir kullanımın olduğu sözcüklerde söz konusuysa, ek uyumsuzluğunun hissedildiği sözcükler bunun dışında bırakılmıştır: 88a-9 *vilāyetimizğa*; 88a-14 *hādimiğa*; 88b-13 *birbirleriğa*.

Bazı Arapça ve Farsça alıntı sözcükler, alındıkları dillerdeki imlalarının dışında, kısa ünlüleri de gösterilerek yazılmışlardır: 94a-9 *icābet* (Metinde ۞); 101a-4 *sākin* (Metinde ۞). Bu durum göz önüne alınarak bazı sözcüklerin okunuşları da yeniden değerlendirilmiştir. Zira ağız özelliklerinin yansması burada açıkça görülmektedir: *ṭaref*²⁷.

Uygur imla geleneğinin diğer bir tezahürü ise işletme eklerinin çoğu kez kök ya da gövdeden ayrı yazılmalarıdır: 97b-13 *ğazāt-nı*; 83a-6 *dīn-ler-ning*.

2. 2. Yapı Bilgisi Özellikleri

Metin yapı bilgisi bakımından büyük oranda klasik Çağataycanın niteliklerini taşımakla birlikte 84a-10 *aṭları (11) sultān satuk buğra han gāzī turur*²⁸, 343b-11 *kēldimiz* vb. eskicil örnekler de barındırmaktadır. Bununla birlikte eserde, ەر-/è- fiilinin eriyerek eklediği ve soru unsurunun da düz ünlülü olarak kullanıldığı örnek de mevcuttur: 91a-15 *éy ḥatun özünḡning dēgeni uşbu émes midi*. Bu çok şekillilik, metinde geçen manzum kısımların koruyucu yapılarından kaynaklanabileceği gibi mürettibin ağız özelliklerinden de doğmuş olabilir. *Tezkire-i Buğra Han* kitabının *Satuk Buğra Han* menkabesini içeren bölümünün yapı bilgisi özellikleri şunlardır:

2. 2. 1. Yapım Ekleri

2. 2. 1. 1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+kı: 87b-2 *avvalkı söz mu‘teberdür*; 94b-6 *ol-küni şad çendān avvalkı kündin kēyin (7) ziyādere ceng kıldılar*; 96b-3 *avvalkı kerāmetler uşbu édi*; 96b-12 *avvalkı ḳavl mu‘teberdür*; 101b-10 *avvalkı ḳavl mu‘teberdür*; 101b-10 *avvalkı kēçe gāzī-(11)-lerdin bir kişi ve dānişmendlerdin üç kişi ve resmī kişilerdin iki (12) kişi tüşleride kördiler ki*.

+IA: 94a-1 *tanḡla*.

+IXg: 83b-5 *anḡ şirīn sözlüg zebānı*; 84b-9 *cem‘i aṭlıḡ āsmān ṭarefidin peydā boldı*; 83b-3 *fehmliglerining fehmi [a]ning cemālini vaşḡ kılmuşda ḡayrān ve ‘āḡillerning ‘aḡlı (4) aning zātining dānişide kemālide ser-gerdān*; 83b-9 *şerāfetlig menzil cāydur*; 90a-15 *küfrning kārıda bisyār ḡuvvetlig tola leşkerlig [91a]-(1) ‘ilm-i ferāsetde bī-nihāyet şāḡib-kemāl kişi édi*; 94a-12 *ceng şilāḡını ol miḡdār lāzımlıḡını alıp*; 100a-6 *iki renglig alma*.

²⁶ Bu hususta *Tezkire-i Buğra Han* kitabının tamamı göz önünde bulundurulmuştur.

²⁷ Metinde ya طرف olarak ya da طرف biçiminde yazılmıştır. Aldığı eklerin ön damak ünsüzlerini taşıması ve ۞ harfinin kullanılması göz önünde bulundurularak sözcüğü *ṭaref* olarak değerlendirdik.

²⁸ Bu örnekte olduğu gibi metinde, Klasik Çağataycanın yanı sıra hem Klasik Öncesi Çağatayca hem de Harezmi Türkçesinin yapı bilgisi özellikleri de görülmektedir.

Metinde nöbetleşme sonucu ekin son ses ünsüzünün ötümsüzleştiği örnekler mevcuttur: 88a-12 *hazret-i büzürgvār kördiler ki cem'i aklık kēledürler*; 88b-7 *'aceb hāl-(8)-lık ve 'acāyib halk ēken*; 89b-4 *ṭayyār (5) kılgılık ol kişi üçündür*.

+IXk: Ekin sonundaki ötümsüz /k/-/k/ sesi ile /g/-/ğ/ sesleri nöbetleşmekte ve bu durum klasik Çağataycada da gördüğümüz +IXg~+IXk eklerinin birbirleri yerine geçmesini doğurmaktadır: 83a-15 *yētüzgey sâliklerniñ başığa [83b]-(1) anıñ yaḥşılığını*; 84a-12 *derhāl hoşluk-(13)-dın fâtiha okıdılar*; 84a-15 *olarıñmğ haqqıların her künlüki fâtiha okıdılar*; 86a-11 *sizni körmeklikniñ ârzūsıda (12) edim*; 86b-5 *zebân-dirâzlık kıldılar*; 87b-10 *ṭarikat yolığa kirmeklik ol büzürgvârniñmğ aldıda ḥâşıl boldı*; 87b-13 *büzürgvār kelime-i şahâdetni örgetmeklikleri*; 88a-2 *öz öyleride mülâzım-(3)-ları hemîşe mülâzımlık kılar ediler*; 89a-14 *güzergâhîdür ki elbette ötmeklik ve sefer (15) kılmaklık lâzım-ı vâcibdür*; 90a-10 *eger unamasanglar mēndin âşinâlığını kaṭ' kılnıglar*; 94a-12 *bir aylık tüşe alıp*; 97a-3 *'ahd bağladılar*; 101b-12 *hazret-i sulṭân pâdişâhlık salṭanatıda (13) leşker-i 'aẓim bilen şikâr kılp yöriydürler*.

İki ötümlü ses arasında kalan ekin son ses ünsüzünün ötümlüleştiği örnekler metinde mevcuttur. Bu durum bir nöbetleşmeden ziyade doğrudan bir ötümlüleşmesi niteliği taşımaktadır ki benzerleri başka eklerde veya sözcük köklerinde de görülmektedir²⁹: 85a-2 *bu cemâ'atniñ fetḥ-küşâdlığı haqqıda fâtiha-i şahîḥ okıdılar*.

+(X)nçl: 83a-2 *yēttençi bâb*; 87b-11 *ikinci faşl*; 90b-8 *ikinci kēçesi*; 90b-9 *sékizinçi kēçesi*; 93a-7 *törtünçi mertebe*; 94b-5 *ikinci küni*; 96a-3 *hazret-i (4) sulṭân ikinci mertebe du'â kıldılar*; 96a-4 *uşbu (14) üçünçi ḳavl şahîḥıraḳdur*; 96b-4 *ikinci ol ki*; 96b-6 *üçünçi ol-ki*.

+rAk: 83b-7 *zamân faşîḥ-zebânlarınmğ faşîḥıraḳı lâldür*; 88a-11 *bizge bir cāydın hediye ve peygām yētğürdi bolğay dēp yakınraḳ bardılar*; 88b-11 *yette ḳadem ilgerirek yörüp ediler*; 90a-8 *hazret-i muḥammed muştafa şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemniñ dñleridin obda-(9)-nraḳ dñ yoktur*; 94b-6 *ol-küni şad çendân avvalkı kündin kēyin (7) ziyâdereḳ ceng kıldılar*; 95a-12 *bu kâfirni uykusıda öltürgey-mēn obdanı (13) ve ḥūbraḳı oldur*; 96a-1 *ēy satuk yērniñ (2) taḥtiḡe barganım bihraḳdur*; 96a-4 *uşbu (14) üçünçi ḳavl şahîḥıraḳdur*; 101b-10 *aşḥıraḳı oldur*.

+sIz: 102a-6 *âḫiretde (7) hem anıñsız bir zamân-ı ârām ve ḳarār yokdur*.

2. 2. 1. 2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+A-: 89b-7 *anıñmğ cāyı özgedür ki anı düzaḥ ataydurlar*; 90a-14 *ruḥşat tilediler*; 96b-10 *ol-küni hazret-i sulṭân ḡazât şıfatı birlen mevşûf bolup ḡâzî atandılar*; 100b-4 *âḫiret seferige hazret-i ḥvâce-i zinde-dilândın ruḥşat tilediler*.

+ḳır-: 90a-6 *andın kēyin hazret-i sulṭân (7) özge kişileri bir bir ḳıçkırdılar*; 100b-5 *ḥvâce abu'l-fettâḥni ḳaşlarıḡa çarladılar şeyḥ necmü'd-dîn ḥvâce 'alem-dârni hem (6) ḳıçkırdılar vaşıyyet âḡâz kıldılar ve ayttılar*.

+k-: 99b-4 *yolda hazret-i sulṭân-(5)-niñmğ gulâmlarından biri aldığa yoluḳtı*.

+IA-: 85b-1 *târîḥka baḳtılar kördiler ki vaḳt yakınlaşıpdur*; 85b-8 *nēmerse ḥvâhlasa kılar her nermerse ki ḥvâhladı (9) kıldı*; 86a-10 *ḥvâhladılar ki ok birlen atḳaylar*; 86b-9 *kâfirleri ve güneḳkârları ve 'âşîleri (10) şunda taşıydurlar*; 88a-4 *şol-zamân bir kem ḳırḳ kişi bilen aḡlanıp*; 91b-5 *ḥvâhlapdur-mēn ki ol fitneni (6) öçürsem*; 91b-11 *ēy ḥatun biḥûde sözlemegil*; 92a-7 *sulṭân satuk buḡra ḥan ḡâzîni cebrlep kēgil dēp cebrlep kēldiler*; 92a-10 *ēy ferzend ḥvâ-(11)-hlaydur-mēn*

²⁹ 98a-15 *hazret-i sulṭânıñmğ ayaḡ-[98b]-(1)-larıḡa yıkıldılar*; 88a-1 *fetḥ ve zafer tapmaḡlıkları*; 92b-7 *cân saḳlamaḡlık*; 93a-10 *bu miḡdâr teklifni hem kılmıḡımda vb*.

ki bir büt-hâne binâ kılsam; 92b-15 hazret-i sulţānnı çarlatıp; 93a-5 yēnglerini şamālap; 95b-11 kahr ve gāzabıngnı bu kāfirğa yüzlendürsēng; 97a-9 cemī'c yārānlar bile atlanıp şahrāğa revān boldılar; 97a-15 ol tuz birlen kebābnı tuzlap tenāvül kıldılar; 98a-12 şol-zamān ol velīning velāyeti muflak bağlandı; 100b-13 yıdladılar.

2. 2. 1. 3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-ç: Dönüşlü çatılar üzerine getirilerek kullanılan bir ektir: 86b-11 hazret-i büzürgvārning köngülleriğe bir qorqunç tüşti; 89b-10 olarnıng köngülleriğe qorkunç peydā (11) boldı.

-g/ -ğ: 85b-9 hudāy tebārek ve ta'ālanıng (10) fermānı bilen zemīn andağ kattıg tepredı ki; 100a-11 mēning ferzendlerim kiçigdürler; 101b-2 andın (3) kēyin ölügler resmi bilen yanlarını yerge koyup yüzlerini kıbleğa kılıp yattılar.

-ku: 83b-4 anıng kelām-ı mu'cize-beyānı esrār-ı gayb-(5)-nıng hazānelerining açkısı; 84a-2 peygamberning (3) dīnlerining kalfasınıng eşiklerining açkısı olarnıng girih-küşād (4) kollarıdadur.

-uq: 88b-5 hemme yükleri şundağ açuq qaldı; 88b-8 bizge oşsa bī-gāne halkdın ihtiyāt kılmay (9) bu māl emvāllerni açuq koyup.

2. 2. 1. 4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-a: 88b-13 birbirleriğe yakın kēlip körüşüp soraşıp muşāfaha kılıştılar.

-ar: 83b-15 cāhil gümrāhlarnı [84a]-(1) dalāletdin çıkarıp hidāyetning yolığa kirgüzdiler.

-Dur: 85a-4 imān ve islām keltürmekige; 85b-14 ol büzürgvār (15) öltürmekke qaşd kıldı; 86a-4 ol vaqtda öltürmekke lāzım dediler; 86a-12 ol tarıkanı tenhā kulumğa keltürdüm; 87b-13 islāmğa yüz (14) keltürmeklikleri; 90a-11 hazret-i (12) haq subhāne ve ta'ālağa imān keltürdiler ve ba'zıları cebir bilen darb-ı şimşir bilen (13) imān keltürdiler; 90b-2 bizni (3) öltürgeli kēlür; 91a-10 balanıngı öltürgil; 92b-13 ol-vaqt bu kāfir münādī kıldurdı; 95b-11 kahr ve gāzabıngnı bu kāfirğa yüzlendürsēng; 96a-7 münādī kıldurınglar; 96b-7 her yerde kāfirğa yetseler (8) köydürüp yok kıılır edı; 101b-2 sēn-sēn nuzul kıldurınguçılarnıng yaşıısı.

-gür: 87a-10 sizni terbiyet kılıp (11) maqşūdunınguzğa yētgürür; 88a-11 bizge bir cāydın hediye ve peygām yētgürdi bolgay; 102a-1 ēy gāzī mēning dostlarımğa habar yētgürgil.

-güz: 83a-15 yētgüzgey sālिकlerning başığa [83b]-(1) anıng yaşıılığını; 83b-15 cāhil gümrāhlarnı [84a]-(1) dalāletdin çıkarıp hidāyetning yolığa kirgüzdiler.

-I: 95b-2 şimşirlerinin uçını kāfirning (2) fevtiğe sançıldılar.

-(X)l: 83a- 10 yıkılğanlarnı; 85b-11 çeşmeler revān boldı güller açıldı; 95b-14 yer yarıldı; 98a-15 hazret-i sulţānnıng ayağ-[98b]-(1)-larığa yıkıldılar; 98b-5 fī'l-hāl ol dervişning yolu açıldı; 100a-1 ol habarlardın aşılige katılmağını meyl kıladurlar; 101a-11 halk her cānibdin yığılp kēldiler.

-ma: 86a-3 bizim dīn ve mezhebimizğa (4) kirmegeni muhammedning mezhebini ihtiyār kılganı; 86b-6 siz-(7)-ning bu nāzik bedenıngiz bu post gūşt aıngız āteş-i dūzağda köymegey; 87a-2 her kişi bu sözni aytmaydur ol kişining cāy dūzağ-(3)-da boladur; 87b-5 vaqta ki hazret-i hāce abu'n-naşr-ı sāmānī ol büzürgvārning hizmetige barmağunça (6) ol büzürgvārning

islāmı āşkārā bolmadı; 88b-8 bizge oḥsa bī-gāne ḥalkdın iḥtiyāt kılmay (9) bu māl emvāllerni açuḳ qoyup; 91b-11 ēy ḥatun bīhūde sözlemegil.

-(X)n-: 84a-8 bu derece birlen ḥalk kılinıpdurlar; 87a-15 ādem şūretide köründi; 93b-3 maşlahat mānga uşbu körenedür; 88a-4 şol-zamān bir kem kırk kişi bilen aḥlanıp; 100a-2 müşkil körenedür; 90b-11 namāznıḡ ḳā'idelerini (12) örgendiler; 95b-11 ḳahr ve ḡazabıḡnı bu kāfirğa yüzlendürsenḡ; 96b-10 ol-küni ḥazret-i sulṭān ḡazāt şıfatı birlen mevşūf bolup ḡazī atandılar; 100a-7 ervāḥ-ı ḳudsī ve melā'ike-i 'ulvī köründiler; 101b-4 ḥazret-i sulṭān kāşḡar şehrde astın artuḡ mevzi'de meşhed-i muḳaddese (5) değen kentide defn kılındılar.

-(X)ş-: 85b-1 tāriḥḳa baḳtılar kördiler ki vaḳt yaḳınlaşıpdur; 86a-7 uşbu bir kem kırk ten kişi birlen üns ü ülfet alışıp ērdiler; 88b-13 birbirleriḡa yaḳın kēlip körüşüp soraşıp muşāfaha kılıştılar; 100b-12 birbirimiz bilen körüşür-miz.

-(X)t-: 84b-13 ḥudāy ta'ālaḡa senā ayttılar; 86a-2 kāfirler bu sözni vālideleridin eşittiler ayttı-(3)-lar ki ḥūb ayttıḡız; 86b-3 uşbu sözlerni (4) aytadur; 86b-5 zebān-dirāzlık kıldılar ve ayttılar ki; 89b-11 ēy muḳarrib-i dergāḥ aytıḡ aytaduḡanıḡız; 90a-6 fātiḥā ve iḥlāşnı şol yerde örgettiler; 92b-15 ḥazret-i sulṭānnı çarlatıp.

-Ur-: 91b-5 ḥ'āhlapdur-mēn ki ol fitneni (6) öçürsem; 100a-3 ecel sāḳī-(4)-sı küllü nefsin zā'ikatü'l-mevt cāmıdın bir cur'a tatarsa; 101a-2 yētürdi ḳatre-i özin ki boldı vāşıl-ı deryā.

2. 2. 2. İşletme/ Çekim Ekleri

Metnin bütününde olduğu gibi Satuk Buḡra Han menkabesinde de işletme ekleri imla özelliḡi olarak genellikle kök ya da gövdeden ayrı yazılmışlardır. Yazıda tespit edebildiğimiz kadarıyla işletme eklerinin allomorfları, ses olaylarına uygun olarak çeşitlilik arz etmektedir fakat bu düzenli değildir.

2. 2. 2. 1. İsim İşletme/ Çekim Ekleri

2. 2. 2. 1. 1. Çokluk

İsimlerdeki çokluk kavramı bütün kelimeler için +lAr eki ile sağlanmışır³⁰: 83a-7 müşrikler ve kāfirler ve munāfiḳ ve düşmenlerni ḳatı tıḡı birlen nābūd kılgan; 85a-14 şol-zamān ḥazret-i ḥ'ācenıḡ köḡülleride ḥazret-i (15) sulṭān satuḳ 'aleyhi'r-raḥmanıḡ 'aşḳ ve muḥabbetlerininḡ otı ziyāde boldı [85b]-(1) ve muḥkem boldı; 92b-6 bu bāb-(6)-da maşlahat sizlerniḡ ḥaḳ-perest ve girih-küşā kıllarıdadur; 99b-5 silerni³¹; 93a-6 cem'i yārānları.

2. 2. 2. 1. 2. İyelik Ekleri

Metinde geçen iyelik eklerinin bağlayıcı ünlüleri her zaman dudak uyumunu taşımamaktadır, ek ünlüleri ise uyuma girmektedir. Ayrıca metinde iyelik eklerinin yığılmasına da rastlanmıştır. Bu yığılma, fiil çekiminde rastladığımız nezaket çoḡullarını andırır vaziyette olup teklik üçüncü kişi iyelik ekinin üzerine getirilen çokluk üçüncü kişi iyelik ekinden müteşekkildir: 84a-15 olarıḡıḡ ḥaḳḳılarıda her künlüki fātiḥa oḳıdılar.

³⁰ Yazmanın bütününde alıntı yapıların kullanımının yanı sıra Türkçe çoḡul ekiyle oluşturulmuş biçimler de tespit edilmiştir: Metnin genelinde *büzüḡvār*~ 99b-9 *büzüḡler*.

³¹ *Klasik Öncesi* ve *Klasik dönem Çaḡatayca* metinlerinde karşılaşılan kişi zamirlerinden farklı olarak ikinci çokluk kişi zamiri *siz* ya da *sizler* (Eckmann 2003: 84) yerine *siler* biçiminde kullanılmıştır. Metinde geçen bu yapı *Çaḡdaş Uygurcada* karşılaşılan bir kullanımdır (Öztürk 2010: 63).

1.t.k. +(X)m: 86a-12 ol ʔarıʔanı tenhā ʔulumğa keltürdüm; 91a-13 özümni (14) neme üçün munıñdın ʔalāş ʔılmay; 98a-4 mēniñ rūhumnı ʔālem-i pākđın dūnyā-(5)-nıñ kesāfet-ʔānesige keltürür ediler; 98b-13 ʔazret-i sulṭān aytur ʔrdiler kim ʔalīfım ʔvāce ebu'l-fettāhı özümđin kem (14) körmeydür-mēn; 102a-10 bu kēce ʔazret-i sulṭānnı tūşümde (11) kördüm.

2.t.k. +(X)nğ: 86a-1 ber-taḳdīr muḥammedniñ dīniğa kirse (2) öz ʔolunğlardadur³²; 100a-9 mēniñ vaşıyyetim sañğa oldur ki (10) dīn-i nebevī ve şerīʔat-i muşṭafavīniñ ʔılʔatini sēniñ gerdeniñğa ʔoydum; 102a-15 ʔy ʔabdu'l-fettāh [102b]-(1) sēniñ iʔtikād ve iḥlāşıñğa raḥmet ammā sēniñ kēlmekiñniñ tevāḳḳufi bardur.

3.t.k. +I/ +sI: 100b-8 ʔudāniñ (9) dostlarınıñ ölümü ölüm ʔermesdür; 101a-8 ʔazret-i sulṭān dü-şenbe küni tūş vaḳtide tāriḥқа (9) tört yüz yēgirme toḳuzıda sūnnet-i nebevī ʔarıḳası birlen bu beytlerni oḳıp (10) cān bi-ḥaḳḳın tesellüm ʔılıp dārü'l-fenādın dārü'l-bekāğa rıḥlet ʔıldılar; 101b-2 sēn-sēn nuzūl ʔıldurğuçılarnıñ yaḥşısı.

1.ç.k. +(I)mXz/ +(U)mXz: 84b-4 tā ol zāt peydā bolsalar biz mü zāhir közümüz bilen körsek; 90a-15 bizler öyümüzge yansaḳ; 91a-10 bu balanğ biziñ öyümüzđin bizge peydā bolğan (11) fitnedür; 91a-11 biziñ dīnimizğa raḥne salur.

2.ç.k. +(I)nğXz/ +(U)nğXz, +(X)nğXzAr: 84a-9 siziñ ümmetleriñizdin bir ümmetiñizniñ (10) rūhıdur; 87a-10 sizni terbiyet ʔılıp (11) maḳşūdunğuzğa yētgürür; 94b-14 sizlerniñ ʔātırıñızlarğa neme yatağur.

3.ç.k. +IArI: 84a-15 olarnıñ ʔaḳḳılarıda her künlüki fātiḥa oḳıldılar; 84b-4 cemāl-i cihān-ārālarığa (5) müşerref bolsaḳ.

2. 2. 2. 1. 3. Durum Ekleri:

Satuk Buğra Han menkabesinde geçen durum ekleri şöyledir:

2. 2. 2. 1. 3. 1. Tamlayan Durumu:

Üzerine geldiği sözcük ister ünlüyle isterse ünsüzle bitmiş olsun, tamlayan durumu eki olarak, umumiyetle, +nInğ ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Birinci ve ikinci teklik kişi zamirinde ise +Inğ eki kullanılmıştır: 86a-3 maʔlūm bolur ki biziñ dīn ve mezhebimizğa (4) kirmegeni muḥammedniñ mezhebini iḥtiyār ʔılğanı; 83b-9 deryā-yı ulūhiyyetniñ murğ-i ābileri-(10)-niñ ārām-gāhı olarnıñ ayağıniñ astıda; 86a-14 ol pīrniñ aldıda olturdılar; 86b-1 siziñ yaratğan perverdīgār-(2)-ıñız bar ʔudāñız buyruğan yolda bolunğ anıñ ʔabībi kirgen yolğa kiriñ dediler; 86b-6 mēniñ ʔaraḳım oldur ki; 86b-11 ʔazret-i büzürgvārniñ köñgüllerige bir

³² Bu tanıkta Türkçenin isim çekim/ işletme eklerinin dizilişine aykırı bir kullanım dikkat çekmektedir. Türkçede, genel özellik olarak, *çokluk eki* isim çekim/ işletme eklerinin sıralamasında *iyelik ekinin* önce gelmektedir. Öz *kolunğlardadur* tanığında ise *iyelik ekinin çokluk ekinin* önce geldiği görülmektedir. Söz konusu kullanım bir nezaket ifadesi olabileceği gibi metnin özgün dilinden yapılan çeviriden kaynaklanmış da olabilir.

korğunç tüşti; 88a-10 olarnıñ aḥvālını soralıñ; 88b-2 mēniñ talebim uşbudur; 91b-1 uşbu beççe senıñ dıniñdin yüz évürse ihtiyār kolunğdadur; 99b-13 cānnıñ tūḫısi tenniñ kafesini sindurmağlıkını āğāz kılıp (14) édi; 101a-3 mēniñ muğ-ı seher-ḥızim tutupdur menzil-i (4) a 1ā.

2. 2. 2. 1. 3. 2. Belirtme Durumu

Metinde belirtme durumu eki olarak +nI ve +n ekleri kullanılmaktadır. +nI eki umumi belirtme durumu ekidir. +n eki iyelik üçüncü kişi almış yapılara getirilebilen belirtme durumu ekidir ve metinde yalnız bir yerde- manzum kısımda- kullanılmıştır: *83a-7 müşrikler ve kāfirler ve munāfık ve düşmenlerni katl tıǵı birlen nābūd kılǵan; 83a-15 yētgüzgey sāliklerniñ başǵa [83b]- (1) anıñ yaşıllıqını; 91a-12 bu mēni öltürüşdin ilgeri mēn muni nēçükdin öltürmey; 101a-2 yētürdi қаtre-i özin ki boldı vāşıl-ı deryā.*

2. 2. 2. 1. 3. 3. Yönelme Durumu

Metinde yönelme durumu eki +kA / +gA olarak karşımıza çıkar. Ek başı ünsüzünde ötümlenmesi düzenli değildir. Ayrıca ek, ulandığı sözcüğe dil uyumuna aykırı olarak da getirilmiştir: *87b-6 uşbu sebebdin kelime-i şerifni ta'allüm (7) bērişni olarǵa ta'ayyūn kıladurlar; 89a-5 mañǵa ĩmān-ı islāmı (6) telķin-i ta'allüm kıladuǵan kişi şubu bolǵay; 91a-6 anǵa aydı; 94a-14 şubḥ vaḳtinde tēve taǵқа yetip; 94b-5 ol-zamān (6) islām leşkeri alta minğǵa yēttiler; 91a-9 ey ḥatun mēn sañǵa aytnap (10) érdim mü ki balanǵını öltürǵit; 101b-10 zāhir ḥalķnıñ aldıda fersüde ten tofraǵǵa kiredür.*

2. 2. 2. 1. 3. 4. Bulunma Durumu

Bulunma durumu metinde +dA biçimindedir: *97b-4 ḥalķ arasında ma'rūf ve meşhürdur; 98b-11 kerāmet ve velāyetde (12) ḥazret-i sultānǵa berāber édiler ve gāzāt kılışda ve şecā'atlıkde hem-teñ; 99a-2 andın kēyin kerāmetde ikileri-(3)-niñ arasındaki münāsebetniñ cihetidin; 99b-10 intizārlıǵ közi yolda édi; 101b-10 zāhir ḥalķnıñ aldıda fersüde ten tofraǵǵa kiredür.*

2. 2. 2. 1. 3. 5. Çıkma Durumu

Metnin tamamında, sayılı örnekte ötümlenmesine uğramakla birlikte ekin Satuk Buǵra Han menkabesindeki hāli +dIn biçimindedir: *84b-5 şol (6) tarefdin cem' bolsalar; 89b-14 andın kēyin sordılar kim; 90a-10 eger unamasañǵlar mēndin āşınalıqını қаt' kılınǵlar; 90b-15 қара таşdın hem muḥkem; 91a-12 mundın özgeniñ ihtimāli (13) yoq; 91a-13 özümni (14) nēme üçün munıñdın ḥalāş kılmay; 99a- 12 bu diyārniñ islāmı anıñdın āşkāra (13) bolupdur.*

2. 2. 2. 1. 3. 6. Eşitlik Durumu

Eşitlik durumu eki metinde +çA biçimindedir: *91a-2 bularnıñ aḥvālları özgeçe bolupdur; 95b-3 ey satuk sañǵa nēme boldı ki munça (4) taǵallūb kılatur-sēn; 102a-1 anıñça üç ḥişşe ziyāde bērdi.*

2. 2. 2. 1. 3. 7. Yön Gösterme Durumu

Metnin bütününde ek başı ünsüzünün ötümlenmesine uyduğu görülmektedir: *5a-11 taşqarı vb. Satuk Buǵra Han bölümünde ise yalnızca ilgeri sözcüğünde saptanmıştır: 88b-11 yētte*

ka-dem ilgeri-erek yörüp édiler. Ayrıca ilgeri sözcüğü metnin genelinde edat ve zarf olarak sıkça kullanılmıştır: 91a-13 *bu mēni öltürüşdin ilgeri mēn muni nēçükdin öltürmey*, 91b-12 *ēy hatun bīhūde sözlemegil (12) ilgeri anı dēydür-sēn bu kūn muni dēydür-sēn.*

2. 2. 2. 1. 3. 8. Sınırlama Durumu

Sınırlama durumu eki olarak metinde *-ğaça* kullanılmıştır: 90b-7 *tā vaqt-i seherğaça kur'ān (8) tilāvet kıldılar*; 94b-12 *ēy h'āce maşlaḥat nēmedür kaçanğaça bu derede sulakıp yatadur-miz*; 95b-14 *yēr yarıldı bu kāfirni yēr yuttı tā sīnesiğaça*; 97b-2 *ol tağ başdın ayağ tuz boldı tā kıyāmağaça bākīdür*; 97b-14 *haḳ-subḥāne ve ta 'ālanıñ ĩnāyeti bilen tā ĩrfanğaça fetḥ kıldılar.*

2. 2. 2. 1. 4. Aitlik Eki

Metinde aitlik eki olarak *+kı/ +ki* ekleri kullanılmıştır: 91b-14 *eger garažıñg-(15)-daki-dēk imtiḥānga kēlmese aytganıñgdaki-dēk kılğıl*; 95a-12 *obdanı (13) ve hūbrakı oldur ki.*

2. 2. 2. 1. 5. Soru

Tezkire-i Buğra Han'da soru kavramı *+mX* ekiyle sağlanmış³³: 91a-15 *ēy hatun özüñning degeni uşbu ēmes midī.*

Bu ek ayrıca anlam pekiştirici olarak da kullanılmıştır. Söz konusu kullanımda yapının dudak uyumuna girmedigi görülmektedir: 84b-4 *tā ol zāt peydā bolsalar biz mü zāhir közüñiz bilen körsek.*

2. 2. 2. 2. Fiil İşletme/ Çekim Ekleri

2. 2. 2. 2. 1. Soru

Fillerde soru kavramı *-mU* ekiyle sağlanmış: 91a-9 *ēy hatun mēn sañga aytmap (10) ērdim mü ki balanğnı öltürgil.*

2. 2. 2. 2. 2. Haber ve Tasarlama Kipleri

Tezkire-i Buğra Han'da geçen haber ve tasarlama kipleri genellikle klasik Çağataycanın özelliklerini taşımakla birlikte bilhassa manzum kısımlarda eskicil unsurlarla karşılaşmış, diğer dil bilgisi kategorilerinde olduğu gibi burada da ağız özelliklerinin yansıtıldığı örneklerle rastlanmıştır.

2. 2. 2. 2. 2. 1. Haber Kipleri

Gerek haber gerekse tasarlama kiplerinde metin için en dikkat çekici ortak özellik, çoğul kategorilerin genellikle nezaket çoğulu olarak kullanılmasıdır. Şüphesiz ki bu durum metnin anlattığı olayların ve kişilerin kutsal sayılmasıyla ilgilidir. Üçüncü kişi anlatıcının hâkim olduğu bölümlerde sıkça karşılan nezaket çoğulu kullanımı, diyaloglar hâlinde ilerleyen bölümlerdeki karşılıklı konuşmalarda da sıklıkla başvurulmuş bir konuşma/ konuşurma tekniğidir.

2. 2. 2. 2. 2. 1. 1. Belirli Geçmiş Zaman

Ek *-DX* biçimindedir ve iyelik kökenli kişi ekleriyle çekime girmektedir. Birinci çokluk kişisinde ek ünlüsü hep yuvarlak, üçüncü kişilerde ise hep düz ünlüdür.

³³ Metinde soru eki olarak isim işletiminde *+mX* kullanılmıştır. İsim işletiminde ses uyumuna giren ve dört allomorfu bulunan bu morfemin, fiil işletiminde yalnızca yuvarlak ünlü allomorfı tespit edilmiştir: *-mU*.

1.t.k. -DXm: 84a-13 *olarınınḡ haqqıda fātiḡa oḡımaḡ-(14)-nı lāzım tuttum; 93b-10 ya'ni tevekkül kıldım mēn; 100a-12 anı kılḡıl ki mēn kıldım.*

2.t.k. -DXnḡ: 91b-1 *uṣbu beḡḡe sēninḡ dīninḡdin yüz ēvürse ihtiyār ḡolonḡdadur dēp (2) aydınḡ; 91b-2 obdan aydınḡ.*

3.t.k. -DI: 86b-15 *pīr ayttı bu söz andaḡ sözdür; 89b-10 olarınınḡ könḡüllerige ḡorkunḡ peydā (11) boldı; 90a-11 ba'zıları rızā ve raḡbet bilen devlet-i īmānḡa müşerref boldı.*

1.ç.k. -DUk: 89b-1 *biz bu dünyāda uṣbu kārın becā kēltürdük āḡiretninḡ ḡapduḡını ve isti'dādını (2) rāst kılduḡ.*

2.ç.k. -DXnḡXz{+lAr}/ -dXnḡlAr: 90a-15 *ḡazret-i ḡvāce el-naṣr-ı [90b]-(1) sāmānī aydılar ki ḡūb aydınḡızlar; 92a-4 obdan aydınḡlar.*

3.ç.k. -DIIAr: 85b-1 *tārīḡḡa baḡtılar kördiler ki; 89b-2 ḡazret-i sulṡān sordılar; 89b-3 ḡvāce aydılar āḡiret andaḡ cāydur.*

2. 2. 2. 2. 1. 2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Tezkire-i Buḡra Han'da belirsiz geçmiş zamanı karşılamak için, genellikle, -p + {-dUr} + *kişi zamiri* biçimindeki yapılar kullanılmıştır. Bununla birlikte -gAn + -dUr yapısı da üçüncü kişilerde nadiren görülmektedir: 89b-15 *muḡammed resūlu'llāḡ ḡudāninḡ dostudur dünyā ve āḡiretni olar üçün yaratḡandur.*

1.t.k. -(X)p + {-dUr} + mēn: 91b-5 *bizlerninḡ cānımızḡa fitne peydā bolupdur ḡvāḡlapdur-mēn ki ol fitneni (6) öḡürsem; 100a-12 ol-nev' bolḡıl (13) ki mēn bolupdur-mēn andaḡ kēlgin ki mēn kēlip-mēn.*

2.t.k. -(X)p + {-dUr} + sēn: 92a-9 *muḡammedninḡ dīniḡa kiripdür-sēn; 102b-13 her nēmerse ki körüp-(14)-sēn anı ayḡıl.*

3.t.k. -(X)p + {-dUr}: 83b-11 *yüz minḡ nūrdın ḡandıl ve rūṣen meṣ'aller ol zāt vucūdınınḡ mülkide (12) rūṣen ḡalıpdur; 83b-12 anınḡ ṣu'ā'ıdın 'ālem mūnevver bolupdur; 84b-2 ḡaḡ ṣubḡāne ve ta'āla ḡazretleri üçün dünyā ve (3) āḡiretni yaratıpdur; 88a-10 nēme ḡışilerdür ḡaydın kēlipdür; 92b-8 ba'zılar tecvīz ḡalıpdurlar.*

1.ç.k. ____

2.ç.k. -(X)p + {-dUr} + siz: 86a-12 *obdan (13) kēlip-siz atınḡızdın tūṣünḡ; 86a-15 ēy-ferzend bu nē kārīdür ki ihtiyār ḡalıp-siz bu nēḡük hez ve ṣıfatdur ki [86b]-(1) özünḡüzge pīṣe ḡalıp-siz.*

3.ç.k. -(X)p + {-dUr} + -lAr: 83b-13 *'ālī-ṣān-(14)-nınḡ cūr'etlerini ol zātda kerāmet ḡalıpdurlar; 84b-10 hemme ērenlerdin ḡırḡ berten ḡiṣi baṣlarḡa kēgiz (11) ḡalfāḡ kēyipdürler tōrt fevti aḡ ḡaraḡaṣḡa aḡumaḡḡa minipdürler ḡazāt (12) libāsını kēyipdürler.*

Metnin genelinde ve *Satuk Buḡra Han* menkabesinin olduḡu bölümde belirsiz geçmiş zamanın olumsuzu ise, genel olarak, -mAy yapısıyla oluşturulmuştur: 93a-12 *bu büt-ḡāneninḡ*

binâyı bütmeý (13) celâ kaldı. Bununla birlikte metinde, -mA- ekinin kullanılarak olumsuzluğun oluşturulduğu görülmektedir: 91a-9 *éý hatun mén sańga aytmap (10) érdim mü.*

2. 2. 2. 2. 1. 3. Geniş Zaman

Metinde gelecek zaman -r, -Ar ve -Ur ekleriyle karşılanmaktadır. Bu zamanı gösterir ekler kişi zamirleriyle çekimlenmişlerdir.

1.t.k. ____

2.t.k. ____

3.t.k. -r/ -Ar/ -Ur: 84b-15 *bu cemâ'at [85a]-(1) kavlleridin maşşud hâşıl bolur; 90b-2 bu yerde tapsalar fitne-engiz kopar; 91a-11 biziń dıñimizğa rañne salur; 93b-1 hemmemizni helâk kılrur.*

1.ç.k. -r/ -Ar/ -Ur + miz: 100b-12 *birbirimiz bilen körüşür-miz.*

2.ç.k. -r/ -Ar/ -Ur + siz/ sizler: 86b-5 *éý baba (6) neme dér-siz garaşınğız neme; 87a-11 siz hem şulardın kemâl tafur-siz; 90a-9 eger bu işde mańga muvâfakatlar kılsańğlar (10) sizler halâş bolur-sizler; 90b-3 sizler kâfirlerniń 'azâbıga giriftâr bolur-sizler.*

3.ç.k. ____

Geniş zamanın olumsuzu -mAs ekiyle yapılmaktadır. *Satuk Buğra Han* menkabesinde geniş zamanın basit çekimde olumsuz gövdesi kullanılmayıp birleşik çekimler yer aldığı görülmüştür: 95a-6 *eger a'zâsıdın bir a'zâsını cüdâ kılsalar habar-dâr (7) bolmas édi; 102a-6 dünyâda bir sâ'at ârâm qarâr ala almas édük.*

2. 2. 2. 2. 1. 4. Gelecek Zaman

Bu kategoride yer alan ekler aynı zamanda istek, temenni bildirme özelliğini de taşımaktadırlar: 95a-11 *hâhladılar ki kâfirniń başıga çağğaylar; 99a-11 vaqt-i tańğdur fırsat-ı ganımetdür tâ barğay-miz; 100a-11 tâ kıyâmat küni şerm-sâr (12) bolmağay-sen ve men hacıl bolmağay-men; 101b-5 allâh ta'âla ol şehri cemi' âfâtdın ve zarar-(6)-dın saqlağay.*

I. Şekil: -GAy + Kişi Zamiri

1.t.k. -GAy + men: 87a-5 *tâ baliğ ve mükellef (6) bolğay-men; 92a-13 bu belâdın neçük halâş bo-(14)-lğay-men; 92b-4 bu imâretni binâ kılğucı men bolğay-men; 95a-12 bu kâfirni uykusıda öltürgey-men; 96a-3 men munı kılğay-men; 100a-11 tâ kıyâmat küni şerm-sâr (12) bolmağay-sen ve men hacıl bolmağay-men.*

2.t.k. -GAy + sen: 93a-3 *bu imâretniń başı sen bolğay-(4)-sen; 100a-11 tâ kıyâmat küni şerm-sâr (12) bolmağay-sen ve men hacıl bolmağay-men; 100b-1 hazret-i muhammed muştafa şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemniń rûh-ı (2) pür-fütûhlarıdın isti'ânât tilegey-sen ve mundın hem ekşer-i evkât gâfil bolmağay-(3)-sen.*

3.t.k. -GAy: 83a-14 *pâk kılğay allah ta'âla rûhını anıń (15) ve hoş-büy kılğay allah ta'âla merkadini anıń ve yetgüzgey sâliklerniń başıga; 85b-4 ma'lûm bolğay; 101b-5 allâh ta'âla ol şehri cemi' âfâtdın ve zarar-(6)-dın saqlağay.*

1.ç.k. –GAy + miz: 89a-12 *ol mālınñ (13) sebebidin âteş-i dūzahğa giriftār bolğay-miz; 99a-11 vakt-i tañğdur fursat-ı ğanîmetdür tã barğay-miz.*

2.ç.k. ____

3.ç.k. +GAy + +lAr: 86a-10 *h'vāhladılar ki oq birlen atkaylar; 95a-11 h'vāhladılar ki kâfirniñ başığa çağğaylar; 102a-3 ol-nev' bolğaylar ki mên bolup édim ol-nev' kélgeyler ki (4) mên kélip édim ve ol nêmerseni tapğaylar ki mên tapıp édim.*

Bu yapıların olumsuz fill kök ya da gövdesine getirilen –mA- fiilden fiil yapım ekiyle oluşturulur: 100a-14 *mundın ziyâde mübālağa kılmagay-mên; 100b-1 hâzret-i muḥammed muṣṭafa şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemniñ rūḥ-ı (2) pür-fütūḥlarıdın isti'ânât tilegey-sên ve mundın hem ekşer evkât ğāfil bolmagay-(3)-sên.*

II. Şekil: -GU + (iyelik eki) + {+dUr}

1.t.k. ____

2.t.k. ____

3.t.k. –ğu + (+sı + +dur): 91b-6 *bizlerniñ hemmemizni yok kılgu-(7)-sıdur; 92b-9 mescidniñ niyyetide kol kıysağ hūdāniñ katıda ḥūb (10) bolğusıdur.*

1.ç.k. ____

2.ç.k. ____

3.ç.k. ____

2. 2. 2. 2. 1. 5. Şimdiki Zaman

Tezkire-i Buğra Han'da şimdiki zamanı karşılamak için –A/ -y + {-dUr} + kişi zamiri biçimindeki yapılar kullanılmıştır. Bu yapılar yalnızca şimdiki zamanı karşılamayıp genel-geçer durumları ve sürerliği de arz edebilmektedir.

1.t.k. –A/-y + {-dUr} + mên: 86a-12 *obdan (13) kélip-siz aṭıñızdın tüşüñğ nêççend söz aytadur-mên dédiler; 87a-8 aytadur-mên lîkin bir şart birlen; 92a-2 kórğadur-mên ki bu ferzend bîhūde ölüp ḥayf boladur; 92a-10 éy ferzend h'vā-(11)-hlaydur-mên ki bir büt-ḥāne binā kılsam.*

2.t.k. –A/-y + {-dUr} + sên: 91b-9 *bu mēniñ bî-günāh (10) ferzendimni nēmege öltüre-sên; 91b-11 éy ḥatun bîhūde sözlemegil (12) ilgeri anı dēydür-sên bu kün munı dēydür-sên; 93b-2 munı sên obdan biledür-sên; 95b-3 éy satuk sañğa nēme boldı ki munça (4) tağallüb kıladur-sên.*

3.t.k. –A/-y + {-dUr}: 83a-8 *körenedür tığlarının şu'leleri ehl-i şirk ve (9) ehl-i tuğyānnıñ arasında; 86b-4 mundağ hikāyeleri aytmağdın peydā bu (5) bolupdur nēmeler dēydür; 91b-7 biziñ aramızda nēme iş (8) kıladur; 92b-3 mēni imtiḥān kılamak üçün küfrniñ 'ulāmātudın büt-ḥāne kıladur ve iltimās (4) kıladur ki bu 'imāretni binā kılguçı mên bolğay-mên.*

1.ç.k. –A/-y + {-dUr} + miz: 93a-1 *anı kılğıl ki kıladur-miz ve anı (2) perestiş kılğıl ki biz kıladur-miz.*

2.ç.k. –A/-y + {-dUr} + siz/ sizler: 86a-1 *éy kâfirler nême bilesizler ki bununıñ muhammed dîniga kirişini; 89a-8 mêninğ kaysı fi'limdin habar taleb kıla-siz.*

3.ç.k. –A/-y + {-dUr} + -lAr: 88a-12 *hazret-i büzürgvâr kördiler ki cem'i aqlık kéledürler; 86b-9 kâfirlerini ve günehkârlarını ve âşîlerini (10) şunda taşılaydurlar; 86b-11 rengâreng ızaqlarını anığa kıladurlar; 89b-7 anı düzağ ataydurlar; 101b-12 hazret-i sulţân pâdişâhlık salţanatıda (13) leşker-i âzîm bilen şikâr kılıp yörüdürler.*

Olumsuz gövdeler, –mA- fiilden fiil yapım eki üzerine getirilen –y zarf-fiili ile ardı sıra eklenen –dur ekiyle oluşturulmuştur: 87a-2 *her kişi bu sözni aytmaydur ol kişinin cāyı düzağ-(3)-da boladur; 89b-6 her kişi bu kârni (7) kılmaydur anıñ cāyı özgedür; 93b-10 ümîd tutmaydur-mên; 97b-2 tâ kıyâmatğaça bâkîdür (3) hergiz kem bolmaydur; 98b-13 h'âce ebu'l-fettâhni özümün kem (14) körmeydür-mên.*

2. 2. 2. 2. 2. Tasarlama Kipleri

Metinde tasarlama kipi olarak *emir*, *şart* ve *gereklik* kullanılmıştır. Bunlardan *emir* ve *şart* kiplerinin kişi kategorisine göre müstakil ekleri bulunurken *gereklik* kipinin eki bulunmamakta ve bu kavram sözcük gruplarıyla karşılanmaktadır.

2. 2. 2. 2. 2. 1. Emir Kipi

Emir birinci teklik kişisinde diğer kişilerde olmayan kişi zamiriyle anlamı kuvvetlendirme örnekleri metinde mevcuttur: 90b-4 *kur'an-(5)-nı ve namâznı ve anıñ âdâblarını sizge örgetey-mên dediler.*

1.t.k. –Ay: 92a-5 *bu kârniñ maşlahatını kılay; 92a-13 ne çäre kılay bu belâdın neçük halâş bo-(14)-lgay-mên; 95a-13 uyğatıp haq-subhâne ve ta'alanıñ yolğa hazret-i muhammed muştafa (14) şallallâhu 'aleyhi ve sellemniñ dînleriğe da'vet kılay şâyed ki tevfiğ tafip (15) îmân keltürgey ve îmân keltürmeşe tıgı çağay.*

2.t.k. –Ø/ –gIl/ –gIn: 89a-11 *bu mālınıñ uluğluğunıñ vefâsı yoktur (12) bil ki düşmenlerniñ düşmenidir; 91b-14 eger garažnıñ-(15)-daki-dék imtiñânğa kelmese aytğanıñdaki-dék kılgıl; 92b-8 eger mescid dep niyyet (9) kılsañ ve mescidniñ niyyetide kol kıysañ hudânıñ katıda hûb (10) bolğusıdur gam yemegin.*

3.t.k. –sUn: 100b-7 *kabrimni 'alem-dâr kızsun; 102a-5 mêninğ tarefimge sefer kılsun.*

1.ç.k. –AlI(n)³⁴: 88a-9 *töpesige baralın (10) olarnıñ ahvâlını soralın ve bileli.*

2.ç.k. –nğ(lAr): 86b-2 *hudânğız buyruğan yolda bolunğ; 88a-9 keliñler töpesige baralın; 90a-7 éy yārānlar keliñler müslümān (8) bolunğlar; 100b-8 hoş bolunğlar gam yemenğler; 102b-9 ya'nı şük turunğlar hudāy ta'āla silerge (10) rahmet kılgay.*

3.ç.k. –sUnlAr: 94a-3 *éy büzürgvâr imdi te'hîr kılmakğa mağal (4) yoktur kıpsunlar.*

³⁴ Çağataycadaki ek sonu damaksıl /ŋ/ sesi yerine diş eti /n/'sinin kullanıldığı saptanmıştır.

2. 2. 2. 2. 2. 2. 2. Şart Kipi

Satuk Buğra Han menkabesinde, şart kipinin birinci çokluk kişisi için, düzenli olarak –sAk morfemi kullanılmıştır. Fakat metnin bütününde, bilhassa manzum kısımlarda –sAmIz morfemi karşımıza çıkmaktadır. Bu arkaik yapının varlığı, manzum metnin alıntı olmasından ve özgün metnin korunmasından kaynaklanmış olabileceği gibi kitabı tertip edenin ağız özelliğinin yansması da olabilir.

Şart eki olan –sA, aynı zamanda istek işleviyle de kullanılmıştır: 90a-15 *bizler öyümüzge yansağ; 92a-8 éy ferzendim mên anğlasam mêninğ dñimdin çıķıp (9) muħammedniñğ dñiğa kiripdür-sên.*

1.t.k. –sAm: 86a-8 *yārānlar bilen sır kılsam; 91b-5 h̄vāhlapdur-mên ki ol fitneni (6) öçürsem ve aradın yok kılsam; 92b-5 eger kılmamam öltürgü dek ve eger kılsam dñimdin çıķķu dekdür-mên; 92a-11 bir büt-hāne binā kılsam ve imāret salsam.*

2.t.k. –sAnğ: 92b-8 *eger mescid dep niyyet (9) kılsañğ ve mescidniñğ niyyetide kol kılsañğ ħudāniñğ katıda ħūb (10) bolğusudur; 93a-1 eger bizge ittifāk kılsañğ anı kılgıl ki kıladur-miz.*

3.t.k. –sA: 85b-8 *némerse h̄vāhlasa kıılır; 86b-15 bu söz andağ sözdür kim her kişi aytsa müslümān [87a]-(1) boladur; 91b-1 uşbu beççe sēniñğ dñiñğdin yüz évürse ihtiyār kolunğdadur dep (2) aydıñğ ħatunı aydı ki obdan aydıñğ eger dñimizdin yüz évürse uşbudur ki; 91b-14 eger ħarañğ-(15)-daki-dek imtiħānğa kēlmele ayığanıñğdaki-dek kılgıl.*

1.ç.k. –sAk: 84b-4 *biz mü zāhir közüimiz bilen körsek cemāl-i cihān-ārālarığa (5) müşerref bolsağ; 84b-6 dünyādın āsūde-ħāl ötsek; 90a-15 bizler öyümüzge yansağ.*

2.ç.k. –sAnğIz/ –sAnğIAr³⁵: 90a-9 *eger bu işde mañğa muvāfaķatlar kılsañğlar (10) sizler ħalāş bolur-sizler eger unamasañğlar mēndin āşinālıķnı kıat kılıñğlar; 90b-1 eger yanmasañğlar; 93b-5 eger cūr’et kıla alsañğız.*

3.ç.k. –sAlAr: 84b-3 *bir du’ā kılsalar (4) tā ol zāt peydā bolsalar; 84b-5 şol (6) ħarefdin cem’ bolsalar; 90b-2 bu yerde tapsalar.*

2. 2. 2. 2. 2. 2. 3. Gereklik Kipi

Metinde *gerekliği* karşılayacak müstakil bir ek olmamakla beraber çeşitli ek-sözcük birliktelikleriyle bu kavram dilde yer bulmuştur:

En sık kullanılan yapı +mAk isim fiilinin ardı sıra getirilen *kerek*, *lāzım* sözcüklerinden müteşekkildir: 91b-14 *bu ferzend imtiħān kılıp baķmak kerek; 98a-1 imdi öz vaţan-ı aşlunğızğa yanmak kerek; 93a-3 kerek avval sēn ħadem kıosañğ; 100a-3 neçük (3) kılmak kerek ki mertebe-i ūbūdiyyet ħazāğa rızā bērmeklikdür; 100a-5 maźmūnı birlen te’hır kılmamak lāzımdur.*

³⁵ Metinde şart kipinin ikinci çokluk kişisinde Çağataycada görülen –sAnğIz’ın (Eckmann 2003: 116) yanı sıra –sAnğIAr morfeminin kullanılımları da tespit edilmiştir. Bu kategori Özbekçede –ngiz (Bodrogligeti 2003a: 645; Coşkun 2000: 149), Çağdaş Uygurcada –ñlar morfemiyle karşılanmaktadır (Öztürk 2010: 85).

2. 2. 2. 3. Fiilimsiler

Tezkire-i Buğra Han menkabesinde tespit edilen isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri şunlardır:

2. 2. 2. 3. 1. İsim-Fiiller

Metinde kullanılmış olan isim-fiil ekleri şunlardır:

-mAk³⁶: 83b-2 *‘aql-ı kāmīl anıñ zāt-i şerīfini tavşīf kılamakda bī-maḳāldür*; 84a-13 *tā ol vaḳtdın tā bu vaḳtğaça olarnıñ haḳḳıda fātīha oḳımaq-(14)-nı lāzım tuttum*; 86a-11 *sizni körmeklikniñ ārzūsıda (12) édim*; 87b-15 *ḥazret-i sulṭānnıñ ‘ammeleri hārūn buğra ḥandın [88a]-(1) feth ve zafer tapmaḡlıkları*; 92b-7 *cān saḳlamaḡlıḡ üçün*; 93a-10 *bu mīḳdār teklīfni hem kılamaḡımda maşlaḡat üçün (11) érdi*.

-(X)ş: 85a-6 *uşol sâ‘atde ḥazret-i (7) sulṭānnıñ rūḥ-ı pākizeleri tāriḥka üç yüz otuz yıldın keyin vucūdğa (8) kelişlerini on iki yaşda devlet-i imānğa müşerref boluşlarını ve islām (9) tıḡını tartıp hemişe gazāt birlen boluşlarını uşol meclisde ḥazret-i (10) resūl şallallāhu ‘aleyhi ve sellem aydılar*; 86a-1 *éy kāfirler nême bilesizler ki bunıñ muḥammed dīnğa kirişini*; 87b-6 *uşbu sebebdin kelime-i şerīfni ta‘allüm (7) bərişni olarğa ta‘ayyün kıladurlar*; 92a-1 *séniñ dīniñğa taḡayyür bérıp muḥammedniñ dīnğa kirişi*.

2. 2. 2. 3. 2. Sıfat-fiiller

Metinde tespit edilen sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-dUk: 89b-1 *āhiretniñ çapduḡını ve isti‘dādını (2) rāst kılduḡ*.

-gUçI: 83b-5 *anıñ şırın sözlüḡ zebānı kelāmu’l-illāhını (6) tefsīr kılguçı*; 85b-5 *āsmān ferişeleri ve ‘arş-(6)-nı kötergüçiler dirēḡ ve efsūs kıdur édiler*.

-ğan/ -gen: 83a-7 *müşrikler ve kāfirler ve munāfiḡ ve düşmenlerni ḡatl tıḡı birlen nābūd kılgan*; 83b-1 *anıñ ta‘rīfide söz kıladuḡan zebān*; 86a-3 *ma‘lūm bolur ki bizniñ dīn ve mezhebimizğa (4) kirmegeni muḥammedniñ mezhebini ihtiyār kılganı*.

-mİş: 83b-3 *fehmliglerinin fehmi [a]nıñ cemālını vaşf kılmışda ḡayrān*.

2. 2. 2. 3. 3. Zarf-fiiller

Metinde yer alan zarf-fiil ekleri şunlardır:

-gAll: 90b-2 *kāfirler bizni (3) öltürgeli kélür*; 91a-11 *bizni öltürgeli sa‘y kıdur*; 97b-14 *ol küni ḡıṭāy (15) tarefiḡe yörgeli tevfiḡ tapmadılar*.

-GUñA: 87b-4 *tā ol (5) vaḳta ki ḥazret-i ḡāce ebu’n-naşr-ı sāmānī ol büzürgvārniñ ḡizmetige barmaḡunça (6) ol büzürgvārniñ islāmı āşkāra bolmadı*; 94a-4 *tā bu kārga ḡadem ḡoyalın tā tañ atḡunça kārnı tamām kılalın*.

³⁶ Ötüm benzeşmesi sonucu bazen –maḡ.

-(X)p: 83b-14 islām-(15)-nınḡ şerefige müşerref kılp dergāh-ı haḡḡa kēltürüpler cāhil gümrāhlarnı [84a]-(1) dālāletdin çıkarıp hidāyetninḡ yolıḡa kirgüzdiler; 84a-13 tā bu vaḡḡaça olarnınḡ haḡḡıda fātiḡa okımaḡ-(14)-nı lāzım tuttum dēp aşḡābıḡa beyān kıldılar; 86a-10 ol tavişkan (11) bir ḡarı kişininḡ şüretide bolup aydı; 92a-7 sulṡān satuk buḡra ḡan ḡāzini cebralep kēlgil; 92a-14 ḡazret-i sulṡān-ı şāḡib-kırān (15) ḡopup öz yārānları bilen üstādları ḡvāce ebu'n-naşr-ı sāmānī ḡaşlarıḡa [92b]-(1) barıp yıḡlap aydılar.

-y: 88b-7 ūceb ḡāl-(8)-lık ve 'acāyib ḡalk ēken ki bizge oḡşa bī-gāne ḡalkdın iḡtiyāṡ kılmay (9) bu māl emvāllerni açuḡ ḡoyup başlarını yerge urmaḡḡa meşḡul boldılar.

2. 2. 2. 3. Bildirme Yapısı

Tezkire-i Buḡra Han'da bildirme yapıları şu şekilde oluşturulmuştur:

-DUr ekiyle veya tur- fiilinin geniş zamanının üçüncü kişi çekimiyle oluşturulan yapılar: 84a-10 atları (11) sulṡān satuk buḡra ḡan ḡāzī turur; 85a-6 anninḡ birlen hem-rāhdur; 86b-1 bu kār özünḡüzge ma'ūmdur; 86b-6 mēninḡ ḡaraḡım oldur; 86b-14 bu nēḡük (15) kelāmdur ma'nīsı nēmedür; 89a-11 bu mālınınḡ uluḡluḡınınḡ vefāsı yoḡtur; 92b-7 ḡiḡ bākī yoḡdur; 93b-9 bu maşlahat obdandur līkin islām leşkeri azdur; 100b-10 zāhir ḡalknınḡ aldıda fersūde ten tofraḡḡa kiredür anninḡ üçün-ki (11) aşlı tofraḡdur.

ēr-/ ē- fiili ile oluşturulan yapılar: 84a-7 bu rūḡ ḡaysı peyḡamberninḡ rūḡı ēken; 87a-13 bir (14) rivāyet uşbudur ki ol pīr ḡazret-i ḡızr 'aleyhi's-selām ēdiler yana bir rivāyetde (15) ērdiler ādem şüretide köründi; 88b-10 uşbu endişede ērdiler; 90b-14 ol-vaḡṡda küfrde şundaḡ ērdiler (15) ki ḡara taşdın hem muḡkem ve küfrininḡ kārıda bisyār kuvvetlig tola leşkerlig [91a]-(1) 'ilm ferāsetde bī-nihāyet şāḡib-kemāl kişi ēdi.

Yalnızca kişi zamirlerinin kullanıldığı yapılar: 95b-10 ḡudāyā dānā-sēn ve bīnā-sēn; 101b-2 sēn-sēn nuzul kıldurḡuçılarnınḡ yaḡşısı.

Hiḡbir unsur kullanılmaksızın oluşturulan yapılar: 83b-9 deryā-yı ulūhiyyetninḡ muḡ-i ābīleri-(10)-ninḡ ārām-gāhı olarnınḡ ayaḡınınḡ astıda; 86b-5 ēy baba (6) nēme dēr-siz ḡaraḡınḡız nēme; 86b-8 pīr aydı dūzaḡ dēgen bir ḡaraḡḡu yeridür ki ol (9) öyninḡ içi pūr-yılan ve pūr-ot ve çıyan; 87b-11 ikinci faşl ḡazret-i sulṡān 'aleyhi'r-raḡmatihı ve'l-ḡufrānnınḡ ḡazret-i ḡvāce sāmānī bilen (12) mülākāt bolḡanlarnınḡ beyānıda bu ikileriniḡ devleti dīdāḡa müşerref (13) bolḡanlarnınḡ büzürgvār kelime-i şahādetni örgetmeklikleri islāmḡa yüz (14) kēltürmeklikleri ḡur'ān örgetmeklikleri müslümānlarnınḡ cenkidin (15) kāfirlerninḡ ḡaçmaḡı ḡazret-i sulṡānnınḡ 'ammeleri ḡārūn buḡra ḡandın [88a]-(1) fetḡ ve zafer tapmaḡlıḡları kāfirlerninḡ maḡlūb ve maḡḡūr bolḡanlıḡları-(2)-ninḡ beyānıda.

bol- fiilinin geniş zaman çekimiyle oluşturulan yapılar: 85b-13 bu ferzend cihāḡḡr bolur amma muḡammedninḡ dīnḡa (14) revāc bērgüḡi bolur.

Bildirme yapısında olumsuz biçimler *emes{-dür}* unsuruyla oluşturulmuştur: 84a-8 *yā muḥammed bu rūḥ (9) hīç peygamberniñ rūḥları emes*; 87b-7 *aşl vākı'a halk gümān kılğan dēk emesdür*; 89a-10 *bu dünyā biziñ (11) boladuğan cāyımız emesdür*; 89a-13 *dünyā hemīşe (14) cāy almaḳ ve menzil kılmaḳniñ yeri emes ve güzergāhīdür*; 91a-15 *ēy ḥatun özüñniñ dēgeni uşbu emes midī*; 91b-3 *mēn hem rāzi emes-mēn*.

KAYNAKÇA

- ATALAY, Besim (1998a). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, Ankara: 4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 521.
- ATALAY, Besim (1998b). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi II*, Ankara: 4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 522.
- ATALAY, Besim (1999a). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi III*, Ankara: 4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 523.
- ATALAY, Besim (1999b). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi IV*, Ankara: 4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 524.
- Baalbaki, Rohi (1995). *Al-Mawrid A Modern Arabic- English Dictionary*, Beirut: 7. Edition.
- BARTHOLD, W. (1923). "The Bughra Khan Mentioned in the Qudatqu Bilik", *Bulletin of the School of Oriental Studies, University of London*, Vol. 3, No.1, pp. 151-158.
- BARTHOLD, W. (1925). "Qudatqu Bilikin Zıkr İtdigi Buğ ra Han Kimdir?" (Çev. Ragıb Hulusi Bey), *Türkiyat Mecmuası I*, ss. 221-226.
- BARTHOLD, W. (2008). *Tarihte Türk Dünyası* (Çev. M. A. Yalman, T. Andaç, N. Uğurlu), İstanbul: 1. Baskı Özgün Yayınevi.
- BERBERCAN, M. Turgut (2011). "Buğra Tezkiresinden Parçalar- Transkripsiyon ve Dil Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar, Tercüme", *Turkish Studies*, Vol. 6/4 Fall, p. 431-455.
- BODROGLIGETI, András J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*, Muenchen: Lincom Europa.
- BODROGLIGETI, András J. E. (2003a). *An Academic Reference Grammar of Modern Literary Uzbek I*, Los Angeles: Lincom Europa.
- BODROGLIGETI, András J. E. (2003b). *An Academic Reference Grammar of Modern Literary Uzbek II*, Los Angeles: Lincom Europa.
- BREGEL, Yuri (2003). *An Historical Atlas of Central Asia*, Leiden: Handbook of Oriental Studies, Vol: 9.
- CLAUSON, Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, London: Oxford University Press.
- COŞKUN, Volkan (2000). *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 752.
- Çağatay Tilining İzahlik Lugiti (2002). Şincang Halk Neşriyatı.
- ÇANGA, Mahmut (2007). *Kur'an-ı Kerim Lügati- İlavelerle Mu'cemü'l Müfrehes*, İstanbul: Timaş Yayınları: 18.

- DEVELLİOĞLU, Ferit (1986). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- ECKMANN, János,(1966). *Chagatay Manual*, Bloomington: Indiana University Publications: 60.
- ECKMANN, János, (2003). *Çağatayca El Kitabı* (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: 1. Baskı Akçağ Yayınları: 456.
- ERGİN, Muharrem (2000). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- FAZİLOV, E. (1965). *Özbek Tilining Tarihiy Morfologiyasi*, Taşkent.
- GABAIN, A. Von (2000). *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: 3. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 532.
- GRENARD, Fernand (1900). “La légende de Satok Boghra Khan et l’histoire”, *Journal Asiatique*, ser. ix, vol. xv, pp.5-79.
- GÖTZ, Manfred (1979). *Verzeichnis Der Orientalischen Handschriften in Deutschland Band XIII,4 Türkische Handschriften*, Wiesbaden.
- HOFMAN, H. F. (1969). *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III Part I*, Utrecht: Published by The Library of The University of Utrecht.
- JARRING, Gunnar (1964). *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*, Lund.
- JARRING, Gunnar (1982). *Literary Texts From Kashghar- The Original Texts in Facsimile Edited with a Preface*, Lund: Publications of the Royal Society of Letters at Lund.
- Kaya, Önal (2007). *Tezkire-i Hâkîm Ata- Bir Yesevî Dervîşinin Menkabevî Hayatı*, Ankara: 1. Baskı Köksav Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 2.
- кибирова ш.- ю. цунвазо (1961). *уйгурско- русский словарь*, алма ата: академия наук казакской сср.
- KORKMAZ, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri- Şekil Bilgisi*, Ankara: 3. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 827.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1978). “Çağatay Edebiyatı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, ss. 270a-323b.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: 3. Baskı Ötüken Neşriyat: 157.
- KUNOS, Ignaz (1902). *Şejx Sulejman Efendi’s Çağatay-Osmanisches Wörterbuch*, Budapest.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: 3. Baskı Türk Tarih Kurumu Yayınları: VIII. Dizi- Sayı 8b.
- LI, Yong-Sō ng (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 15.
- MAGRIFOVA, Z. M. (1981). *Özbek Tilining İzahli Lügati I-II*, Moskova: Rus Tili Nəşriyāt.
- Muallim Nâci (1995). *Lûgat-i Nâci*, İstanbul: Çağrı Yayınları: 6.
- Navoiy Asarlari Uçun Kiskaça Lugat* (1993). Toşkent, O’zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining Fan Nəşriyati.
- NECİP, Necipoviç (2008). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çev. İklil Kurban), Ankara: 2. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 615.
- Özbek Tilining İzahli Lugati I.-II. Tom (1981). Moskva: Rus Tili Neşriyati.

- ÖZTÜRK, Rıdvan (2010). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: 2. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 593.
- Pavet de Courteille (1870). *Dictionnaire Turk-Oriental*, Paris.
- PEKOLCAY, Neclâ (1967). *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul: Çağaloğlu Yayınevi: 19.
- PRITSAK, Omelyan (1977). “Kara-hanlılar”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, C. VI ss. 251-273.
- SHAW, Robert Barkley (1878-I). *A Sketch of Turki Language As Spoken in Eastren Turkistan I*, Calcutta.
- SHAW, Robert Barkley (1880). *A Sketch of Turki Language As Spoken in Eastren Turkistan II-Turki-English Vocabulary*, Calcutta.
- Şemseddin Sami (1989). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: 3. Baskı Çağrı Yayınlar: 2.
- STEINGASS, F. (1884). *The Student's Arabic- English Dictionary*, London.
- STEINGASS, F. (1930). *A Comprehensive Persian- English Dictionary*, London: 2. Baskı.
- ŞEŞEN, Ramazan (2001). *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara: 2. Baskı Türk Tarih Kurumu Yayınları: 173.
- TANG, Li (2005). “A History of Uighur Religious Conversions (5th - 16th Centuries)”, *Asia Research Institute Woking Paper Series No. 44*, Singapore.
- TURAN, Osman (1939I). “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarihi”, *Ülkü Mecmuası*, Nisan-1939 ss. 142-154.
- TURAN, Osman (1939II). “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih”, *Ülkü Mecmuası*, Eylül-1939 ss. 47-52.
- TURAN, Osman (1939III). “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih”, *Ülkü Mecmuası*, Birinciteşrin-1939 ss. 152-160.
- TURAN, Osman (1939IV). “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih”, *Ülkü Mecmuası*, Birincikânun-1939 ss. 343-350.
- TURAN, Osman (1940). “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih”, *Ülkü Mecmuası*, İkincikânun-1940 ss. 429-436.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: 10. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.

TIRKIZI ASIM

اودونك عرلات قىلغان بىر عازى نيك مرتبه سى نيك بىر ابريدور والله اعلم
 بالصواب واليه المرجع والمآب يتنجى باب سىلطان ابن سلطان خاقان
 خاقان كندر وعصيان اشرار دىن نىست ناپود قىلنوجى پىغمبر آخر زمان نيك
 شرع و دىن لار يغير و حاج بر كوچى زمين و زمان نيك پادشاهى نور ايمان نيك
 مظهرى پىغمبر لار خاتمي صلى الله عليه وسلم نيك دىن و ملت لار ينيه نيك
 قىلنوجى حبیب الله دىن پرورش تايفان دىن لار نيك بهر ايتى سوبد قىلغان
 مشرك لار و كافر لار و منافق و دشمن لارنى قتل تىغى بر لار ناپود قىلغان
 اندازات باهر كا نيكه كورانا دور تىغ لارنى نيك شعله لارنى اهل مشرك
 اهل طغيان نيك ار اسيد اور نهالار نهاليسى و سرور لار نيك سرور
 يىلغان لارنى يولاب حالينه يىكوجى و مظلوم لار نيك فر باد بغه يىكوجى و بچار
 لار نيك مونشپى اعنى اوليا لار نيك پادشاهى و صوفى لار نيك تاجى عازى
 لار نيك شهنشاهى حضرت سلطان يستوق بغراخان عازى عليه الرحمة
 و الغفران نيك زكمر لار يدا قدس الله روحه و طيب الله مرقدہ و افاض
 على روپس الباكين بره و احسانه يعنى پاك قىلغاي الله تعالى روحى انيك
 و خوشبوى قىلغاي الله تعالى مرقد ينى انيك و يىكوز كاي پاك لار نيك باشينه

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

اینک بخشی یعنی واجب بینی که اینک تعریفد بسوز قیلا دورغان زبان پر
توت ناطقه لال دور و مقل کامل اینک ذات شریفی توصیف قیلا قدایه مقال دور
فهم لیک لاریک فہمی نیک جمالی و صفی تملش احیران و عاقل لاریک عقل
اینک ذاتی نیک دانشی داکمالیدا پس کردان و اینک کلام معجزه بیانی اسرار غیب
نیک خزانہ لاری نیک آفتو پس و اینک شیرین پسوز لوک زبان کلام اللہ نے
تفسیر تملغوجی و اینک طبع فہمی نے امتحان و آزمایش قیلا دورغان پسوز
دین زمان فصیح زبان لاری نیک فصیح راقی لال دور و اینک بلند فضل تجدد
دوران فاضل لاری نیک افضل مطلق مجود دور و آئی نیک جرمی اینک جمال جہاں
آرا پس نیک آفتا نیک الدیاجل دور و دریای الوہیت نیک مرغ آبی لاری
نیک آرام کایج او لاریک ایاجی نیک آسید و شرافت لیک منزل جائے دور
ویوز چنک نور دین تبدیل و روشن مشعل لاری اول ذات وجودی نیک ملکیدا
روشن قیلا دور کہ اینک شمع عبدین عالم منور بولوب دور و رستم دایست اینک
توت باز و پس و شادمان نیک یامت لاریک امیر حمزہ غہ عالیشان
نیک جہوت لاری نے اول ذات داکرامت قیلا دور لاریک کفار بدکردار لاری اسلام
نیک شرہ فیکام شرف قیلا دور کاه جوق غہ کلتور و ب لاری جابل کمرہ لاری

صلالت

نیکو دین نیک چواریب هدایت نیک یولونکه کوز دیلار که الله تعالی قدرت
 کامله بی حکمت شامله بی بر لای موندوغ ذات شریف بی بر آسب دور پیغمبر نیک
 دین لاری نیک قلفه بی نیک ایشیک لاری نیک آجقوب بی اولار نیک کشتا
 قول لاری دادور که حضرت جبرائیل و تعالی اولار نیک پاک روح لاری بی جند
 یل دین ایلکری اوزد و پستی محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم کامعراج کجه سیدا
 انبیا علیهم السلام نیک قمار یاد کور پات لار حضرت رسول صلی الله علیه
 و سلم پور دیلار که یا برادریم جبرائیل بوز روح قایبی پیغمبر نیک روح ایکان
 بودرجه بر لای خلق تملیک لار حضرت جبرائیل علیه السلام خبر بردیلار که یا محمد بوز
 روح پیغمبر نیک روح لاری ایما پس بلکه نیر نیک امت لار نیک دین بر امت نیک نیک
 روح دور ترکستان اقلیمی نیک اسلامی انیک وجود شیره نیک موقوفه و راط لار
 سلطان پستوق بغراخان غازی ترور بوز جبرائیل علیه السلام دین ایشیب
 ایدیلار که بوزمان خاطر م ترکستان طره نیدن جمع بولدی دیدیلار و رجال خوش خلق
 دین نایجه اوتیدیلار تا اولوقت دین تا بوقت غجه اولار نیک حقیقدا نایجه اوقیمایا
 نه لازم توتتوم دیب اصحابه بیان قیلدیلا را اصحاب لار همه لاری خوشحال بولدیلا را
 اولار نیک حقیقی لاریا هر کونلوک نایجه اوتیدیلار و معاذ جبل رضی الله عنه قیوب الحجاب

قیلدیلار که بار رسول الله حضرت لاری خدای تعالی بزرگ برحق پیغمبری خواندیک
دوستی و پیغمبر و عا دورلار که حق سبحانه و تعالی حضرتلاری او چون دنیا
آخرت نیر ایتیب و در نعمه بولادور که بیز آیمین دپساک پسرلار بر دعا قیلله
تا اول ذات پیدا بوللله بیز مویظا هر کوز و میر بیلان کورسپاک حال جهل آزار لاریغه
مشرف بولساق و اینک دیدار یغه واصل بولساق بیز نیک خاطر عزیز هم شول
طرف دین جمع بوللله دنیا دین آسوده حال او سپاک اینک او چونکه اول طرف دین
خاطر عزیز کن پریشان ایدی حضرت رسول صلی الله علیه وسلم معاذ جبل نیک حاجت
نیر و ایمان او چون و کبریہ آغار قیلدیلار دعا غه قول کوتا ردیلار بر سپا حتی
او توب ایدیکه بر جمعی اطلیح آسمان طره فیدین پیدا بولدی صحابه رضوان الله
تعالی علیهم اجمعین کوردیلار همه ایرانلار دین قرق برتن کیشی باشلار یغه کیکر
قالفاق کیب و دورلار تورت فوئے آق قراقاش غه آر غوما قغه منیب لار غزات
لها بیتی کیب دورلار یغن بیتی لار حضرت رسول صلی الله علیه وسلم کا
سلام قیلدیلار و دور و دایار دیلار خدای تعالی غه ثنا ایتی لار حضرت رسول
صلی الله علیه وسلم جمع صحابه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ظاهر کوز لاری بیلان
کوردیلار همه ایتلار الحمد لله الحمد لله انذین کین ایدیلار بوجاعت قول
لاری دین

قول لاریدن مقصود حاصل بولور ديب خوشحال بولدیلار و مبارک بادلی قیلدیلار
 بوجاعت نیک نیک کشتا دینی حقیقانی چیم صحیح او تیدیلار و رخصت بوردیلار انون
 کین اولار غایب بولدیلار او شول مجلس حضرت رسول صلی الله علیه و سلم ایویلا
 کم بو فرق برتن کیشی نیک ایمان و اسلام کلتور ماکیکا خواجه ابو النصر سب
 باعث دور که من معراج دلا نیک برلان همراه کور و ب ایوم تلقین ایمان و تعلم
 قران تیلور ایوی جلالهم انیک برلان همراه دور او شول ساعت داحضرت
 سلطان نیک روح پاکیزه لاری تاریخ قه اوج یوز او توزیل دین کین وجوده
 کلیش لارینی اون ایکی یاش دولت ایمانغه شرف بولوشلارینی و اسلام
 یعنی تاریب همیشه غزات برلان بولوشلارینی او شول مجلس حضرت
 رسول صلی الله علیه و سلم ایویلا اوئل من اسلام من التورک ستوق بعضی لار
 ایویلا ربو پوز علی کرم الله وجهه دین دور وقتی که حضرت ابو النصر بامان رحمة
 علیه عدم صحر اسیدن وجود میدانه صحن سیکا قوم کلتور و ب شریعت مصطفوی
 آلاسته قیلغان دین کین پیغمبر صلی الله علیه و سلم نیک حدیث لاریدا کوردیکه اوئل من
 اسلام من التورک ستوق شول زمان حضرت خواجه نیک کونکلی لاریدا حضرت
 سلطان ستوق علیه الترحمه نیک عشق و محبت لاری نیک او ز یاده بولور

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/4, Fall, 2012

د محکم بولدی تا درینج قه باقی لار کور و یلا رکه وقت یغشلا شنب و ور
لار حضرت رسول صلی الله علیه وسلم نیک رخصت لاری بیلان اولار نیک
جست جو لار بول یلا راما سونا غله بو غاری اوتکان باب داعز کور بولوی
معلوم بولغا یکه حضرت سلطان قدوچه الحاکم و برهان المحقق اول
کونیکه عالم لاجوت دین عالم ناسوت عه نزول قیلد یلا راسمان فرشته لاری و
نکو تار کوچی لار درینج و انیسویس قیلور ایدلار که عجب حالیکه موذاع روح لطیف
پاکیزه کپانت خانه ویناغه الیب بارادور لار لار نیک حاله بخول کچا راکس و
اید یلا فرشته لار دین بری ایدیکه هر نمره خواهلا پ قیلور و هر نمره خواهلا
تسلدی القصه اولکون حضرت بزرگوار تولد تابئی لار خدای تبارک و تعالی نیک
فرمان بیلان زمین انداغ قانیغ بفر و یکه پسو لار یر نیک تهتدین تاشیب
چغتی و جسمه لار روان بولدی کل لار آجیلدی او لوقت و اغو ذاع عجایب
و غرایب واقعه لار وقوعه کلکان ایجا پس ایدی حکما لار او لوقت نه علم حک
حکمت و علم فرا بست بیلان تابئی لار که بو فرزند جهانگیر بولور اما محمد نیک و
رواج بر کوچی بولور و قتی که کافر لار بو پوزنه حکما لار دین ایستیب اول بزرگوان
اولتور ما کک قصه تسلدی اولار نیک والده لاری رضا بر مادی و اید یلا

ای کافر لار

کا کفر لار نیمه پیلار که بونیک مجده نیغه کمریشنی برتقد بر محمد نیک و بنفہ کمر
 اور قولونیک لار وادور وفتی که کافر لار بوسوزنی والادہ لار دین ایشنی لار ایشی
 لار که خوب ایتکرتجا نکه چونک بولغاندا معلوم بولور که بونیک دین و مذہب ہمزہ
 کماکان محمد نیک مذہبی نے اختیار قبیلانے اول وقت دالو لور مالکالارم ویدیلار
 لغصہ نیمہ پیل او تکاندین کین ایلار وفت بولدی حکم لاری ہارون نورخان
 لای نیمہ پیل او تکرار کواریون ایک یا شغہ کردیلار تا اولوقت غچہ اولار نیک طریقی
 و شوبہ کمر قرقین کیشی ہرلان آپس الوقت الشیب ایدیلار ہرکون مہار
 خاطر لار نیمہ پیتی کہ بوجہن و اجتہاد یار ایلار پیلان سیر قیام دیب خوبی لار
 بوزلارینی صخر اغہ تویدیلار ناگاہ ہر یانتاق نیک توہدین ہر تارستان چمنی
 زور کواری کسندین قو غلاب کستی لار خواہلا دیلار کہ اوق ہرلان اتقایلار اول تارستان
 زور نیک صور تیدا بولوب ایدیکہ ایغرز ند کلینک کت پسر زور مالک نیک آرزو
 محمد نیک بہتر بولدی بتخصیص اول طریقہ نے تنہا قولوم غہ کلتور دوم اویدیلار
 سب پز آطنکزدین نوشونک بخند بوسوز ایتادورمن ویدیلار ہر زور کواری اول حالنی کوزد
 ہرلان قالدیلار ورجال آطدین نوشوب ادب ہرلان اول ہر نیک الدیوا اولتور دیلار
 دل ہر ایتی لار کہ ایغرز ند بونہ کاریدور کہ اختیار قلبیب پز بونچوک ہر و صفت

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/4, Fall, 2012

اونونکنزکایسته قلیب پز بوکار و وکنزکامعلوم دور که پسر نیک ایراتغان پز و وکنز
یکنر بار خدانکنز بویر وغان یولد بولونک اینک جیسی کرکان یولغه کر نیک دیدیلار
انوا پز کواریجران بولدیلار تجت قلیب لار که بونه آدم دور که او شهبوسور لار
اینادور بودیاد بو تپسی کیشی یوق ایدی موداغ چکایه لار ایتماق دین پیدابو
بولوب دور نمه لار دیدور ویب زبان دراز لقی تسلدیلار دایتی لار که ای بابا
نمه دیر پسر غرضکنر نمه پرایدی ای پدک نخت منیک غرضیم اولدور که پسر
نیک بونازک بدکنر بو پوست کوشت لطیفکنر آتشی دوزخ داکویمکای پز
ایدیلار دوزخ دیکان نمه دور پرایدی دوزخ دیکان هر قرائکنر پز دور که اول
اوی نیک ایچی پریلان و پراوت و جیان کافر لار و کنه کار لار و عاصی لار
شونداتاشلا پز دور لار رنکار نک عذاب لار انکا قیلادور لار بو پز
دین حضرت پز کوارینک کونکل لار یکا بر تور قونج توشتی وایدیلار که ای پراینا
اینادور غان کنز ایتنک پرایدیکه ایتنک خدا بر دور محمد بر حق دور آندین
کین ایتی لار که لا اله الا الله محمد رسول الله اشهد ان لا اله الا الله
واشهد ان محمدا عبده ورسوله پادشاه زاده پز دیکه بونجوک
کلام دور معنی پسر نمه دور پرایتی بو پز انداغ پز دور کم هر کیشی ایتمه
لولادور.

بولادور اول کیشی نیک جایی دور که انداچور قصور و چور غلمان و ولان و
 و اشربه بر چو پنهانیت دور هر کیشی بوسوزن ایتاید و اول کیشی نیک جایی دور
 و اولادور که انداوت دین پر یلان و جیان و در کار نک عذاب لارن اول کیشی
 تیلادر لار دیدی و تیک که حضرت سلطان صاحب قران بوسوز لارن ایتی
 لار و ایتی لار قبول قیلام سیز نیک بوسوز نکرن اقاما موقوف قیلامک تا بالغ و تکلیف
 بولغانین بر اید که ای پادشاه اول زماندا سیز لارن تکلیف قیلاما جیلار کور
 قیلاما دورغان نمریسه لار تولا سیز کوار ایتی لار ای پیر آلان ایتا دورغان نکرن ایتیک
 ایتا دورمین لیکس بر شطه طبرلان شرط اولدور که هر کونلو که منکامونداغ ملا
 بولونک و تعلیم بر نیک اول پیر اید که سیز کا تعلیم قیلاما اول کیشی کا موقوف دور
 که فائت فرصت و ایتا نیک فائت نکرن عهده کلیت نکرن ایتا دور سیزن تربیت قیلام
 مقصود و نکرن غایت کور و سیز هم شوال دین کمال تا فور سیز سیز کوار اید لار کم
 اگر شولواغ بولسه توختا نک تا شول کیشی نیک الاید سیز و یکانک و یکتای
 پیر آخر کله شهادت نه موقوف قیلاما بولما باب ذایک و ایت دور بر
 و ایت ایتا دور که اول پیر حضرت خضر علیه السلام ایدیلادینه بر و ایت
 اید و لار اوم صور تیلاد کور و نیدی بعضی لار ایتا دور لار که اول ایمان نه حضرت

سلطان پستوی بۇغراخان غازی حضرت خواجہ ابوالنضر پامانی نیک الدیلا
رید تعلیم الدیلا راما اولی پوز معتبر دور کہ کلمہ طیبہ اول پز دین تعلیم الدیلا راما
قالغانینی حضرت خواجہ دین تعلیم الدیلا راما کوجہ عوام نیک ارا سید مشہور
اول دور کہ کلمہ طیبہ ہم حضرت ابوالنضر پامانی دین تعلیم الدیلا راما اول
وقت کہ حضرت خواجہ ابوالنضر پامانی اول پز کوار نیک خدمتکار بار ما غونج
اول پز کوار نیک سلامی اشکار ابولمادی او شہسب دین کلمہ شریف تعلیم
بریش اولار غہ تعین قیلا دور اما اصل واقعہ خلق کمان قیلا نیک ایمان
تحقیق قصہ اول ایو یکہ مذکور بولدی و لیکن کلمہ شہادت ایمان محل
ایمان مفصل فضیلت کیسب کمالات و مقامات لاری بلند مقام لاری سبک
طریق لاری و طریقت بولیفہ کرم کلک اول پز کوار نیک الدیلا راما اصل بولدی ایک
ایکجی فصل حضرت پامانی علیہ الرحمۃ و النعمان نیک حضرت خواجہ پامانی پامانی
خلافت بولغانلاری نیک ہیاند ابویک لاری نیک دولتی ویدار غہ مشرف
بولغانلاری نیک پز کوار کلمہ شہادت لاری اور کما کلک لاری سلامتی
کلمہ کما کلک لاری قرآن اور کما کلک لاری مسلمانلار نیک چنگ دین کا
کافر لاری نیک قاجاق حضرت سلطان نیک عمہ لاری ہارون بۇغراخان دین
فتح

نتیج و طغری تا بجا خلق لاری کافر لاری نیک مغلوب و مغلوبور بولما خلق لاری
 نیک بیانیید حضرت سلطان هر کون اولتوروب ایدیلار اوز او یلار یاملازم
 لار همیشه ملازم لیتی قیلور ایدیلار شکار نیک و غوغه پسی جانور اندار لیتی
 کونکلی لاری کاوشتی و توتتی لار شول زمان هر کم قرق کیشی پیلان آطلانیب
 یوز لارینی صحرایه نیک قیلار بناگاه اولار نیک سیر لاری بتوغه تته
 کوردیلار که جمعی خلق دین خوش صورت و پاکیزه سیرت کیشی لار بر اولوق
 یرکا تو شوب و در لار علف زار لیتی نیک کوشه سیدان قیسی لیا پس لار پلا
 توشوب و در لار حضرت سلطان صاحب قران یارانلار یغمه ایدیلار بو
 نجوک خلقی دور که پز نیک و لا بتمنر غم کلیت کلن کلار توبه سیکابر الین او
 اولار نیک احوالینی سپور الین و پیلال که نغمه کیشی لار دور قایدین کلیت و
 پز کا هر جا بیدین هدیه و پیغام بیکور دی بولما دی ویب یقین راق بار دیلار
 حضرت بزرگوار کوردیلار که جمعی آطلیق کیلا دور لار حضرت خواجهم نظر لاری
 شول طرف کا پالدیلار شول قیسم داکوردیلار که تاد و سخج دایلدی
 فی الحال خاد میغه بویر و دیلار که بوکشی آجیکلار و تحفه لایق بولسه پادشاه
 ناده و ولتمند و چون طیار قیلنک لار که بولار دنیا و آخرت نیک پادشاهی

دور شرافت و سعادت بنیک بھای بلند پروازید و در قریب تلخی نیک کج
عظیم الشان و در بنیک طبع اوشب و دور بود یار غه کلی کلیدین مقصود
اوشب و سعادت و در بدیلار خادم لار و رجال یوکنی آجی تحفه الیب کلی کال
مشغول ایدیکه کار و اندین بھری آوان او قیدیلار بھه لاری قوتی لار و غار
مشغول بولدیلار بھه یوکلاری شونداغ آجوق قالدی حضرت بزرگوار و
سیر و العزیز نماز دین فارغ بولدیلار او ز منزل لاریکا کلدیلار تا الوقت
حضرت سلطان آطینک او ز اسپد اتور و ب اندیشه قیدیلار عجب
ایق و عجایب خلق ایکان که بزرگا او خف بیکانه خلق دین احیاط قیلا
بو مال اموال لاری آجوق نیوب باشلار بھه بزرگا او رما قف مشغول بولدیلار
حکمت غه ایدیکه دبدیلار اوشب و اندیشه دا ایدیلار که حضرت بزرگوار و
بولدیلار بھه قدم ایلکاری راک یور و ب ایدیلار حضرت سلطان علی
والرضوان آط دین توشیلار بالوز خوا بھه بنیک آلدیلار بھه روان بولدیلار
بزرگوار و بھه بھه کور و شوب پورا شیب مصافحه قیلشتی لار
حضرت بزرگوار عظیم اکرام پلان حضرت سلطان ز او ز منزل لاریکا
کلتور و یلار مناسب متاع دین تحفه کلتور و یلار آنوین کیمن نصیحت قیل
حضرت

حضرت سلطان رضا و رغبت پیران هر مغرب که در شب ایدیلار قبول قیلدیلار
 انکس او چونکه او شوبوشی کیشی پیدابولور و شب حضرت سلطان انکس آینه صفت
 کونکل لاریو بارایدی من کمان قیلغان کیشی شوبولغا دیدیب حضرت سلطان
 ایتمی لار کم ای بابا ایلنکیز نجه دور حضرت خواجہ اطیلا دینی سان قیلدیلار
 حضرت سلطان پیلدیلار کم اول پیرایغان کیشی شوبونکا ایمان ایللام
 تلپن تعلیم قیلادورغان کیشی شوبولغای ای بابا هر مغرب که دیوینکیز جان
 دل برلان قبول قیلدم اقا بو تعلیمکه آلا ن یلدنکیز حقیقی دین خبر بر نیک
 خواجہ ایدیلار نیک قابسی تعلیم خبر طلب قیلدیلار حضرت سلطان ایدیلار
 باشکنکیز نیرکلاوردور و نکر نیردین پیر سیز قیلادینکیز ایما و نکر که نیک مال
 استایمینی بولار آلوردیما دینکیز حضرت خواجہ ایدیلار ای پادشاه زاده بودیما سیز
 بولادورغان جایمنر ایما بسدور بومال نیک اولوغلو قی نیک و قابسی بو تنور
 بلکه و شمنلار نیک و شمنی دور روز قیامت و امانا و حمد منابولغاندا اول مال نیک
 بسبی دین آتش و مزخفه کیمتار بولغا یمنوریدیلار وینه بسوز بلکه دینا چنده
 جای آفاق و منزل قیماق نیک بری ایمان و کفر کای دور که البته او تحاک لیک و سبفر
 قیماق ایق لازم واجب دور پیر مسافر لار غذا و امله لازم دور پیر لار کم

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/4, Fall, 2012

بسیار بود دنیا و الدشیر کار نه بجا کستور و دوک آخرت نیک جاید و عینی و استعداد بی
راست تسلط و حق حضرت سلطان پور دیلار که آخرت دیکان نیمه و در دپ
خواجہ ابدیلار آخرت اتناغ جاید و رکہ اندا صاحب جمال قیلاز بار رنگارنگ مسوہ
بار رنگارنگ طعام لار و نیش متاع لار و نیش نگاه یسلفان سر ایلار طیار
تبلغ لیلی اول کیشی او چون دور کہ ہر کونہ ہوش ایش اول کیشین و توغہ
کلیب دور بہشت دیکان اول کیشی نیک جاید دور دیلار ہر کیشی نوکار نہ
تسلط و در انیک جاید او زکاد و رکہ انے دوزخ اتاید و رلار اول دوزخ ہر پلان
و ہر جیان دین اندا تاشلا یورلار عذاب عقوبت لار قیلا دور دیلار حضرت
سلطان و نسی کہ ہر نصیحت نے حضرت خواجہ قدس اللہ سرہ العزیز
دین معنی مبارک زبانا لار دین ایشیلار او لار نیک کوکل لار کچا قور قونج بدآ
بولدی ابدیلار کہ ای مقرب در گاہ ایتک ایتا دور غانک نے حضرت خواجہ
ابدیلار ایتک کہ اشہدان لا الہ الا اللہ و جدہ لا شریک لہ و لا شہدا
ان محمد عبدا و رسولہ حضرت سلطان قدس اللہ سرہ العزیز
ایستی لار وینہ آندین کین پور دیلار کہ محمد نہ بسم کیشی دور دپ خواجہ
ابدیلار محمد رسول اللہ خدا نیک و سنی دور دنیا و آخرت نے اولار او چون ہر آغا
نور

برائت و در تیات کونکته کور پیلانلار شاعیت پیلادور لار اولار نیک
 آلدیلار دیا اولار نیک شربت لازمی موضح یعنی بوز و قه و ز اولار نیک بولر بو
 لیدور که هر کیشی او شوبو یول پیلیم یاز سه منزلیقه ییلا و در حضرت پیلطان نیر کور
 ایولار ای هادی مصلح وینه ایلا ووز غاکنر نهمه اینک ویدیلار حضرت خواجه حضرت
 پیلطان غه ایمان نجل ایمان مفصل نکلمه رد کفری نرد و عاقبت التجات نه
 فایده و اخلاص نه شول یزد او رکات لار و یاز ویدیلار اندین کیم حضرت پیلطان
 اولار کیشی لارینی هر بر تحفه ویدیلار ویدیلار ای باران لار کلینک لار پیلطان
 بولونکلار و حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم نیک دین لار دین او دین
 شراق دین یوقتور او شوبو دین غه کمر پیکلار اکر بولایش دامنک موافقت لار تسلیم
 پیلار قتلان بولور پیلار اکر او ناما پیلار مندین اشنا یعنی قطع قیلکلار
 ویدیلار بعضی لاری رضا و رغبت پیلان دولت ایمان نه شرف بولدی حضرت
 خلیفه ایان و تعالی ایان کاتور ویدیلار و بعضی لار جبر پیلان ضرب شمشیر پیلان
 ایمان کاتور ویدیلار القصد بوبر کم قرن کیشی پیلان بولدی لار تا عمار دیکر عجم
 او شوبو تعلم الفان کار نیک تکرار یغمه مشغول بولدی لار اندین کیم رخصت پیلادیلار
 ویدیلار که وقت بولوب ودر پیلار او یومیز کا با سباق حضرت خواجه النصر

پاغانی ایولار که خوب اید شکرلار اینک او چونکه اگر باغیچا سبزه گلدار
سبز لاری استاب مباد الویر و اتا پسه لار نیتسه انکیز قوبار کافر لار پیر
اولور کال کیلور سبز لار کافر لار نیک عذاب یقه کیرفتار بولور سبز لار رخصت
برویم بار نیکلار اتا سبز لار پنهان مزک طره فیما کلیب تعام اینکلار و تولا
نیمخازنی و اینک آداب لار بی سبز کار و کارمین ویدیلار تا بوجاهت قبول
قیلدیلار و ایولار بکایاندیلار و کون کچ بولدی و کجه نیک هم برززه سینه
دادنی قوبی لار او پستاد لاری قاشلار یقه بار و یلار تا وقت سحر غبه قرآن
تلاوت قیلدیلار وینه کتی لار اینکچی کجه بی سینه کلدیلار و او زکار لار یقه
بولدیلار و علی هذا القیاس بیت کجه شومداغ قیلدیلار سکنجی کجه بی نصف
شب بولوب ایویکه توفیق الهی عنایت بادشاهی بیلان کلام الله ختم
قیلدیلار حضرت سلطان صاحبقران یاد الیلار و نماز نیک قاعده لار
اور کاندیلار حضرت جعفریانه و تعالی نیک طاعت لار و عبادت لار بیک
بولدیلار القصه الله امی شوکار نه قیلب یور و سابر و یلار بوللا و نیک
لاری یارون بفرخان سببی انا لاری بیروی اولوقدا کورد و اشونداغ ایردیلا
که قمر انا شبدین ام حکم راق و کفر نیک کار بد بسیار قوتلیک و تولا شکرلیک
علم

تو انکلا و ور لیکن پندک و نیکه تفسیر بر پندیک و نیکه کربشی غیر
 واقع بولغای تورقادر منکه بو نرزد پندوده اولوب جیف بولاده و خانو
 نیک بوسوزی کافرعه معقول بولدی و ندیم لاریدی بیکه مصالحت و
 یوت ایدی اولهم او شبو مصالحت ز ایدی بو کافر ایدی او بولان ایدیک لار
 بو کار نیک مصالحتی فیلا ایدی اتفاق بر لار بتخانه بتلانی انکیر تیل
 بت خانه نیک اسباب آلا تینی مه بتا قیلت بیکه کربشی سنی سور ویکه
 سلطان پستوق بغراخان غازی نه هر لار کلکیل و بیکه هر لار کلکیل
 یار و ن بغراخان ایدی ان نرزدیم من انکلا پام نیک و ندیم جیف
 نیک و نیکه کرب و ور پس ویدی حضرت سلطان کافر لار نیک
 اند اکتی لار بو کافر لار ایضا دیلار بار و ن بغراخان ایدی ان نرزد و خوا
 یلا یور منکه هر بتخانه بتا قیلت پام و عمارت پام بو بتخانه کاکر که
 اول پس قدم توپ بانک و دیلار حضرت سلطان ظاهر خوش بولوب
 آلا بولن لار بولان نه ای میثالیم بولدی لار که نه جاز قیلا بولدی وین بخوکی خلاص بو
 لغایس و بیکه او شبو ان نرزد و ایرو دیلار که حضرت سلطان صاحب کربان
 قیوب او نرزد لار ی پلان او پنداد لاری خواجه ابو النصر پام کافر لار نه

باری ب یغلا ب ای دیلار کم ای او بیستادم او النصره ادام دین قالیب اورلا
داوام دیب ایردم عتم بارون بنرا خان منک اسلامیم دین خبردار بولوبور
منی امتحان قیلماق او جون کفر نیک علامه قیوس بنیانه قیلا دور و الحاق
قیلا دور که بوعمارت نه بنا قیلماقی من بولغا یمن که موندک علاجی نیمه دور
اکر قیلماسام اولتور کوردیک و اگر قیلسام دیندن جیغور دیکور میں بول
و اصلحت پسرلار نیک حق پرست و کوه کث قول لاریدا دور و دیلار
خواجه ای دیلار هیچ باکر یوتی دور که جان پسا قیلا ماعلیق او جون موناغ
امر لار نه فقها لار دین بعضی لار خجور قیلماق لار اگر بجد دیب بنت
قیلماق و بجد نیک نیتی دا قول قوبانک خدا نیک قاید احوب
بولغوسید و رغیم بیا کین و اند و کین بولما غیل حضرت سلطان
خواجه نیک یوسوز لار دین خوشحال بولدیلار شول زمانه یانین اور
جایلار یغله کلدیلار و قتی تانک اتی انتاب جهانتاب امر و ز مشرقی
مطلبیدین طلوع قیلدی او لوقت بوکانر منادی قیلا دور وی تا بهمه پاه
ولشکر جمع بولوب بنیانه نیک عمارتی بنا قیلا دورغان بیر کجا حاکم بول
بارون بؤرا خان حضرت سلطان نه جبرلا تب ایدی ایغور ز ند پستونقا
بؤرا خان

بنراخان کلکلی اگر بنراخان قیاس پانک انی تیلغیل که بنر تیلادور بنر و انی
 بنر تیلغیل که بنر تیلادور بنر بونکون اول کونیدور که عبادت خانه
 تیلادور بنر که اول پس قدم توپانک بابو عمارت بنک باشی پس بولغا
 پس دیب حضرت سلطان طوع و رغبت لاری پلان بول تیلغیل
 بولغا دیب ایتلک لاری تیشور و بونکل لاری بشمالاب و اول لاری
 بنک جمع یار لاری پلان مسجد بیت تیلغیل مرتبه دین ایک و بن حضرت
 کونار یب الیب کلک عمارت قویو یار لار تونجی مرتبه یه توپنی لار که
 حضرت الیب کلک یار لاری یارون بنراخان فریاد تیلغیل بنر زنده
 نور ویده یستون بنراخان یاقیل که مودین زیاده نازک قول لار بنکفه
 آزار بریش کا طاقتم یوقدور بومقدار تکلیف نه هم بیلا عیلا مصلحت اوجون
 ابروی خاطر م پسندین جمع بولدی مودین کین قایدخ قیاس پانک شونداغ
 تیلغیل انداغ بولغیل دیب اور خلایق رخصت برودی بو تنخانه بنک بنایه پوجای
 جلالتادی و تنیکه کونکچ بولوب کجه بنک بر حصه پس اونکاندین کین
 حضرت سلطان یه خواجه بنک خدمت لاریکا بار یب ایدیلار ای بزر
 اول لاری بنک بیر بنان لاریکل تیلغیل کافر بنک قولیدین خلاص بولدوم

اما قیسی کو نو و کر که اول پس کی جبهتی بقمه پوزن پلاک قیلور بصلحت نعم و حضرت
خواجہ ایدیلار مون پس او بدان پلا دور پس حضرت سلطان ایدیلار که اگر
کار منک اختیارم پلان بول مصلحت منکا او شو کورانا دور که خروج قیلور
ناید که حق بچانه و تعالی فتح ظفر هرکای حضرت خواجہ ایدیلار او بدان
ایدیلار که جبروت قیلا الپانکر حضرت سلطان ایدیلار و هو الپا هر قوی
عباد یعنی الله تعالی قاهر و ور بنده لاری نیک او زار اسیدا یعنی غالب
جمع بنده پسک شاید که حق سبحانه و تعالی صریح او شو کورنا بکار لار
مسلط قیلغای تا اتم پس مقرر و مغلوب بولغای حضرت خواجہ ایدیلار
بو مصلحت او بدان و ریکین اسلام لشکری آرد و حضرت سلطان ایدیلار
تو کلت علی الله و لا ارجو عن سوی الله یعنی توکل قیلدم من
حق سبحانه و تعالی غم و امید تو نماید و ریس اندک غیر دین آخر اتفاق
تلبیب او ز خلق لاری پس خروج قیلور ایدیلار و حال اول وقت دامپیل اندار
دین بعضی لاری بار ایدیلار که کافر لار دین قور قوب و ایدیلاری نیک
تمید عبادت خانه تلبیب طاعت عبادت قیلور ایدیلار حضرت خواجہ
اولی جای دایر و یلار که اول پس ایدیلار برین برین جمع بولوب الله ای
احمد

اسلام غەرور قیبل یار اهل اسلام نیک دلاور لاری و پهلوان لاری مصلح و
مکمل بولوب دهر دین جیب میدانغ کریم جنک یوز کلتور دیلار اول معتدل
جنک قیبل یار که کافر لاری بئش جنک کیشی جهنم کاکتی و پهلوان لاری
اک کیشی زخم دار بولدی تاغاز پشش غم جنک قیبل یار و غار پشش وین کین
کافر لار مغلوب بولدی یار ایلچی کوز التیشش منک کیشی ینه کلدیر تا اول زمان
اسلام لشکری الله منک غنی بیتی لار اولکون صد جندان اولقی کون دین کین
زیاده راک جنک قیبل یار تا بر بهت هر کون جنک قیبل یار اسلام لشکر
غالب کلدی و کافر لار مغلوب بولوب آرقه پیغم یاندیلار اسلام کون دین کونکا
زیاده بولدی و شجاعت لیکت دلیر لار بولدی یار و لشکر شرعی نیک
نهایتی اون ایک منک غنی بیتی العقبه جند کون موندیک برلان اولدی
پهلوان لاری نیک اقمه لاری جمع بولوب خواجه قاشلار یوز کلدیلار و ایدیلار
ای خواجه مصلحت ننه دور قانغی بودره واپسولا قیپ تیا دور میز پیچیز
آط لار یکور وشدین قالدی و دلاور لار معاش تنک لیکلین دلاور لیکل
قالدی حضرت خواجه ایدیلار پهلوان لاریک خاطر نیکلار غم ننه تیا دور غار یار
ایدیلار ای خواجه مصلحت او شیکور نادور که شیخون اور پهلوان کافر لار
اوز اپیکا

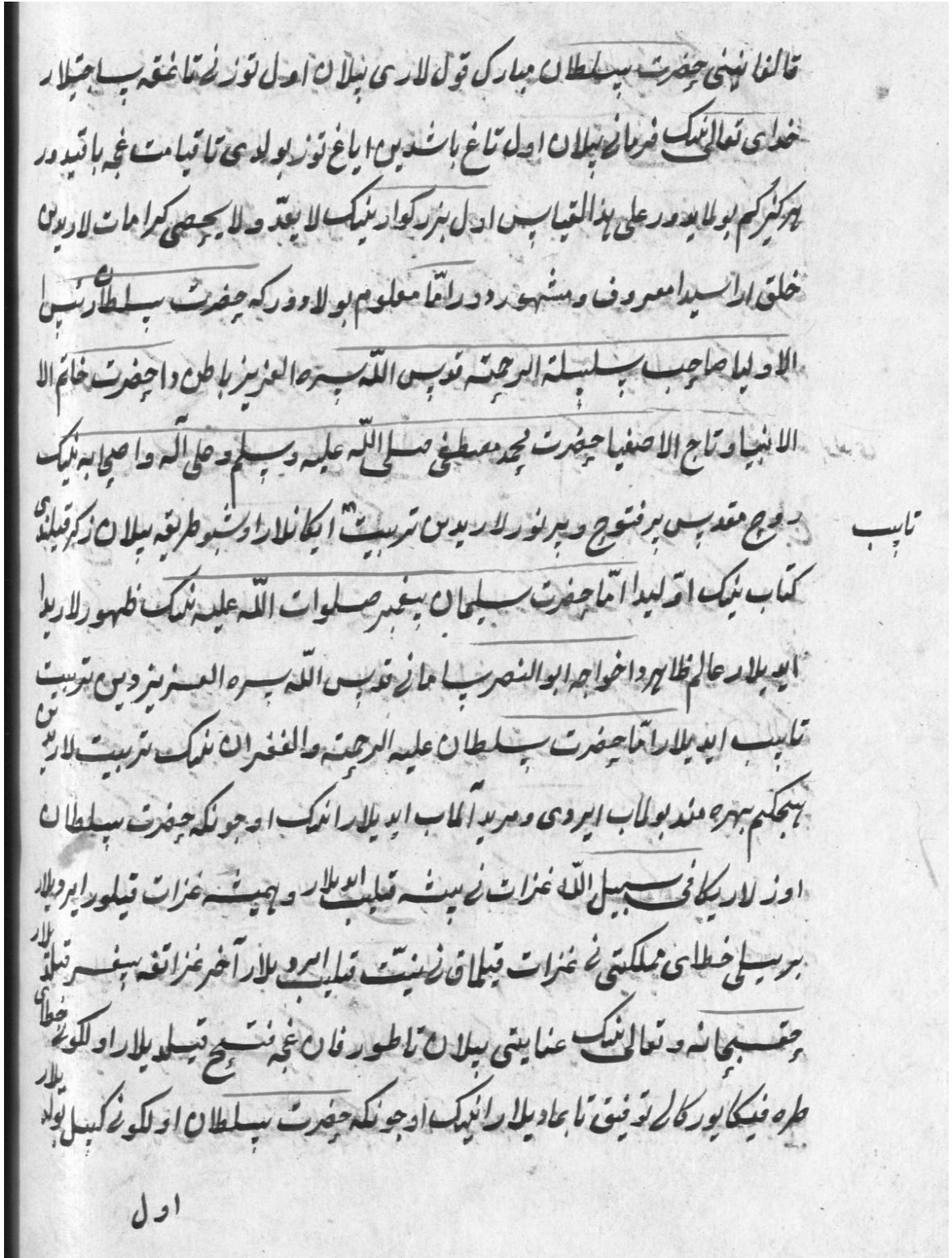
اور اسپکا بار باقی نمہ کلبہ شونے کور پاک حضرت ہر کوار ہو مصلحت
 ز معقول کور دیلار و قیوب بول نیک استعدادینی قیل دیلار و جنک صلاحتی انانہ
 تلبیون ایک نیک شکر اسلام بولور وان بولدیلار باش توخیدا کافر لاریک توفہ
 چسکا بیتی لار کور دیلار کہ کافر لار و یوقلا دیلار اسلام لشکری کافر لاریک توفہ
 سید تور دیلار حضرت خواجہ قدس سرہ نہ دعا نمہ قول آجینی لار و دعا قیل دیلار
 کافر لار فدا و یوقلہ قیلدیکہ اگر اعضا پیدین بر اعضا پینی حوا قیلدیکہ خبر دار
 بولایس ایدی حضرت سلطان الاولیاء دین توشخیلار و شمشیر لاریک یلانکلا
 دیلار و اول کافر بدخت یارون بغرا خان نیک چرمخانہ سپکا کور دیلار کور دیکہ
 بو کافر بدخت خراکاید او یوقلہ میست مستغرق یا قیلدیکہ خادم لار دین بری خدمتی
 اور انوراد و رشح لار اطرافیدا یا نور و غلوک توراد و رشح لاریک لکلاب
 خواہلا دیلار کہ کافر نیک باشیفہ جافا دیلار خاطر لاریک کلمدیکہ بونا مرد لیکت
 کہمت لیکت سو بر جہوت لیکد و ربو کافر اونیوسید اور نور کا حق او بدلت
 و خیر اچ اولور کہ اونیوسید جیبچانہ و تعالی نیک بولیفہ حضرت محمد مصطفی
 علیہ السلام نیک دین لار یوقلہ دعوت قیلای شاید کہ توفیق تانیب
 ایمان کشتور کای و ایمان کشتور ما پاشینی خدای و انیس کیں ہر خند کافر بولور

مؤمن نمک در میان دور تو زنی پادشاه بدب شمشیر لاری نمک او جی کافر نمک
نوبتی نمک پادشاه دلا کافر اضطراب بر لاری او نمودین او بنایب کور دیکه حضرت سلطان
شمشیر بلا بکلاب باشد تورا دور لاری کافر ای ای پستی یسکا نمک بولویکه موکم
تغلب قیلا دور پس بونمه ایلی دور که پس قیلا دور پس حضرت سلطان ایلا
کار نمک قیلا نمک دور تو بعل که وقت نمک فرصت غمت دور دایم لاله
الا الله محمد رسول الله اول بی سعادت کافر قبول قیلا دی و هر چند بی قیلا
اول همی توفیق تابا دی بخند مرا تبه جمله قیلا دلا که تیغی پور کایلا را و دلا
بیلا اندیشه قیلا دلا که جوک قیلا که حق نمک اراد دور و پدر یک حق
نظر جدا دور نیاز یوزنی اول بی نیاز نمک دور کاهنه کلتور دیلا و حق پیرست
قول لاری کوتاریب دعا قیلا دلا و ایدیلار خدا یا و انا پس و بنایب پس جمع
مخلوق لاری نمک اجوا الیغه نمک بولور که قهر و غضبک بو کافر غه یوز لاند و ساند
تا بو کافر مقهور و مغلوب بولغا بدب او شو جی دایر دی حضرت سلطان
نمک دعا لاری نمک او خراجا بابت نمک هده فیکانیک دی زبسی زمان
زیر له کاهدی و پیر یار یلدی بو کافر زنی بر یوتی تا پسینه بسی غم حضرت سلطان
ایلا بیکم ای کافر کور و دیکم کوم حال بخو که و ایمان کلتور کیل نامن دعا قیلا
که حق

که حق سبحانہ و تعالیٰ بولادین خلاص لیغ برکای بارون ابوی ای پستوق برنیک
 شجرت کا بار خانم بہر اقدور کہ پسنک دیکھ کر گاندین و پسین ایغان نے ایغانیدین و سکا
 فرمان بردار بولغانیدین نیک قابیسی انام مونے قلیب ایگان کہ میں مونے قلیغانین حضرت
 سلطان ایکچی مرتبہ دعا قیلدیلار بوکافر مالکلیہ برنیک آستیفہ کرپ کئی تلاولر
 شرق نیک ظرنیدین سعادت نیک صبحی اور لادی حضرت سلطان سور دیلار کہ
 اسلام کو پسین پستوق نیرا خان نیک آطیفہ جالدیلار و منار نیک توفہ سید بلند او
 آواز ہر لان اذان او توکلک و منادی قیلدور و نگلار کہ دور دور پستوق نیرا خان
 دیب شولزمان اذان نے بلند او قیلدیلار و نغاره جالدیلار اسلام نیک کو پسین
 حضرت سلطان نیک آطی لاریفہ جالدیلار او وقت کافر لار خبر دار بولدیلار کہ اسلام
 لشکر فوج قیلدیلار و خال بولجے دور لار جنگ نیک صلاحتی آراستہ قلیب شکر
 ہر لان روبرو بولوب تانماز پشین غمہ جنگ واقع بولدی بعضی لار ایستب دور
 کافر لار نیک قانے آط نیک او شوقیفہ چققی و بعضی لار تواقیفہ چققی دیب دور لار
 و بعضی لار ایست دور لار کہ روی زمین کافر لار نیک قانفہ غرق بولدی او
 او جو خجی قول صبیح راقدور او کونہ جت سبحانہ و تعالیٰ نیک فرمانے پلان و حضرت
 محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم نیک نصرت لاری پلان یکرمہ نیک کیشی ایجا

دوینغه مشرف بولوب مېلمان بولایلار کافرلار مغلوب بولایلار غازیلار طغمر
کابتنی لار و اولکوندا حضرت پسلطان پستوق بغراخان غازی دین محمد کرامات لار
ظاهر بولدی اولغی کرامت لاری او شېوايدیکه دین فرمان بر دار بولق قیلب اول کافر
یوقی ایلکچی اولکه اول بزرگوار نیک شمشیر لاری ظاهر بولدی رسمی کیشی نیک
بدن ایدی دشتی که کافرلار نیک طره میکا حواله قیلب لایه قرق کز اوزار ایدی و محمد
لار اول شمشیر نیک شهید اولار ایدی او جوجی اولکه اول بزرگوار نیک آط لاری
آط لاری نیک اغزی دین زمان زمان اوت جتار ایدی و هر هرده اکافر غه تب لار
کوبد و روپ یوق قیلور ایدی و اول کافرلار یک جت بیانه و تعالی نیک غلبه
بر لار توفیق تابیب دور لار کمره کمره اسلامغه نور کلتور و یلار و مېسلا بولایلار
اولکوندا حضرت پسلطان غزات صفی بر لار موصوف بولوب غازی اما نایلار
و اولار نیک یاشلاری اون ایاکیرم یاشد ایدی و بعضی لار ایتب دور لار
اون الله یرم یاشد ایدی لار اما اولغی قول معتبر دورای و روپش خوش
دولت ایدی و سعادت پسرمدی اول بنده کافر و کجیک یاش بر لار
بودولت غم مشرف بولوب غازی نام النامی و اسلام اینک سبی دین اسلام
بولغای اما معلوم بولادور که حضرت پسلطان السلاطین و برهان المحققین
اون ایاک

ادين نيك پاشا لارين غزات قىلماقنى پشە قىلد يار اول طريقه بىر لاکه بهار و تا
 پستان دا غزات قىلد يار و زىمتاندا چىقماقنى و تقالى نيك عباد و نيك کام
 مشغول بولدىلار و حق حلى جلاله نه تاحدات حیات بواىر و اعهد با غلا و يار و اول
 بزرگوار نيك مدت حیات لارى توقسان الله و ايردى بومدت و ابو طرف
 دين تاشهر کدک و شهر قراقور و مغه اول بزرگوار نيك شمشير لارى نيك شعله
 سيدى رسول و محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم نيك شرع لارى نيك بولدى
 بولمى نىچ و طغر تايى را احمد بخار نيك دين و ملت لارى برقرار بولوب رواج
 تايى بزرگوار حضرت سلطان اولتور و ب ايدىلار کونکىل لارى پکاش کار نيك و غو
 غمى توشى چىچ يار لار پيله آطلا نيب صحرا غم روان بولدىلار اتقا قالد يار غم
 برا هو چىقى آيو نيك آرقا سيدى سپور و يار تورت فر پشک يعنى ايلک ايلک
 قدم آيو نيك کىندى يار و يار عاقبت حضرت سلطان کىک ز ايتب کىل
 غم مشغول بولدىلار آرقه لارى دين اسلام لشکرى يتب کلد يار و کباب
 قىلد يار و توز بوق ايدى حضرت سلطان روجه العزیز بوز لارىنى آسما غم
 قىلد يار و حق پرست ايلک لارىنى دعا غم کوتار و يار ناکاه بىر ياره توز عالم
 غيب دين يىنى اول توز بىر لان کباب ز توز لاب تناول قىلد يار و آتیب

اول کسل لاریدا شارت تابی لادکه اعدی اوز وطن اصلکنزغہ باغاقی کمرک
 حضرت سلطان قدس اللہ سرہ باندیلار کجند کونلا وطن لاریغہ یقی لارییل
 تمام باضت اضطراری اختیار قیل یلار اول کسل لاریدا اوز لاری نیک
 یقین یازانلار غہ حکایت قیل یلار که اولکو نیکه منکس و حوم نه عالم پاکد یقین یازا
 نیک کبانت خانه سیکا کلتور و رایدیلار و بهر اسمانغہ که منکس و حوم یی قوت
 لاریورایر ویکه صد هزار حیف بور وچ پاکیزه و لطیف غہ دنیا یی به نغوا کینف ایلنا و
 لار و اندا صد هزار کبانت لاریلر لان بسل اولوب الودہ بولادور الحی لاله اولنوع
 بولما ویکه اولاریتیب ایدیلار بوجلس و اولیاء اوینستیه دین برلاری حضرت
 سلطان منکس قواع لاریدین اجاس ایدی بوسوز دین کونکلیکا انکار نغش باغلا و
 حضرت سلطانغہ انکار یی معلوم بولدی فی الحال حضرت سلطان اول درویش
 نیک درویش لیک بولینی بند قیلان او چون و اولاشنی سیخ قیلان او جویر منکس
 تبالاری نغاقینی جیکه یلار شو زمان اول و لیک و لایستی مطلق باغلا اندکه
 سیخ و جوی پیلان فتح بولادی آخر الامر اول درویش نیاز تمام پیلان حضرت
 سلطان نیک قاشلا رفقه کلیم خواجہ ابو الفتح و شیخ نجم الدین عطار و خواجہ
 علم و ادریش سیخ کلتور دی عذر و تقصیر لار قوبدیلار و حضرت سلطان نیک الباغ

الار یغنه یقسلدیلا و قیلغان انکار فوایکا توبه قیلدی و بولار قیوب حضرت
پس سلطان دین تیللا و یلار خواجہ ابو النصر پامان نیک مبارک روح لاری شیخ
کلتوز دیلار شولرمان حضرت سلطان بودور ویش نیک کتایفی عفو قیللا
یلار و کتایم دین اولی لار فایحه نفعی اول در ویش نیک جعیدا او قید یلار
فی الحال اول در ویش نیک بول آجیلدی آخر الامر اول کسل و ادب
ترجیعین یی برکونه اولتور و ب ای دیلار بودور ویش صور تیدا برکشی
کریب کلدی شئی الله ویدی حضرت سلطان پس یلار که بوکشی کیم و بر
و خرضی ننه و در دین ای تی لار که ای در ویش مطلوبونک ننه دور اول در
ایدیلم العاقل یلغیه الاشارة یعنی عاقل غه ایشارت کتایم دور ایما حاج
ایماس ای عزیز پیلکسل که حضرت سلطان نیک خلیفه لار یک خواجہ ابو القنا
خواجہ ابو النصر پامان نیک فرزند لاری ایر دیلار کرامت و ولایت و حضرت
پس سلطان ننه بر ایر دیلار و غرات قیلش و او شیاعت یکدایم نیک اول سبب
هر زمان حضرت سلطان ای تور ایر دیلار کیم خلیفه خواجہ ابو القنا ننه اوزوم دین کیم
کور ماید ورمین و نجد کوندین کیم خواجہ ابو القنا ننه جذبہ غالب کلدی و
جذب بولدیلار کتایم جذبہ نیک غالب لیقندین اول بر کور نیک مبارک
ایغرلار دین

اغیرلاریدن کنگ پیدا بولور ای دی سبت تنه نیک اغیردین پیدا بولغاندکی اول حمد
 دین حضرت سلطان اولارن بغداد یولار و آندین کین کرامت و ایللار
 نیک ارا پیدا که مناسب نیک دین مبارک ایشیم لاری نیک بر جبر و پنی ا
 بزرگوار غه اطلاق یسلا یلار شوا ایشیم برلان شهرت تانی لار نیک او چونکه اول
 جبره اول بزرگوار غه ایز زمان و حبیب رحمان و شامروان ایز المودین علی
 کریم الله و همه نیک کرم روح بر فیض لازیدن سبت ای دی اول حمد
 دین حضرت خواجہ ابوالفتاح شجاعی داو قوت بار و داحضرت سلطان بیلان
 برابر ای یلار و حضرت سلطان دین بولک هم نیک لاری یوقی ای دی هر کون خواجہ
 ابوالفتاح او ز خلوت خانہ لار یلار و ب ای یلار حضرت خواجہ زنده دلان
 علیه الصلوات و السلام کرب کلیم ابی لاری عبد الفتاح غه اولتور و در
 پس قریبیل که وقت نیک دور فرصت غنیمت دور تا بار غامیز اول کبشی
 نایشنه که حق تعالی نیک درگاه غه مقرب دور بو یار نیک ایشیم دین شکار
 بولور دور و حضرت عزرائیل علیه السلام دین بوزمان خبر تاشیم که اول دین غه رواج
 هر کوی و روی زمین نیک زیستی اهل اسلام نیک افتاب ملت دین نیک جراحی
 و اهل تحقیق لار نیک راهبری و عاری لار نیک پادشاهی و بیالک لار نیک زبده

حضرت سلطان علیہ الرحمہ غفرلہ عنہم و قتی بولوب دور در حال اولارینک صحبت
لارینی غمت بیلان زمان اولار بیلان صحبت تو تالی حضرت خواجہ ایدیلارین
ایم بولواقعه دین خبر تاپب ایدیم پس لارینک کلیش لاریکا موقوف ایدی
فی الحال ایکولان حضرت سلطان نیک ملازم لاریکا بار دیلار بولدا حضرت سلطان
نیک غلام لاریکین بری الدیفه بولوتی وایتی ای خواجہ سیدلارنه جبرلا غلام بار
ایدیم خواجہ اضطراب بیلان سلطان نیک بارکا یوسف پتی لار حضرت سلطان خلوت
اولتوروب ایدیلار اول بزرگوار خواجہ زنده دلان بیلان کریب کلدیلا کوربار
که حضرت سلطان شادمان و خندان هر طرفکا باقیب اولتوروب دور
و قتی که حضرت سلطان بونورک لارنه کوروب خوشحال بولدیلا وایتی لار
ادبدان کلدیکنور ورجل یکنر لار که انتظار بیع کورسی بولدا ایدی غرض لاری
بوسوزدین اول ایدیکه شهباز بلند پرواز روح قدسی عالیا کل شیخ
المرسله نیک مضمون بیلان وطن اصلی سیکایانما خلق نه اختیار قبلت
ایدی و جان نیک طوطی پی تن نیک تنفسی پسندور ما خلقنی آغاز قبلت
ایدی انک او چونکه توبن عالمی نیک قوشلاری قنات لارینی یا ییب روح
قدسی تنفسی نیک جوره سیدان سیرتیلادور لار غلامدور من که بو خبر که جود
دیلاور

فرمود و در اول خبر لاریون اصلیکاتایلمانی میل تیلادور لاریون نوع جدایی نیک
 دفعه غم پس و در پستان جان و برادران و در جهات اندین مشکل کورانا و در آتما بچوک
 تیلانی کرک که بر تبه عبودیت قضاغه رضا بر ما کلبیک و در هر وقت که اجل پس
 پس کل تقی الفقه الموت حامید بن بر سر عه تا تو رسه ناچار فاذا جاء اهل
 بساعتته و لایستعد مون مضمون بر لان تا و خبر تیلانی لازم و در او و حالت
 و امیر و یک بر طبق تریل کل و بر تبه کد ایکی ریک کد آلت بر قدح و اشربت شیرین
 اول مجلس و اجازت بولدی ارواح قدسی و ملائکه علوی کور و ندیلار حضرت
 سلطانم معلوم بولدی که وقت آخرتیه بتی حضرت سلطان الاولیا
 نصیحت عه اغیز آجیب استی لاری عبدالفتاح عتیک و صتم بسکا اولدی که
 وین بنوی و شریعت مصطفوی نیک خلعتنی نیک کرده بیکه توام
 او بدان ضبط تیفیل که نیک ضررند لاریم کجیک کور لاری قیامت کورن مسبار
 بولغا غای پس و من محفل بولغا غایم کم انی تیفیل که من قیلام و اولنوع بولغیل
 که من بولوب دور من انواع کلکین که من کلپس تا آخرت نیک آبروینی
 تابعا عسر و موندین زیاده مبالغه تیلغا غایم که عاقل کیشی بهمت نبلد توغای
 و مردانه بولغای حنی سچانه و تعالی من باری طلب تیلغای سرور کائنات

حضرت سلطان علیہ الرحمہ غفرلہ نزع وقتی بولوب دور دور حال اولار نیک صحبت
لارینی غنیمت بیلان زمان اولار بیلان صحبت تو تالی حضرت خواجہ ایدیلارین
ایم بولواقعه دین خیر تاپیب ایدیم بیلان نیک کلیش لاریکا موقوف ایدی
فی الحال ایکولان حضرت سلطان نیک ملازمت لاریکا بار دیلار بولدا حضرت سلطان
نیک غلام لاری دین بری الدیفه بولوقتی وایتی ای خواجہ سیدلارنی جبرلا غلام بار
ایدیم خواجہ اضطراب بیلان سلطان نیک بارکا یوسف پتی لار حضرت سلطان
اولتوروب ایدیلار اول بزرگوار خواجہ زنده دلان بیلان کریب کلدیلار کوربار
که حضرت سلطان شادمان و خندان هر طرککا باقیب اولتوروب دور
وقتی که حضرت سلطان بویزدک لارنی کوروب خوشحال بولدیلار وایتی لار
او بدان کلدیکنر ورجل یکنر لار که انتظار بیغ کوزی بولدا ایدی غرض لاری
بوپوز دین اول ایدیکه شهباز بلند پرواز روح قدسی غالب اکلیشی
الهی اصله نیک مضمون بیلان وطن اصلی سیکایانما خلقنی اختیار قلب
ایدی و جان نیک طوطی پی تن نیک قفسی سید ورمای خلقنی آغاز قلب
ایدی انک او چونکه قوس عالمی نیک قوشلاری قنات لارینی یاییب روح
قدسی قفسی نیک حوره سید انیسر تیلادور لار غلامدور من که بو خبر که خبر
دیور

فرمود و در اول خبر لاریون اصلیکاتا ییلاقی میل تیلادور لاریون نوع جد الیق نیک
 دغدغه پس و در پستان جان و برادران و وجه اندین مشکل کورانا و در آماجیوک
 قیلان کرک که بر تبه عبودیت قضاغه رضا بر ما کل یک دور هر و قی که اهل بسا
 پس کل تقی القه الموت حامید بن بر سر عه تا تور بس ناچار فاذا جاوا
 بساعت و لایستعد مون مضمون بر لان تا دخر قیلان لازم دورا و حالت
 و ایرو دیکه بر طبق ضربیل کل و بر تبه سکه ای که ریکه آلت بر قدح و اشربت شیرین
 اول مجلس و احاضری بولدی ارواح قدسی و ملائکه حلوی کور و ندیلار حضرت
 سلطانغه معلوم بولدی که وقت آخر نغمه نت حضرت سلطان الاولیا
 نصیحت عه اغیر آجیب استی لاری عبدالفتاح عتیک و صتم بسکا اولدو
 وین بنوی و شریعت مصطفوی نیک خلعتی نیک کرده نیکه نوم
 او بدان ضبط قیفل که نیک فرزند لاریم کجیک دور لاری قیامت کون و مشا
 بولغا غای پس و من خجل بولغا غایم کم انی قیفل که من قیلام و اول نوع بولغل
 که من بولوب دور من انوغ کلکین که من کلکین تا آخرت نیک آبروی
 تا بغایع و موندین زیاده مبالغه قیلا غایم که عاقل کیشی بهمت ن بلند توفای
 و مردانه بولغای حی سچانه و تعالی دین باری طلب قیلائی سرور کائنات

و من غیر موجودات و حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم بنده
پر شوق لاریدین استعانت تبار کای پس و مندی نه هم اکثر اوقات غافل بولان
پس بوسوز نه ایستی لار و یغلا دیلار حضرت خواجه زنده دلان بر لار و داع
بیل دیلار و آخرت سفر بکا حضرت خواجه زنده دلان دین رخصت تبار دیلار و این
کین خواجه ابوالفتح زنه فاسلار یغلا دیلار شیخ نجم الدین خواجه علم دار نه هم
تجهر دیلار و صحبت آغاز تبار دیلار و ایستی لار ای برادریم پس غیب قلمقل
و آخرت لباسی منکاجم الدین تیکسون و قهرمینی علم دار قازسون و
بوسوز نه ایستی لار اندین کین ایستی لار خوشن بولون بکار غم بکار خدا
و دست لاری نیک اولومی اولوم ایرما پس دور بلکه عین عنایت دور
نهایتی ظاهری خلق نیک آید افرسوده تن فقر افعه کیرا دور اینک افرسوده
اهلی فقر اقدور و الا حقیقت و اصوره منزلتی بتدیل تابانید
زیاده ایرما پس بر بر میز بیلان کور و شور میز دیلار اندین هر ته کل طبعی
دین آیدیلار و بیدلا دیلار بر تیک کین بر آید الی تناول تبار دیلار
قد جدا که شربت زنه کوتار دیلار و اندک ایستی لار و ایستی لار الحمد لله وینه
ایستی لار الحمد لله وینه ایستی لار الحمد لله و کلمه طبعه و کلمه شینا
نار و بیدلار

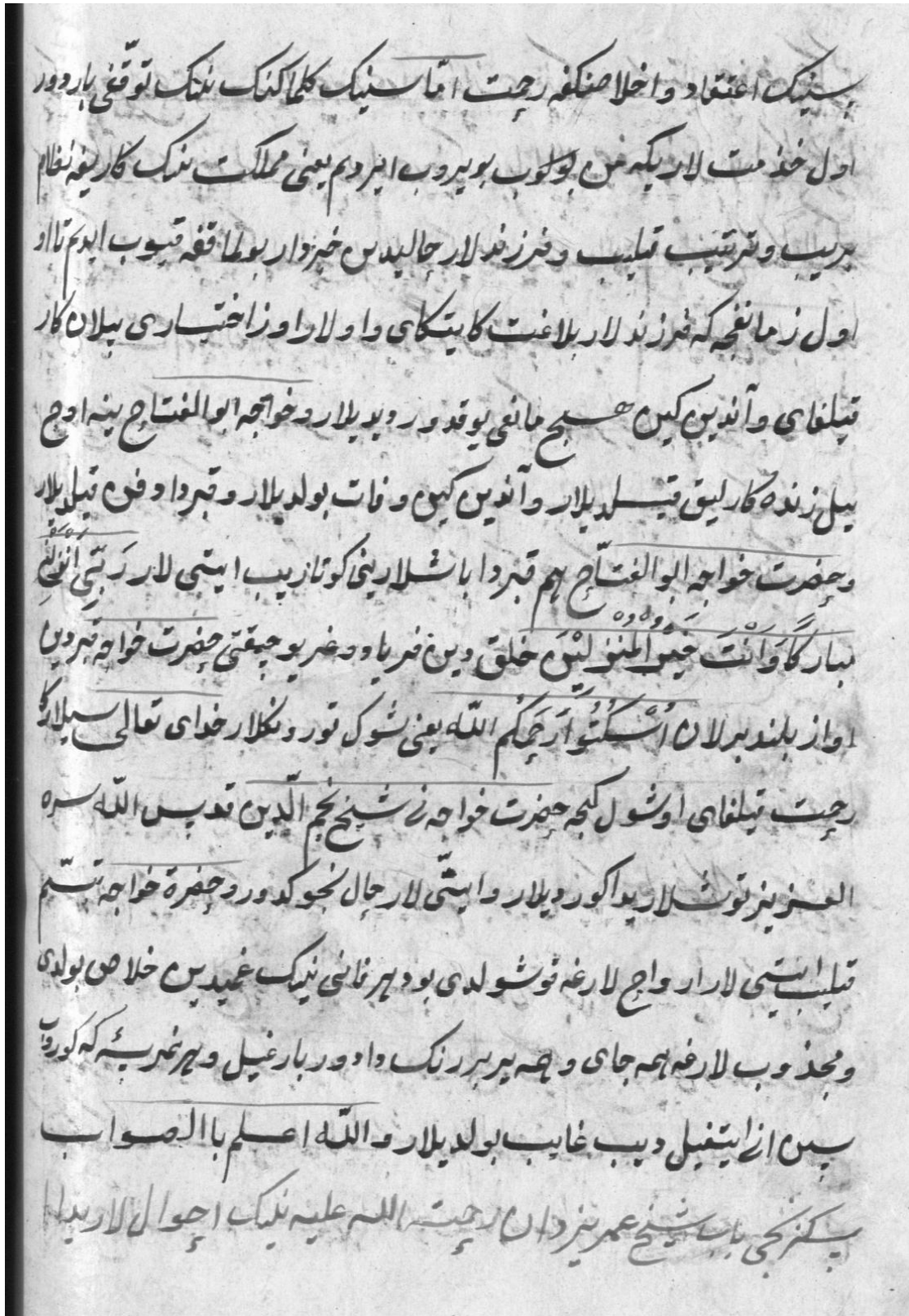
اے اوتویدیلار و آتویدیلار کیں تو بہتسی لار ماوج مرا تہہ پے دے پے جہ رخ بار و دیلار اول
 ایشا و ابو شہزادہ اوتویدیلار بیت یئوردی قیطرہ اوزیں کہ بولدی واصل دیلار
 کہ روح قدس یرتیب پر وہ مجلت نہ پیر تا پامیک مرغ سحر خرم تو تو بدور منزل
 اظلام بولوب فردوس داپ کیں تا یرتیب دور بہ جہ قضی تیلداک کوہ تہ
 لار مرغ دل آرام نے ایدو بہت تہان پسنپنایے خوش غم بولاس او حقایق اصلا
 بولوب دور مجرم و رکہ کیشی کم ایلادی اخلاص تہلیب ضایع اوقات اولکم قیلاوی
 باریب وار الفناغہ عاشق سلطان پستوق مہلکس لار باضت اختیار نے
 تہلیب خرم بفرستہما و حضرت بہ سلطان دوشنبہ کولے توشن و تہدا تارنج
 نورت یوز کیرہ تو قوز یدایت بنوی طریقہ پی ہر لار بوبیت لار نے اوتوب
 جان بحق تہلم تہلیب الفنا وین وار البقاغہ رحلت قیل دیلار و در حال
 ہر طرف کا خبر ہر یب کیشی ایبار دیلار خلق ہر جانب دیں بے غلبہ کلدیلار
 بو بزرگوار نیک مبارک جنازہ لارینی ایک یوز ولی کامل و یکسین علما
 عامل و بکرمہ ایک مہلک غازی و اون بش مہلک مرد و پستی جمع بولوب غار او
 اوتا دیلار مبارک قبر دیلار یداقویدیلار و حضرت بہ سلطان قدس اللہ پیر
 العزیز قبر یداقویدیلار پستی کوتار یب بلند آواز ہر لار ایتسی لار کہ رچی ایتلانی قبا

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

مبارک گاهانت جیو المنزلین یعنی پروردیکار تو شورکیل منی منزل ما
مبارک کادوسین پس نزول قیلدور غوجی لاریک بخششی پس دین
کین اولوکلار رسمی پلان یا مللارینی برکاتیب بوزلارینی قبله غه قیایک لار
حضرت سلطان کا شعر شهریدا آستین آرتوج موضعیدا مشهد مقدس
دیگان کین ادفن قیلندیلار الله تعالی اول شهره جمیع آفات دین و ضرر
دین باقلا غای تا درخ قه نورت بوزیکومه توقوزایدی بعضی لاریک
لارکه وقتی حضرت سلطان مذک جنازه لارینی کوتار دیلار یوزیکانقار تغان
نوده کامیک لیک کیشی بدابولوب کلیب جنازه کوتار کوجیلار نیک کتدین
الیب غایب بولدیلار و بعضی اییب دورلارکه حضرت سلطان اولزلا
غایب بولدیلار اما اولقی قول معتبر دوراصحی رافق اولدورکه اولقی کجه غازی
لار دین برکیشی و شمس لار دین اوج کیشی و رسمی کیشی لار دین ایک
کیشی نوشلاریدا کوردیلارکه حضرت سلطان پادشاه لبق سلطاننی دالد
نکمه عظیم بیلان شکار قیلتی و لار پور دیلار کم ای بزرگوار حال نجو ک
دور خدای تعالی بیلار کا نجو ک لطف کوم قیلدی و دیلار حضرت سلطان
ایتی لار ای یارلار اول نرسه عطا کوم قیلدیکه دنیا و ابدی
ایتمک

اینک جم اوج حصه ز یاد ویردی ای غازی نیک و دستلار بجه خبر بیکو کل
 که منکا آخرت منزله میسر بولدی نیک بارانلار بجه انبیل اول کار نما
 نیلغا که من قلیبت ایلنوع بولغا یلار که من بولوب ایدم اولنوع کلکایلار که
 بین کلایت هم و اول نخریته تابغا یلار که من تابیب ایدم و انبیل خواجه عبدا
 الفتاح خلیفه که من منظر و در من پاتراق نیک طرفیکا سفر قیاسون و ا
 اول بیلور ایدیکه دنیا و ابر پاعت آرام قرار آلا لاپس اید و کل آخرت و ا
 هم اینک بیز زمان آرام و قرار یوقدور اگر چه ملک فرزندانلار نیک و
 دینی انکا قلیب ایدم اما و دستلو قی حقی اول ایرما پس که هر هر خبر دین
 خدا بولغا خبر غازی او یقودین بیدار بولدی در حال خواجه نیک الدیلار بجه باردی
 ایستی ای خواجه عبدا الفتاح خوش خبر بیز کا تو کجه حضرت سلطان ز بوشوم
 کور و و م ایستی لار که خواجه عبدا الفتاح غه انبیل نیک طره فیکاکا پس خبر دیلار
 خواجه عبدا الفتاح بو خبر ایستیب خوشحال و خرم بولوب اوج مرتبه جریخ او
 اور دیلار و ایستی لار بسم الله الرحمن الرحیم همه ما نفعی بولتد و رو ب
 کتاکلیک و غوغه قیل دیلار او شول جالدا حضرت سلطان نیک روح
 برینوچ لاری عالم معنی و احاطه بولدی لار و ایستی لاری غدا الفتاح

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012